

Op zoek naar wat God nu van ons vraagt

Over de missie van de kerk in de wereld

Artikelen van deelnemers aan de
Missionaire Specialisatie 2018-2020

Protestantse
Kerk

Inhoud

Vooraf	3
KOM, GA MET ONS ... Over het belang van muziek in de missionaire gemeente Theo Pieter de Jong	4
Op weg naar meer presentie in de wijk Jelle Nutma	8
Veranderen is het sleutelwoord! Sjaak Pauw	11
God in de stad Postmodern kerk-zijn in de grote stad Jaap van den Akker	14
'Weet dat je altijd welkom bent. Armen open, afgesproken' Rianne van der Nagel-Meter	18
Bewegen - stilstaan en veranderen "Missionair is meedoen in de dans van God aan de wereld" Anette Sprotte	21
5 stuks bagage Carina Kapteyn	24
Voor ieder van ons een plaats aan de tafel Over eten en vieren als hart van de kerk Dorette van Houten	27
Op weg naar Emmaüs ... en weer terug ... Garbrich Baalbergen	31
Missionaire blogs Irene van der Meulen	34
De missionaire gemeente: Zoeken naar zin en zorgen voor je ziel Jacqueline Geertse	37
'Missionair? Nee, hè!' of 'Missionair? Van harte!' Annette Driebergen	40
'Dáár bent u Gods kerk' Over 'gathered and scattered church' en de roeping van een missionaire gemeente Hans van Walsum	44
De herontdekking van de hemel Erik van Halsema	48
Samen kliederkerken Richtsje Abma	51
'Kerk voor het dorp willen we zijn, open en gastvrij' Maria Baan	54
Wees verschillig Hoe de 'buitenstaander' de kerk helpt kerk te zijn Martin Snaterse	58
De opleiding Missionaire Specialisatie	

Vooraf

Dit magazine bevat een bundel artikelen, geschreven door de deelnemers van de tweejarige opleiding Missionaire Specialisatie, een intensief traject van studie, excursies, intervisie en oefeningen in creativiteit en preken.

Missionair kerk-zijn begint bij onszelf, ons eigen geloof en de vreugde van het evangelie. 'Mission starts with an explosion of joy' schreef Leslie Newbigin. Missionair zijn is geen last maar een onbevangen houding van vreugde, vol humor.

De deelnemers vormden meer en meer een echte en hechte groep. Ze leefden met elkaar mee, in wat lukte en in wat tegenzat, ook in de persoonlijke levenssfeer. Wat was het daarom verdrietig dat aan de fysieke ontmoetingen een abrupt einde kwam door de corona-uitbraak. Tegelijk deed dat onmiddellijk een appel op de opgedane inzichten en ervaringen. Wat kan er wel? Hoe kunnen we ook in deze crisis kerk zijn? Wat zijn nu de missionaire mogelijkheden?

De contexten liepen daarbij enorm uiteen, ook in de groep. Van een kleine dorpsgemeente met weinig vrijwilligers tot een grote wijkgemeente met veel mogelijkheden. Die context maakt veel uit voor de mogelijkheden en richting van het missionaire werk van de gemeente. Wat overal hetzelfde is, is het belang van gezamenlijk op zoek gaan naar wat God nu van ons vraagt, in deze tijd en in deze situatie. Dat is niet alleen een opdracht voor de predikant of kerkelijk werker, als het goed is wordt dat gedragen door de kerkenraad en door de gemeente als geheel. De vier kerkenradendagen gaven daaraan een impuls.

De artikelen in deze bundel zijn een cadeau aan elkaar en aan de kerkenraden. Om te lezen en te bespreken. Want de opleiding is nu afgerond, maar het missionaire werk gaat door. Wij wensen alle deelnemers daarbij Gods zegen. A Dieu!

Ds. Nynke Dijkstra-Algra en ds. Wim van der Hoeven, begeleiders van de opleiding

KOM, GA MET ONS ...

Over het belang van muziek in de missionaire gemeente

Theo Pieter de Jong (42 jaar) is sinds 2016 predikant in de Protestantse Gemeente te Ede, wijk Beatrixkerk. Hij is getrouwd met Maarten Diepenbroek. Hij diende hiervoor de Protestantse Gemeente te Stadskanaal (2010-2016) en studeerde theologie aan de Universiteit Utrecht. Hij studeerde af op de vakken Missiologie en Praktische Theologie. Missionaire - buitenlandse- ervaring deed hij op in de Presbyteriaanse kerk van Peru, en de Gereformeerde kerk in Hongarije/Roemenië. Zijn Nederlandse missionaire ervaring deed hij vooral op in Amsterdam, Utrecht en in zijn eerste gemeente in Stadskanaal. Muziek speelt in zijn leven een belangrijke rol.

Een 'missionaire' gemeente valt niet zo eenduidig te definiëren. Toch valt er wel wat over te zeggen, zeker als je kijkt naar zogenaamde 'groeigemeenten'. Diverse aspecten blijken een rol te spelen bij gemeenten die tegen alle landelijke trends in groeien. Wat dan opvalt is bijvoorbeeld de betrokkenheid van leden van zo'n gemeente op elkaar. Maar ook dat er in praktijk en beleid vaak nadrukkelijk oog is voor de omgeving en gasten die de dienst bezoeken. Een ander aspect is het vermogen van 'willekeurige' gemeenteleden om in

dat misschien niet *voorwaardelijk* is om een vitale, missionaire gemeente te zijn maar wel opvallend vaak een rol speelt in groeiende gemeenten, namelijk de muziek.

God is God van alle creaturen en culturen

Als het gaat over muziek in de kerk blijkt ieder gemeentelid daar wel een mening over te hebben. Het maakt nogal verschil of je in een klassiek kerkgebouw op niet-ritmische wijze een Geneefse psalm zingt of in een industriële setting met veel licht- en geluidseffecten de nieuwst Hillsong-liederen. En de gemiddelde cantorij brengt weer heel iets anders ten gehore dan wat in een Taizé-viering gezongen wordt. Kortom, 'kerkmuziek' is nogal breed. Dat op zichzelf is trouwens veelzeggend. Het Bijbelse uitgangspunt dat de God van hemel en aarde de God is van alle creaturen en culturen geeft een enorme principiële ruimte in de kerk.² Toch probeer ik in dit artikel over de missionaire waarde van muziek in de kerk om niet al te veel uit te weiden over de diversiteit aan muziekstijlen (en of daar grenzen aan zijn). Want of het nu gaat om klassiek Anglicaanse Evensongs, of over de worshipcultuur bij onze 'buren van 0318'³

Muziek speelt opvallend vaak een rol in groeiende gemeenten

begrijpelijke taal uit te leggen aan geïnteresseerden en aan de volgende generatie wat het is wat men beweegt en gelooft. Ook wordt de rol van het gebed door allerlei onderzoekers regelmatig aangewezen als opvallend of misschien zelfs bepalend in gemeenten die 'revitaliseerden'.¹ Maar in dit artikel wil ik vooral kijken naar een aspect

of de meer massale en plechtstatig niet-ritmisch gezongen psalmen in klassiek gereformeerde gemeenten – al deze stijlen kunnen tot Gods eer zijn. Waar ik in dit artikel echter een pleidooi voor wil voeren is de *kwaliteit* van kerkmuziek. En voor een groter bewustzijn van de rol die onze muziek speelt in het feit of gasten wel of niet besluiten terug te keren naar een dienst van onze gemeente.⁴

Combinatie van muziekstijlen

In de Nieuwe Kerk in Utrecht bleek bij veel nieuwe gemeenteleden de combinatie van 'oude kerkmuziek' (met orgelbegeleiding) en 'nieuwe kerkmuziek' (met 'bandbegeleiding') genoemd te worden als muzikaal aantrekkelijk aspect van deze gemeente. De vele nieuwe gelovigen die toetreden tot deze gemeente zijn vaak jong en hoog opgeleid. Soms zijn zij 'her-intreder' maar opvallend vaak hebben zij geen kerkelijke achtergrond. De combinatie van orgelmuziek (wat geassocieerd wordt met 'kerk') en bandmuziek (die dicht bij de muziek ligt die door hen in het dagelijks leven geluisterd wordt) spreekt hen blijkbaar aan. N.B. ongeacht hun of niet-kerkelijke achtergrond...! In zijn boek 'Lente in de kerk' schrijft ds. René van Loon over diverse kerkelijke gemeenten in Nederland waar sprake is van 'lente'. Zij zijn vitaal, bloeien op, groeien, en zijn duidelijk niet langer ten prooi aan een fatalistisch kerkelijk doemdenken als *self-fulfilling prophecy*. Het is boeiend en leerzaam om over deze gemeenten te lezen. In het laatste hoofdstuk van zijn boek bespreekt Van Loon bij punt 3 het belang van muziek in al deze gemeenten.⁵ Van Loon signaleert het gegeven dat het overgrote merendeel van de 'lente-gemeenten' grote aandacht schenken en zorgvuldig omgaan met de muziek in hun diensten.

Aanbidding voor zoekers?

Toch, hoe groot de rol van de muziek ook is en daarmee van belang voor een gemeente die missionair bewuste keuzes wil maken, is het *theologisch* nog maar de vraag wat een niet-gelovige zoeker eigenlijk kan met die muziek in zo'n kerkdienst. Als de gemeente van Christus samenkomt

om gevoed te worden door Woord & Sacrament en de DrieEne God te aanbidden, zijn dat misschien niet direct de elementen waar een 'zoeker' zich thuis bij voelt. De preek blijkt voor veel van deze mensen nog het meest 'veilige' en toegankelijke onderdeel van een dienst te zijn.⁶ Want hoe zou je direct als zoeker of ongelovige de grote taal van een psalm of opwekkingslied kunnen meezingen? De muziek is dus wel bepalend voor de *sfeer* en kleurt het gevoel waarmee een bezoeker weer naar huis gaat (was het van niveau, was het overtuigend, etc.). Maar het is anderzijds niet altijd direct het deel van de dienst waarin de bezoeker zelf zal *participeren*. De preek echter is van een andere orde. Als deze vorm van communicatie 'slaagt' zal dit meer beleefd worden als een onderdeel waarin iets van interactie optreedt.

En toch ...

Uit onderzoek van dr. H. Rijken blijkt dat gemiddeld de bezoekers van de hoog-kerkelijke en klassieke Anglicaanse Evensongs voor één derde geen kerkelijke achtergrond hebben.⁷ In die zin zijn 'missionair gezien' Evensongs hoewel met minder bezoekers soms toch 'effectiever' dan sommige worshipbijeenkomsten waar massaal mensen op afkomen, maar vaak met kerkelijke achtergrond. Hoe dan ook, ook bij Evensongs is het boeiend dat mensen die zichzelf totaal niet als gelovig of zelfs 'Godzoekend' zouden omschrijven, onbekommerd worden uitgenodigd om te participeren in het aanbidden van God. Concluderend; muziek in diensten is van niet te onderschatten belang, zelfs als de bezoeker niet meedoet aan het zingen/aanbidden/musiceren en zichzelf meer als 'toeschouwer' beschouwt. Maar hoe men ook aanwezig is, als toeschouwer of 'sub-participant' – de muziek speelt een grote rol.

Risico: voor wie was de muziek ook alweer?

Als we ons bewust zijn van de missionaire waarde van muziek ontstaat er direct een gevaar. Want de gemeente die vervolgens muziek gaat maken om zoekers te trekken en 'binnen te halen' (!) verliest onherroepelijk de gezonde focus. De muziek krijgt dan namelijk een andere richting/ander doel en zal

1. Een reden waarom ik ervan overtuigd ben dat het goed is dat we ons als gemeente dit jaar nadrukkelijk bezinnen op het gebed.
2. Theologisch (en missionair) gezien is de menswording (incarnatie) en het afdalen van Christus (de kenosis) voor mij dan ook een regelrechte uitnodiging om Gods veelkleurigheid in onze diverse culturen te vieren, ook als het gaat over muziek.
3. Mozaïek-gemeente te Veenendaal – n.b. gesticht door een zangleider ...! Zie mozaiek0318.nl.

4. In een paar regels zijn dus nu al een paar aspecten genoemd van kerkmuziek, namelijk dat je er sociologisch naar kunt kijken (en wellicht vandaaruit missionair), maar dat theologisch gezien er ook een en ander over te zeggen valt. In dit artikel beweeg ik een beetje heen-en-weer tussen beide.
5. Dat hierbij een explosieve spanning bestaat tussen klassieke 'orgel-kerkmuziek' en meer populaire 'gospelmuziek' van bands als Trinity en Sela wordt ook uitvoerig door Van Loon beschreven. Van Loon doet voor ons als Protestantse Gemeente in Ede ook nuttige suggesties om hier bijvoorbeeld als samenwerkende (wijk)gemeenten keuzes in te maken.
6. Zo bleek ook bij een klein onderzoekje dat we onlangs in de Beatrixkerk hielden in het uitnodigen van niet-kerkelijke gasten.
7. Hanna Rijken, *Angel Voices. De Choral Evensong in Nederland*. Amsterdam, Uitgeverij Vesuvius, 2019.

inhoudelijk aan kracht verliezen. Maar ook zonder dit 'missionair inzetten' van muziek bestaat het gevaar van een verkeerde focus in ons muziek maken en zingen. Een gemeente die namelijk überhaupt niet nadenkt over de rol van haar muziek loopt andersom precies hetzelfde risico.⁸ Namelijk: maken we dan misschien de mooie muziek voor *onzelf*? En zingen we 'lekker' om onszelf religieus te kietelen?⁹ Is de focus gericht op de Heer van de kerk, op God? Of entertainen we onszelf? *Pleasen* en 'bedienen' we gasten? Of geven we gehoor aan onze roeping: 'Jubilate!?' Ik besef dat ik nu wellicht wat streng klink. Toch poets ik deze spanning niet weg. Het lijkt mij van groot belang dat we ons bewust zijn van wat de eerste focus van de muziek in onze diensten is, nog los van welke stijl dan ook. Dat geeft een enorme verantwoordelijkheid. En toch tegelijkertijd een ontspanning.

*If you pay peanuts you get monkeys ...*¹⁰

De verantwoordelijkheid zit 'm er dan in dat we geroepen zijn ons uiterste best te doen. Want het gaat om de Allerhoogste God en Zijn eer. En de ontspanning zit 'm er dan in dat we er zelf vreugde in vinden en niet bang hoeven te zijn dat alleen Concertgebouw-kwaliteit goed genoeg is. Want het gaat om God die als een vader blij is met de tekening van zijn kind die daar z'n best voor deed – maar wat vanuit het oogpunt van de kunst niet veel voorstelt.

Met andere woorden: juist als de focus van ons muziek maken en zingen in de eerste plaats op God gericht is, zal dat ruimte geven én zullen we streven naar goede kwaliteit.¹¹ Een theologiedocent sprak eens nadat wij als studenten gezongen hadden (en daar duidelijk met de pet naar gegooid hadden) de memorabele woorden: "We are called to worship God, not to torture Him ...! So please, let's start again, and with a little more effort ...!"¹² Als de eerste focus van muziek in de kerk op God gericht is, kan daar als het ware een tweede focus uit afgeleid worden, namelijk dat die diezelfde muziek een grote rol speelt bij geïnteresseerde bezoekers. En wanneer een gemeente ernaar verlangt dat haar eigen jeugd de diensten in de toekomst zal gaan dragen, zal zij zich moeten realiseren dat dit uiteraard ook om beleidsmatige keuzes op het gebied van haar muziek vraagt. De eerste keuze betreft dan de keuze voor een muzikaal 'profiel'. Een gemeente die veelkleurig wil zijn (of pretendeert te zijn) zal dat ook in haar muziek tot uitdrukking brengen. Dat is een hele opgave, maar onder andere het voorbeeld van de Nieuwe Kerk in Utrecht laat zien dat dat kan. De tweede keuze is nog spannender. Hier komt namelijk geld bij kijken. In de tempel mocht de muziek nogal wat kosten.¹³ Vermoedelijk zo'n één derde van het budget. Het baart mij zorgen als

een gemeente structureel meer waarde hecht aan gebouwen dan aan de muziek en zang die in die gebouwen klinkt. Als een gemeente haar musici slechts een fooi als vergoeding geeft, mag zij niet verwachten dat zij hun muziek goed voorbereiden. In de Beatrixkerk proberen we uiting te geven aan de waarde die wij hechten aan kwalitatief goede muziek in de kerk, door de musici een jaarlijkse Muziek-Dag met professionele workshopleiders aan te bieden. Daardoor worden musici en zangers bedankt, en tegelijk streven we ernaar dat deze muziekdagen bijdragen aan kwaliteitsbevordering. Dit zou natuurlijk ook samen met andere wijken kunnen. Hoe dan ook blijft het zoeken naar hoe we kunnen werken aan een zo hoog mogelijke kwaliteit van muziek en zang in diverse stijlen (klassiek, pop, etc.). Als middelen schaars zijn is het begrijpelijk dat bezuinigingen nodig zijn. Toch lijkt het niet verstandig, voor welke gemeente dan ook¹⁴ die toekomstplannen heeft om te bezuinigen op muziek en zang. Allereerst dus vanwege de eer van

God, maar ten tweede ook vanwege de missionaire waarde van muziek.

Concluderend

Is muziek dan de sleutel? Gaat **dat** het wondermiddel zijn waarmee de kerk 'te redden' valt? En zal dat de toekomst van onze (?) Protestantse Gemeente in Ede bepalen? Nee. Dat is te simpel gedacht. Maar in al het nadenken over hoe wij in de toekomst niet alleen een financieel maar ook geestelijk gezonde gemeente kunnen zijn, verdient onze muziek en zang veel aandacht. Als wij missionair en vanuit onze kern gemeente van Christus willen zijn mogen wij zorgeloos zingen en muziek maken en daarbij streven naar de hoogste kwaliteit. Wij bestaan immers niet voor onszelf, maar tot eer van God én daarom met oog voor Zijn wereld waarin wij dienend aanwezig zijn.

Ede, 2 mei 2020
ds. Theo Pieter de Jong

8. Zo concludeerden we op zondag 9 februari, toen we nadachten over Amos 5: 23 Bespaar mij het geluid van jullie liederen; de klank van jullie harpen wil ik niet horen. 24 Laet liever het recht stromen als water, en de gerechtigheid als een altijd voortvloeiende beek.
9. Zogenaamde 'roept u maar-diensten'.
10. Als je pinda's geeft – krijg je apen. Met andere woorden; als je vergoeding meer op een fooi lijkt, mag je ook niet veel kwaliteit verwachten.
11. Het woord 'lofoffer' is in dezen veelzeggend. Ik herinner me een oude Gospel-cd met de mooie titel 'my utmost for the Highest'. Voor God is alleen het beste goed genoeg. Dat is die éne kant.
12. 'We zijn geroepen om God te aanbidden, niet om Hem te pijnigen. Dus laten we opnieuw beginnen, en nu iets beter ons best doen.'
13. Toen David de ambten instelde voor de te bouwen tempel bepaalde hij dat er in die hele organisatie van priesters en levieten een grote plaats voor muzikanten moest zijn. Zij kregen een duidelijk omschreven taak en een goed geleide organisatie. In totaal waren er 4.000 musici en ruim 3700 zangers (1 Kron. 23: 5). Zij waren ingedeeld in 24 koren; 16 koren van 155 leden, en 8 koren van 154 leden. Daarnaast waren er 288 zangmeesters, ook ingedeeld in 24 koren van 12 leden. Deze zangmeesters moesten de anderen leiden en onderwijzen. Het geheel werd geleid door drie opperzangmeesters: Asaf, Heman en Jeduthun. De laatste wordt ook wel Ethan genoemd, maar is hoogstwaarschijnlijk een andere dan de dichter van Psalm 89. Heman was een kleinzoon van Samuël, we kennen hem uit Psalm 88. Ook Asaf heeft verschillende psalmen gedicht, o.a. de bekende Psalm 73. De muziekinstrumenten waarop in de tempel gespeeld werd, waren o.a. pauken, cymbalen, schellen, fluiten, luiten, harpen, trompetten en bazuinen. Al die muziekinstrumenten zouden samen een soort symfonieorkest in de tempel hebben kunnen vormen. Toch is dat zeer onwaarschijnlijk – en dienden ze vooral om het (vrij monotone) gezang te ondersteunen en te versieren. In 2 Kron. 25:29 lezen we dat Hizkia de vervallen tempeldienst herstelt: 'En hij stelde de Levieten in het huis van de Heer, met cymbalen, met luiten en harpen, naar het gebod van David, en van Gad, de ziener des konings, en van Nathan de profeet; want dit gebod was van de hand des Heeren, door de hand Zijner profeten'. Bij de ingebruikname van de tempel door koning Salomo lezen we over een enorm priesterkoor, met 120 trompetten (2 Kron. 5:12). Heel hoofdstuk 25 van 1 Kronieken gaat over de indeling van de priesterkoren, '288 volleeerde zangers' (vs. 7,8) 'Toen – bij de ingebruikname van de tempel- dat koor haar stem verhief, werd de tempel vervuld met de heerlijkheid des Heren' (2 Kron. 5:13).

Literatuur

- Boogaard, J, *met citer en cimbaal*, Digibron.nl, 1974
- Bonhoeffer, D., *De levende kerk – teksten over de kerk 1932-1933*, E. van 't Slot, Utrecht, Uitgeverij Boekencentrum, 2018
- Loon, R. van, *Lente in de kerk*. Utrecht, Kok Boekencentrum Uitgevers, 2020
- Renkema, J. & Straaten, van L., *Kerk van de toekomst, de muzikale kerk*, M.J.M. Hoondert, Amsterdam, uitgeverij Sijbolet, 2016
- Rijken, H., *Angel Voices. De Choral Evensong in Nederland*, Amsterdam, Uitgeverij Vesuvius, 2019
- Vliet, C. W. van, Muziek en liturgie, *Alleen wie voor de joden schreeuwt, mag gregoriaans zingen*, Bonnhoeffer over liturgie en kerklied, aprilnummer 2020
- Wells, Samuel (edited by), *Liturgy on the Edge, pastoral and attractional worship*, New York, Church Publishing, 2018
- Diverse auteurs, *Van Horen zingen*, Utrecht, Uitgeverij Boekencentrum, 2013

14. of landelijke kerk ...! Het valt niet alleen te betreuren maar baart missionair gezien ook zorgen dat bij al het noodzakelijke saneren op het landelijk dienstencentrum in de laatste 20 jaren er wel héél veel verdwenen is als het gaat om goede zorg voor muziek in de kerk.

Op weg naar meer presentie in de wijk

Jelle Nutma is predikant in de christelijke gereformeerde kerk van Gorinchem, een kleine gemeente van 195 leden waarvan een redelijk groot deel uit de regio van het mooie vestingstadje komt. Vanuit de gemeente wordt Jelle voor één dag in de week aan het landelijk kerkverband uitgeleend om de plaatselijke kerken te dienen als missionair consulent. Hij mag op deze manier veel van wat hij leerde in de opleiding vruchtbaar maken in praktische adviezen en trajecten waarin hij met gemeenten optrekt. Jelle doet dit werk in teamverband samen met twee andere consulenten.

Jelle Nutma

De vraag die ik meenam naar de opleiding raakt aan de context van mijn gemeente en mijn rol daarin als predikant. We zijn een kleine gemeente met een streekfunctie die haar kerkgebouw heeft in een zeer gemêleerde en multiculturele wijk. Bij mijn komst naar de stad in 2014 was er het verlangen van de gemeente om meer van betekenis te zijn in de wijk. Maar hoe doe je dat als een deel van je leden buiten de stad woont en daar alleen op zondag naartoe komt voor de diensten? Voor de gemeenteleden van buiten de stad is de kerk in Gorinchem een keuze omdat die het dichtst bij hun wortels en geestelijke beleving ligt. Een natuurlijke relatie met de wijk is er voor hen niet. Er wonen ongeveer twaalf gezinnen in de nabijheid van de kerk. Overigens merken wij dat de jongere generatie niet meer op die manier kiest, maar als ze betrokken blijven bij een kerk zich veel eerder aansluiten bij een gemeente in of dichtbij hun eigen woonplaats. De regiofunctie verdwijnt op den duur.

Gods missie

Het helpt bij deze vragen om eerst zicht te krijgen op de missie die God zichzelf stelt en de rol die Hij daarin heeft voor Zijn kerk. In de Bijbel komen we de beweging tegen die van God zelf uitgaat naar de wereld toe met de bedoeling dat de wereld in zijn liefde zal delen. Jezus verliet daarvoor de hemel om zelf in die wereld te staan die Gods reddende liefde nodig had. En aan zijn zending verbindt Hij de zending van Zijn volgelingen. Zoals de Vader mij heeft uitgezonden, zo zend ik jullie uit (Joh. 20,21).

Zending is dus geen hobby van enthousiastelingen in de kerk. Het is dé reden waarom Gods kerk er is. De kerk heeft geen eigen agenda, maar is een

instrument in Gods handen, in Zijn liefde voor de wereld. Als je daarbij dan bedenkt dat Jezus de comfortzone van de hemel verliet om te delen in de gebrokenheid van de wereld, dan kan een kerk zich niet maar opsluiten in haar eigen veilige omgeving met de uitnodiging om vooral lid van 'de club' te worden. Dat vraagt om eropuit te trekken en relaties van liefde te leggen met de mensen om je heen zodat Gods beweging onder de leiding van zijn Geest zich doorzet. Jezus volgen is Hem volgen in Zijn missie en maakt de kerk dus tot een gemeenschap die in beweging is. Gezonden – zoals Jezus door de Vader – om de wereld om haar heen te dienen met Gods liefde!

Waarom kerk op deze plek?

Zicht op Gods missie en het delen daarin brengt dan de vraag met zich mee: hoe wil God dat wij meebewegen in Zijn missie? Voor wie wil Hij ons gebruiken? Waarvoor zijn wij hier op deze plek samen Zijn kerk? In deze vragen zit opgesloten dat het belangrijk is om meerdere kanten op te luisteren: de vraag naar God, de vraag naar de lokale plek (de wijk in het geheel van de stad), de vraag naar hoe de eigen gemeenschap eruit ziet, de vraag ook naar de bredere kerk van Christus. Je bent per slot van rekening niet de eerste kerk en vaak niet de enige kerk die ter plekke aanwezig is.

Naar mijn overtuiging worden vragen rond de eenheid van de kerk van Christus anders beantwoord wanneer we daarover nadenken vanuit Gods missie voor de stad of het dorp waar we kerk zijn. Dan staan niet de standpunten voorop waarin je van elkaar verschildt, maar drijft de liefde van Christus in dezelfde richting. Dan kun je je niet los van

andere kerken zien die net zo goed een instrument in Christus zijn om de vrede en de bloei van de stad te zoeken (Jeremia 29:7). Gods missie is per slot van rekening slechts één en dezelfde waarin je dan samen mag bewegen.

Voor ons als gemeente willen we bewust die zoektocht naar Gods bedoeling beoefenen samen met andere kerken ter plekke. Daarbij gaat het niet om het versterken of de groei van onze eigen christelijke gereformeerde kerk in Gorinchem, maar om de missie van God voor de wereld om ons heen.

Het gebed gaat voorop

Als het gaat om missionair werk denken we al gauw aan het brengen van een boodschap en dus aan spreken. Maar het begint bij luisteren. Het is mooi dat de inzichten rond de pioniersreis met ons werden gedeeld, waarin de eerste stap is om goed te luisteren. Luisteren naar God is daarin een, en zeker niet de onbelangrijkste, kant van het luisteren. Heer, leer mij uw weg te gaan, zegt de psalmist. Zo vaak vragen we om Gods zegen over onze eigen plannen en ideeën, maar de eerste vraag zal moeten zijn hoe God wil dat we in Zijn weg voor de stad en in het bijzonder voor de wijk meebewegen.

In het boek 'Vreemdelingen en priesters' wijst missioloog Stefan Paas op de priesterlijke rol van de kerk in de voorbede voor de wijk. Priesters hadden een taak om het volk in gebed aan God op te dragen en voor hen te bidden om zegen. Zo heeft in het gebed van de gemeente de wijk een nadrukkelijke plek gekregen. Allereerst is er in de wekelijkse eredienst altijd plaats ingeruimd voor gebed voor de wijk. In de taak van het priesterschap brengen we de mensen die om ons heen wonen zo bij God en vragen we voor hen om Zijn zegen en nabijheid. Daarnaast zijn er ook door de week momenten in de kerk waarop er met name voor de stad en de wijk wordt gebeden. Omdat we veel mensen hebben van buiten de stad noemen we ook altijd de mensen om ons heen die we ontmoeten op de plek waar we ons leven doorbrengen. Als het Gods missie is waarin Hij ons wil betrekken mogen we het op deze manier ook in Zijn handen laten en ons beschikbaar stellen om alert te zijn op waar Hij ons wil inzetten.

Gebed brengt ontspanning. Niet wij moeten aan de slag, maar we mogen geloven dat God aan het werk is en ons daarbij gebruikt! In de praktijk heeft

dit gebed al veel gebracht. We werden betrokken bij maaltijden voor migranten die als statushouder in de stad zijn komen wonen. Maandelijks is er in ons kerkgebouw een ontmoeting rond de maaltijd waar migranten en christenen elkaar ontmoeten. Intussen is er een hele netwerkstructuur van ontmoetingsmomenten rond activiteiten voor deze doelgroep waarin christenen uit meer dan 15 verschillende kerken deelnemen. Er kwam iemand die aangaf graag pionierswerk in de wijk te willen

We mogen geloven dat God aan het werk is en ons daarbij gebruikt

gaan doen. De eerste stappen daarin worden momenteel gezet. Het heeft mij in elk geval geleerd dat missionair actief zijn begint met gebed voor onze eigen omgeving en hoe God ons daar voor Zijn missie wil gebruiken. Bij bezoeken aan kerken geef ik dit eenvoudige advies dan ook altijd mee: maak structureel ruimte in de voorbede voor de wijk of het dorp waar je samen kerk bent!

Wat we ook zien is dat de wijk voorzichtig in beweging aan het komen is. Een paar jaar geleden liet de wijkcoördinator van de burgerlijke gemeente weten dat het een lastige wijk was om ingang te krijgen en er ook geen onderlinge binding was. Voorzichtig zien we daarin verandering komen. In de stad is nu een maandelijks stadsgebed tijdens de koopavond en hebben we met alle kerken die mee willen doen een gezamenlijke viering bij de opening van de week van gebed. Dat leidt tot mooie contacten en een prachtig verlangen over de muren van de kerken heen.

In beweging gekomen

We zijn in beweging gekomen. Niet door allerlei activiteiten te bedenken. Maar door te bidden en op te letten wat er gebeurt. Het is best een opgave om een gemeente, voor wie de kerk vanouds een plek was om zicht te krijgen op de vraag of je er echt wel bij hoort als het om Gods Koninkrijk gaat, in de beweging van Gods missie mee te laten komen. De regiofunctie van de gemeente maakt dat nog ingewikkelder. Ik zie het intussen niet meer als mijn taak om de hele gemeente bij de wijk betrokken te krijgen. Tegelijk moedig ik de gemeente wel aan om betrokken te zijn door gebed, door te zegenen en te faciliteren. Dat proces is nog niet afgerond.

Op de vraag naar mijn eigen rol als predikant in deze processen kom ik tot een aantal voorzichtige, maar voor mij ook wel heldere conclusies:

- Werken vanuit Gods missie is niet passen op de winkel, maar als voorganger de gemeente helpen mee te komen in die enorme beweging van Gods liefde naar de wereld. Dit gebeurt o.a. door de gemeente op Gods missie te wijzen en de gemeente daarbij te betrekken in het gebed voor de directe omgeving waar je kerk bent en je leven deelt.
- Zorg ervoor dat je als voorganger dit gebed bewust en op verschillende plekken agendeert. Niet alleen in de kerkdiensten, maar ook op vergaderingen van de kerkenraad en de gemeente.
- Als voorganger heb je een belangrijke rol om Gods missie centraal te stellen op de agenda van de kerkenraad en die voortdurend onderdeel te laten zijn van beraadslaging en beleid. Dit laatste raakt dan aan alle activiteiten van de gemeente, om die bewust meer open te maken voor mensen van buiten.
- Daarnaast ben je als voorganger een belangrijke schakel in netwerken van christenen en tussen kerken onderling om samen mee te bewegen in Gods missie voor de stad of het dorp.
- Ten slotte is het zaak om goed te luisteren naar verlangens die er ontstaan bij gemeenteleden of mensen in de wijk, om daarin aan te moedigen, daarvoor samen met de kerkenraad ruimte te geven en hen onderweg te begeleiden.

Literatuur

- Beek, A. v.d., *Lichaam en Geest van Christus* (Missio Dei)
- Newbigin, L., *The Open Secret. An introduction to the Theology of Mission*
- Paas, S., *Vreemdelingen en Priesters*
- Hudson, N., *Scattered and Gathered*
- Moynagh, M., *Church in life*

Veranderen is het sleutelwoord!

Sjaak Pauw is predikant van de hervormde wijkgemeente Vredeskerk/Hoeksteen in Wezep/Hattermerbroek. Het is een wijkgemeente met om en nabij 2100 leden in de kaartenbak. Een groot deel van de leden komt niet naar de kerk en doet niet mee aan kerkelijke activiteiten. Hoe bereiken we hen? En hoe bereiken we hen die niet ingeschreven staan? Wat is er voor deze wijkgemeente nodig om missionair te zijn?

Sjaak Pauw

In dit artikel leest u over verandering. Alles om ons heen verandert in rap tempo. Soms zijn de veranderingen moeilijk bij te houden. Desalniettemin geloof ik - gezien de secularisatie - dat de kerk ook gebaat is bij verandering. Verandering die alles te maken heeft met ons eigen leven en er hopelijk voor zal zorgen dat anderen zich aangetrokken zullen voelen tot die God waarin wij geloven.

Een veranderde maatschappij en kerk

Wanneer ik oudere gemeenteleden bezoek, hoor ik hen nog weleens spreken over de snel veranderende maatschappij. Toen zij nog jong waren, bestond er niet zoiets als het internet en heette een sandwich nog gewoon een boterham. Zou betalen middels een Tikkie utopisch in de oren geklonken hebben, om nog maar te zwijgen over het fenomeen klonen. We kunnen niet anders dan concluderen dat alles in sneltreinvaart veranderd is en dat dit veranderingsproces tot op de dag van vandaag doorgaat en door zal blijven gaan.

Verandering is ook iets dat we terugzien in de kerk. Sommige christenen trekken alle registers open om door middel van nieuwe vormen van kerk-zijn buitenstaanders te trekken, en uiteraard proberen ze daarbij ook de eigen mensen binnen de gemeente te houden.¹ Te denken valt aan doelgroepdiensten zoals die in Londen bij Holy Trinity Brompton worden georganiseerd of aan de pioniersplekken die wij rijk zijn in eigen land.

Nieuw elan

De secularisatie heeft binnen de kerk bij menigeen gezorgd voor nieuw elan en daar mogen we dankbaar voor zijn.² Wat is er veel veranderd! Echter, hier kan ook een gevaar in schuilen. We moeten maar zo nodig elke keer weer veranderen, elke keer weer andere dingen bedenken om een aantrekkelijke gemeente te worden of te blijven. Iets dat je als christen ook moe kan maken. We moeten namelijk al zoveel.³

Met het woord 'veranderen' in de titel van dit artikel bedoel ik dan ook wat anders dan de veranderingen zoals hierboven beschreven. Veranderen heeft in mijn optiek alles te maken met *gebed* en met *uitstraling*, en als de verandering er dan uiteindelijk is, mag dat vervolgens *rust* geven.

Paulus

Voor mij is 2 Korintiërs 3: 18 een relevante tekst als het gaat om missionair willen zijn. Paulus geeft aan dat *wij allen nu, die met onbedekt gezicht de heerlijkheid van de Heere als in een spiegel aanschouwen, van gedaante worden veranderd naar hetzelfde beeld, van heerlijkheid tot heerlijkheid, zoals dit door de Geest van de Heere bewerkt wordt*. Een tekst die spreekt over veranderen. In dit veranderingsproces zijn we zelf subject. We worden veranderd door de Geest en gaan steeds meer lijken op Jezus. Harris zegt het zo: *This change is essentially inward, the renewing of the mind (Rom. 12: 2), and becomes visible only in their Christ-like behavior*.⁴ Ik geloof dat dit

1. Dit kan alleen als je - zoals Stefan Paas 2015: 224 het zegt - de minderheidspositie van de kerk niet als een probleem ervaart, maar als een voorrecht en een roeping.

2. C.f. Warren 2010: 33

3. C.f. Borgman 2015: 27 die paus Franciscus aanhaalt, die in een toespraak gericht aan de curie (2014) waarschuwt voor het gevaar dat hij in het Italiaans martalisma noemt. Dit n.a.v. de geschiedenis in Lucas 10 over Marta en Maria.

4. Harris 2005: 316

betekent, dat we steeds meer worden gestempeld door het wezen van Jezus en dat zorgt ervoor dat we Hem gaan laten zien. Of wat anders gezegd: dat zorgt ervoor dat anderen wat van Jezus in/aan ons gaan zien.⁵

Gebed om de Geest

De Geest zorgt voor verandering in ons leven en omdat Paulus elders (Efeziërs 5: 18) oproept tot de -dagelijkse- vervulling met de Geest, denk ik dat als wij willen veranderen, dit begint met gebed. Gebed om de Geest! Maar dit is makkelijker gezegd dan gedaan. 'Bidden zijn we bij ons niet zo gewend,' zo zei een ouderling uit de gemeente tegen mij. In Wezep, het dorp dat van oudsher bekend staat vanwege de stratenmakers, wonen veelal doeners. Moet er iets gedaan worden, dan is de klus in no time klaar. Om eerst stil te worden voor Gods aangezicht, om met lege handen bij Hem te verschijnen, het van Hem te verwachten, dat is vaak een lastig iets.

Het gebed is de motor van de missionaire beweging

En toch is dat belangrijk! Het gebed is de motor van de missionaire beweging. We zien het terug in het bijbelboek Handelingen. Een motor waar helaas vandaag de dag zand in is gekomen en dat maakt dat Rob van Kessel de gewaagde uitspraak doet, dat de huidige kerkcrisis vooral een gebedscrisis is.⁶

Wat geloof je zelf nog?

Maar hoe kom je uit deze crisis? Hoe creëer je een gebedscultuur in de gemeente? Aan deze vragen gaat een belangrijke vraag vooraf, die ik ontleen aan het college dat prof. dr. Erik Borgman gaf (d.d. 20-09-2019). De vraag luidt: Wat geloof je zelf nog? Wanneer je bijvoorbeeld in een groot en machtig God gelooft, voor wie niets onmogelijk is, en die uit is op de redding van alle mensen (2 Petrus 3: 9), dan mag je ook veel van deze God verwachten. Dan mag je Hem zijn eigenschappen en zijn wil voorhouden en vragen of Hij met

zijn Geest door je heen wil werken, zodat je zult veranderen en steeds meer op Jezus zult gaan lijken en Hem zo zult laten zien in doen en laten aan de ander.

Bidden kun je leren

Wanneer bovenstaande vraag beantwoord is, en ik hoop dat het zo mag zijn zoals hierboven beschreven is, dan kan de stap naar het gebed gemaakt worden. Gebed dat te leren is! Dit kan onder andere door in de prediking meer aandacht te besteden aan het gebed, een gemeenteavond te organiseren waarbij het thema 'Hoe leer je bidden?' is, of door het inleveren van gebedsbriefjes aan het begin van de kerkdienst en daarbij in een volgende dienst of in het kerkblad ook eventuele verhorings te vermelden. Kom je daarnaast in kleine groepjes bij elkaar, dan kun je ook weer leren van hoe de ander bidt en hoe de ander geleid wordt door de Geest.

Ik geloof dat je zodoende een gebedscultuur kunt creëren. Misschien op den duur wel een gebedscultuur zoals we die bijvoorbeeld terugzien in de gemeente van Tim Reith in Londen. Op maandag hebben ze een zogenaamde *Missional Monday* waar ze luisteren naar de Geest. Ze delen met elkaar wat ze de afgelopen week hebben gedaan en wie ze hebben ontmoet, en vervolgens luisteren ze naar dat wat de Geest tot hen zegt en waar ze weer mee aan de slag kunnen gaan.⁸

Afhankelijkheid

Wie in gebed gaat, ervaart als het goed is een eerste verandering. Stoppels verwoordt dat mooi. *Een biddende geloofsgemeenschap legt het zwaartepunt van haar bestaan buiten zichzelf.*⁹ Het is namelijk niet zo dat wij met al ons activisme ervoor moeten zorgen dat er mensen toegevoegd worden. Als mens moeten wij uit het middelpunt gehaald worden. Beter is het om die God waarin wij geloven in het middelpunt te plaatsen, ons afhankelijk van Hem op te stellen en vervolgens te bidden om de Geest die verandering teweeg kan brengen. Deze God, zo zegt Smyth, is namelijk *in the business of changing*.¹⁰ En daarom is het gebed om de Geest zo relevant alsmede de vraag of Hij in je wil werken,

zodat je zult veranderen en je Jezus steeds meer zult laten zien aan anderen.¹¹ Wie zo bidt en zich zo afhankelijk weet, mag erop vertrouwen dat er wat verandert in het leven.

Uitstraling

Verandering die maakt dat je anderen dus Jezus mag laten zien. In woorden en in daden! Zo verkondig je het Evangelie.¹² Hoe dat eruitziet? Wanneer we de Evangelieën bestuderen en kijken naar het leven van Jezus op aarde, dan krijgen we daar een idee van. Jezus' werk staat binnen de context van de *agapè*, de alles opofferende en ongelimiteerde liefde. Wie daarom Jezus laat zien, gaat liefde uitstralen. Die straalt uit dat hij het beste voorheeft met de ander, wie de ander ook is.¹³ Als we zo mogen staan in het dagelijks leven, kan het

maar zo gebeuren dat mensen zich aangetrokken zullen voelen tot die God waarin wij geloven.

Rust

Het kan maar zo gebeuren ... Die nuchtere constatering wil ik maken, want het hoeft namelijk niet en daar hoeven we ons vervolgens dan weer geen zorgen over te maken of ons een schuldgevoel aan te laten praten. Wie bidt om de Geest en vraagt om verandering en vervolgens Jezus mag laten zien, mag rustig in het leven staan. De Spreukendichter zegt in 10: 22: *Alleen de zegen van de Heere maakt rijk, zwoegen voegt daar niets aan toe*. En daar mogen we amen op zeggen! De uitkomst mogen we aan Hem overlaten. Dat geeft rust in het missionaire proces. Rust te midden van een wereld die wordt gekenmerkt door verandering.

Literatuur

- Buijs, G., Oecumenelezing, Utrecht 18 januari 2008
- Borgman, E., *Waar blijft de kerk, gedachten over opbouw in tijden van afbraak*, Baarn, Adveniat, 2015
- Dekker, W., *Marginaal en missionair, Kleine theologie voor een krimpende kerk*, Zoetermeer, Boekencentrum, 2011
- Harris, M.J., *The New International Greek Testament Commentary, The Second Epistle to the Corinthians*, Grand Rapids, Eerdmans, 2005
- Paas, S., *Vreemdelingen en priesters, Christelijke missie in een postchristelijke omgeving*, Zoetermeer, Boekencentrum, 2015
- Renkema, J. & Straaten, L. van, (redactie), *Kerk van de toekomst*, Amsterdam, Sijbbolet, 2016
- Roest, H. de, *Een huis voor de ziel, Gedachten over de kerk voor binnen en buiten*, Zoetermeer, Meinema, 2010
- Smyth, J.B., *The Apprentice Series, The good and beautiful God, Falling in love with the God Jesus knows*, Croydon, Hodder & Stoughton, 2010
- Stoppels, S., *Voor de verandering, Werken aan vernieuwing in gemeente en parochie*, Zoetermeer, Boekencentrum, 2009
- Warren, R., *Handboek gezonde gemeente, kerkvernieuwing in de praktijk*, Houten, Ekklesia, 2010

5. 2 Korintiërs 3: 3

6. Stoppels 2008: 64 citeert hem.

7. Hij is voorganger van de United Reformed Church.

8. C.f Warren 2010: 29, 132

9. Stoppels 2009: 68

10. Smyth 2010: 165

11. Dit lijkt op dat wat Borgman 2015: 41 aanhaalt uit Lumen Gentium, waar gesproken wordt over de kerk als een teken en instrument. Zo presenteert de kerk zichzelf. Als teken en instrument straalt zij het een en ander uit.

12. Borgman 2015: 56

13. Buijs 2008: 17 geeft aan dat deze *agapè* er tevens voor zorgt dat je je op duizend-en-een manieren kunt inzetten voor het opbloeien van anderen in een gedeelde wereld. Met andere woorden: naast de uitstraling zal er ook actie zijn. Niet omdat het moet, maar omdat je het wilt. Er is jou immers liefde betoond door de Heere.

God in de stad

Postmodern kerk-zijn in de grote stad

Jaap van den Akker is predikant in de Christus Triumfatorkerk, een protestantse wijkgemeente voor de wijken Bezuidenhout en Mariahoeve in Den Haag. De kerkelijke gemeente kent een grote diversiteit. Naast een grote groep oudere gemeenteleden, is er een trouwe en actieve groep dertigers en veertigers. Het markante kerkgebouw vormt een opvallend herkenningspunt in de wijk Bezuidenhout. Het biedt door de ligging en de verhuurmogelijkheden missionaire kansen. De uitdaging is om de omwonenden van de kerk te bereiken.

Jaap van den Akker

Den Haag is een grote stad. Enorm divers ook. In 'Het Veen' wijken met slechte huizen, veel sociale problematiek en een meerderheid aan inwoners van niet-westerse afkomst. Op 'Het Zand' de Hagenaars: hoog opgeleid, internationaal georiënteerd, invloedrijk. In het noordoosten van de stad ligt de wijk Bezuidenhout. Voor de oorlog een prachtige woonwijk met fraaie huizen. Op 3 maart 1945 werden er bij een bombardement diverse gaten in de wijk geslagen, die na de oorlog weer werden volgebouwd. Sinds dit millennium ligt ook het Beatrixkwartier in de wijk. Het is de Zuidas van Den Haag, met kantoren en ministeries. Nu is de wijk divers: veel nieuwe jonge mensen en ook veel oudere mensen, die vaak al hun hele leven in de wijk wonen. Momenteel heeft het Bezuidenhout ruim 17.000 inwoners. Een volle wijk. Huizen dicht opeen. Veel bovenwoningen. Dure appartementen en huizen zonder centrale verwarming. De opleiding Missionaire Specialisatie heeft mij geleerd om anders naar de wijk te kijken. Als er iets is dat herhaaldelijk op tafel kwam tijdens de colleges en gesprekken in de opleiding dan is het: *wij gaan God niet ergens brengen, God is er al*. We hoeven alleen maar te ontdekken en woorden te vinden om aansluiting te vinden.

Vreemdelingschap

De vragen die we moeten stellen is: waar kunnen we God ontmoeten, hier in deze straten, tussen deze mensen? Wat beleven ze, waar vinden ze houvast? Waar geloven ze in? Dat is makkelijker gezegd dan gedaan. Dat vraagt nogal wat van ons. We zullen onze beelden, onze vooroordelen moeten overstijgen. We zullen een andere taal moeten spreken. We zullen moeten

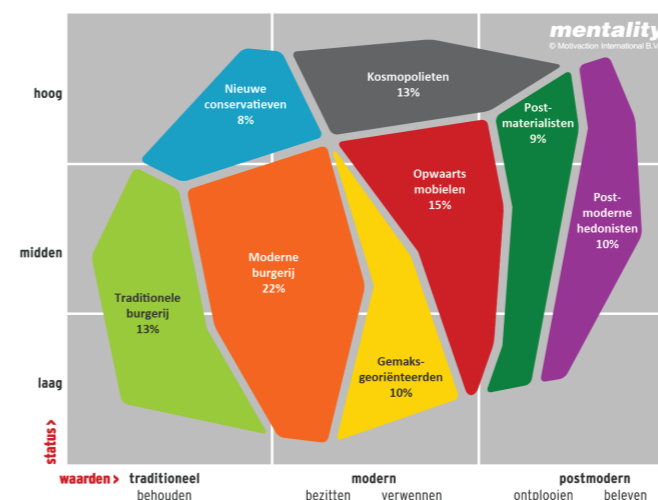
durven opgaan in een andere wereld. Aansluiten bij de missie van de kerk vraagt om loslaten van je eigen omgeving en om eerst vreemdeling te zijn in de omgeving van een andere cultuur. We moeten leren met nieuwe ogen naar onze directe omgeving te kijken. Wie wonen daar? Waar geloven ze in? Wat raakt hen en houdt hen op de been? Voor zover mogelijk: open en onbevooroordeeld. Wat kan ik leren van de ander? Wat zegt het mij over het leven en over mijn geloof? Kom ik iets van God op het spoor? Dat betekent dat je op zoek gaat naar waar God in het leven van die ander al aan het werk is.

De wereld op de stoep

Dat kost grote investeringen. We moeten de kerk uit en de buurt in. In contact komen met maatschappelijke organisaties en de wijkvereniging. Horen wat er speelt in de wijk. Maar zo hemelbestormend is het natuurlijk ook weer niet. We gaan niet naar inheemse stammen in Nieuw-Guinea. Als het goed is gaat het vanzelf. We wonen zelf immers ook rond de kerk. We spreken onze burens en collega's. We ontmoeten mensen in de winkels, op de sportvereniging of in het buurthuis en de bibliotheek. Wij zijn (óók) de wijk! Gelukkig wel. Maar we leggen niet zo makkelijk een verband met ons geloofsleven. We praten niet zo makkelijk over wat ons drijft en waarom de kerk en het geloof zo belangrijk zijn voor ons leven. We horen niet dat er bij onze gesprekspartner soms ook een spirituele vraag, wens of overtuiging doorklinkt in wat ze ons vertellen. Dat vereist een andere (luister) houding van ons als gesprekspartner, maar ook moed om er over te beginnen en een nieuwe taal. De kerkelijk geloofstaal werkt niet meer. Veel buurtgenoten hebben geen idee wat we bedoelen

met genade of verzoening, maar zoeken dat wel. Al noemen ze dat dan 'opnieuw beginnen', 'geaccepteerd zijn', of 'ermee verder kunnen'.

Mentality

In het kader van dit artikel trekken we enkele grove lijnen.

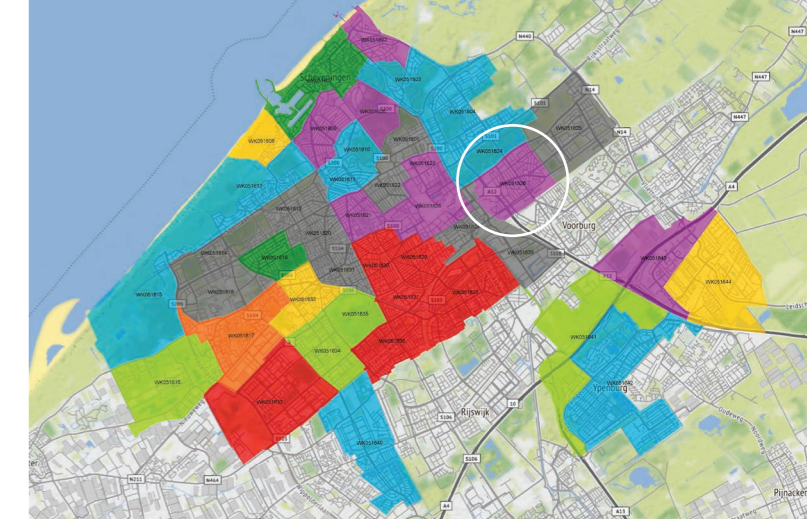
De samenstelling van de bewoners van Bezuidenhout (met name Bezuidenhout-Midden en -Oost, de directe omgeving van de kerk) is merendeels hoogopgeleid en tussen de 25 en 45 jaar (40 %). De politieke ligging is liberaal/vrijzinnig.¹ Gezien het opleidingsniveau en de huizenprijzen in Bezuidenhout kunnen we uitgaan van een bovengemiddelde sociaaleconomische status. Deze groep noemen we 'postmodern' en heeft een 'hoge sociaaleconomische status'. Deze termen zijn ontleend aan het Mentality-model van het onderzoeksbureau Motivaction.² In de Protestantse Kerk in Nederland zitten volgens het onderzoek van Motivaction vooral representanten van de 'traditionele burgerij' en 'postmaterialisten'. In de Christus Triumfatorkerk zal dat niet anders zijn. De oudere, trouwe gemeenteleden vallen vaak in het beeld van de traditionele burgerij, de jongere actieve gemeenteleden zijn veelal postmaterialisten.³ In de huizen rondom de kerk blijken vooral post-moderne mensen met een hoge sociaaleconomische status te wonen. Volgens het model van Motivaction zijn dat met name de kosmopolieten en de post-moderne hedonisten.

De vraag is nu: wat hebben deze groepen de kerk te bieden en zou de kerk en het christelijk geloof ook iets voor hen kunnen betekenen?

1. <https://denhaag.inciifers.nl/dashboard/wijkprofielen/politiek-en-bestuur>.

2. <https://www.motivaction.nl/mentality/de-acht-mentality-milieus>.

3. Op de website van Motivaction zijn uitgebreide beschrijvingen te vinden van de acht te onderscheiden milieus.

Oververtegenwoordigd milieu

- Moderne Burgerij
- Opwaarts Mobielen
- Postmaterialisten
- Nieuw Conservatieven
- Traditionele Burgerij
- Kosmopolieten
- Postmoderne Hedonisten
- Gemaksgeoriënteerden

Figuur 2: Mentality milieus in Den Haag

Per wijk is de kleur toegekend van het Mentality-milieu dat daar het sterkst oververtegenwoordigd is. Voor Bezuidenhout geldt dat postmoderne hedonisten het sterkst oververtegenwoordigd zijn (zie ook de paarse kleur in het kaartje), en ook Kosmopolieten zijn hier oververtegenwoordigd. Moderne burgers en Gemaksgeoriënteerden wonen er daarentegen minder dan gemiddeld (Willemijn Bot, Motivaction 2020).

Postmodern

Wat onze postmoderne buurtbewoners gemeen hebben, is een sterke gerichtheid op het individu in plaats van op het collectief, maar vervolgens zijn er grote verschillen in de manier waarop kosmopolieten en hedonisten omgaan met hun levensvragen en hoe zij hun dagelijkse zingeving invullen. Voor postmoderne burgers is het opdoen van nieuwe ervaringen in hun leven een zeer belangrijk onderdeel van hoe zij hun leven willen indelen. Op zoek zijn naar maatschappelijk succes en materieel genieten, wordt door hen gezien als te oppervlakkig, hoewel deze zaken wel degelijk belangrijk voor hen zijn. Ze proberen zichzelf steeds opnieuw uit te vinden, te ontdekken wie zij zelf zijn, en hoe de wereld in elkaar zit. Ze zijn op zoek naar plaatsen, mensen en organisaties die iets unieks hebben en die op een authentieke manier bezig zijn met andere zaken dan het alledaagse. Kunst en cultuur zijn erg belangrijk voor deze groep mensen. Ze reizen ook graag. Als het over zingeving gaat dan is er veel interesse voor meditatie, retraites, mystiek en filosofie. De

kerk kan hierop inspelen. De kerk zou dan een kader moeten bieden, waarin het mogelijk is om op zoek te gaan naar jezelf en het hogere. Dat zou de kerk dan moeten doen vanuit een open blik en haar rijke traditie. Als de wereld wordt ervaren als jachtig, onecht en oppervlakkig, zou de kerk hiervoor een tegenwicht kunnen bieden. Als die tenminste echt is, authentiek en diepgravend en ruimte biedt voor de eigen zoektocht naar het hogere, maar wel samen met anderen. Dit kan helpen om je leven meer inhoud te geven en bewuster om te gaan met je dagelijks bestaan. De postmoderne kosmopoliet en hedonist gaan voor oorspronkelijkheid.

Kosmopolieten

Kosmopolieten zijn nieuwsgierig. Ze willen alles en stellen daarbij hoge eisen aan zichzelf. Ze willen maatschappelijk succesvol zijn, carrière maken, genieten van kunst en cultuur, origineel zijn, een mooi en verzorgd uiterlijk hebben, zichzelf blijven ontplooiën en ook nog tijd voor reflectie en bezinning overhouden. Hiermee leggen zij zichzelf een hoge prestatiedruk op. Het 'alles willen' levert keuzestress op en maakt onzeker. Burn-outklachten komen vaak voor bij de kosmopoliet. Kosmopolieten houden niet van oppervlakkigheid. Ze willen graag meer levenswijsheid opdoen, persoonlijk groeien en geïnspireerd worden. Ze kiezen voor diepgang en goede gesprekken. De kansen voor de kerk liggen bij deze groep voor het oprapen, zou je zeggen. Religie en cultuur liggen dicht bij elkaar. Filmavonden of verdieping van culturele kennis door de religieuze noties uit schilderijen of muziek te duiden. Bovendien staan ze open voor zelfreflectie. De kerk kan helpen met balans vinden in je leven, ook in het maken van afwegingen. Deze groep bereiken wordt wel een uitdaging. Het vereist een 'omtaling' van onze geloofstaal. Traditionele geloofstaal riekt naar ouderwets, traditioneel en burgerlijk. Dat spreekt niet aan. Daar komt bij dat zingeving voor de kosmopoliet slechts een van de vele zaken is die belangrijk zijn in het leven. Levensbeschouwing, zingeving en contemplatie moeten bij kosmopolieten concurreren met meer moderne en hedonistische zaken als carrière maken, uitgaan en reizen. Bovendien beperkt de kosmopoliet zich niet tot een traditie. Voor de meeste kosmopolieten is er niet een vanzelfsprekend religieus kader dat hen zingeving biedt. Ze zijn breed geïnteresseerd in spiritualiteit en

beleven dit niet uitsluitend in een specifiek religieuze context, maar ook in muziek, kunst of de natuur. Ondertussen kunnen we in de kerk veel leren van deze ruimdenkende, nieuwsgierige mensen in de wijk. We leren van hen hoe mondiaal onze eigen godsdienst is. Hoe breed en modern de christelijke traditie kan zijn, waar het gaat om zelfontplooiing, bevrijding, verinnerlijking en mystiek. De kosmopoliet trekt ons uit onze beperkte blik op ons eigen geloof. De kosmopoliet dwingt ons positiever over ons eigen geloof en de kerk te denken en enthousiast te worden. Hier moet je bij willen horen, want hier ontdek je nieuwe werelden! Als we in onze eigen negatieve kijk op kerk en geloof blijven hangen, zijn we voor de kosmopoliet niet interessant door deze negatieve beeldvorming, te weinig sociale en culturele status. Het geloof moet prikkelen, uitdagen en je op andere gedachten brengen.

Hedonisten

Waar met de kosmopolieten nog wel raakvlakken met de huidige cultuur in onze kerk (van post-materialisten en moderne burgerij) te vinden zijn, daar wordt dat bij de hedonisten een echte uitdaging. Zij zijn de pioniers van de beleveniscultuur, waarin experiment en het breken met morele en sociale conventies doelen op zichzelf zijn geworden. Dat botst aan alle kanten met het beeld dat velen van de kerk hebben (en dat veelal ook klopt). De kerk is ouderwets, saai, statisch, conventioneel en conservatief. Veel te genieten valt er niet in de kerk. Daar zit meteen een leerpunt voor de kerk. Natuurlijk moet het geloof diepgang hebben en moet het in de kerk ergens om gaan. Maar alleen ernstig hoeft het niet te zijn. Geloof gaat over de blijde boodschap. Die blijdschap straalt er in veel kerken niet altijd vanaf. Wat je in je geloof hebt gevonden dat is toch je houvast en het diepste geluk dat je kunt vinden? Hier ervaar je dat je wordt liefgehad. Dat er iemand is die van je houdt. Dat moet een postmoderne hedonist toch ergens aan kunnen spreken. Als wij in staat zijn om dat op een echte manier in begrijpelijk taal en vooral met aansprekende moderne communicatiemiddelen uit te zenden, dan gebeurt er wat. Met moderne media, moderne kunst en populaire muziek. Hier ligt een opdracht en een uitdaging voor de kerk! In Amsterdam hoorden we hoe Rikko Voorberg daar op een interessante manier mee experimenteert in zijn popupkerk.⁴ Wat een postmoderne hedonist dan kan vinden in de kerk? Dat ligt voor de hand. Het leven is niet

alleen vrijheid, blijheid. Soms heb je ook steun en diepgang nodig. Autonoom en individualistisch zijn is wel mooi, maar ook alleen. Een kerk biedt gemeenschap. In de kerk vind je authenticiteit en pure ervaringen. Een hedonist wordt aangesproken door creatieve en onconventionele ideeën. Laat de kerk nu juist steeds onconventioneler worden. Kunstproject en exposities lijken een raakvlak te kunnen zijn. Een kerk waar ruimte is voor het experiment en die niet terugschrikt voor confrontatie. Het evangelie confronteert tenslotte ook – juist het conventionele. In dat laatste zit meteen het leerpunt van de kerk. Waar schuurt het evangelie nog in de kerkelijke gemeente? Is het niet te gezapig geworden? Worden we nog opgeschrikt door de radicaliteit van het evangelie? Het optreden van Jezus was confronterend en vernieuwend. Hij legde de Thora op een totaal nieuwe manier uit, de gevestigde orde schudde op haar grondvesten. In de kerk is het allemaal wel erg braaf geworden. Het moet vooral blijven zoals het is. Een hedonist voelt zich daar niet thuis. Hij zoekt naar geloof en houvast buiten onze traditionele kaders. Dat helpt ons – als we dat durven – om dicht bij de kern van het evangelie te komen. Problematisch is dat deze manier van kerk-zijn botst met de waarden van de traditionele burgerij, het milieu dat nu juist oververtegenwoordigd is in onze kerken. Mensen uit dat milieu houden alles graag zoals het is ... Dat wordt een spannende tocht, waar het regelmatig zal botsen, maar wie weet wat voor moois er uit groeit.

Een stapje verder

De Christus Triumfatorkerk in Den Haag heeft een lange geschiedenis van contact zoeken met de buurt waarin de kerk staat. Ds. Jan van Opstal

besteedde er bijna twintig jaar geleden al twee studies aan (2001 en 2003).⁵ Daaruit zijn mooie initiatieven voortgekomen: kunstexposities en de tweewekelijkse concerten met het Koninklijk Conservatorium. Tien jaar geleden was er een onderzoek onder leiding van ds. Berit Bootsma naar 'jonge professionelen': leden van de kerk tussen de 25 en 40 jaar.⁶ Uit dat onderzoek kwamen opnieuw initiatieven voort: 'Wining & Dining', gespreksgroepen, een training 'Werk & Balans'. Met dit artikel willen we een stapje verder gaan. We willen ons verdiepen in de grootste groep bewoners van de wijk waarin we kerk zijn en waarmee we weinig contact hebben. Omdat we denken dat we ze iets te bieden hebben, maar vooral ook omdat zij ons dicht bij ons eigen geloof en bij het evangelie kunnen brengen. Dat is de verrassende ontdekking van dit artikel. Het betekent dat we opnieuw de kerk uit moeten en deze groep moeten opzoeken. Dat stelt eisen aan ons kerk-zijn. We moeten een duidelijker identiteit ontwikkelen waarin we de scherpte niet uit de weg gaan. Zodat duidelijk is waar je voor kiest als je voor de kerk kiest. Ten slotte is het nog om een andere reden van belang. De gemeente Den Haag heeft vergevorderde plannen om rond de drie NS-stations (waaronder het in Bezuidenhout gelegen NS-station Laan van Nieuw-Oost-Indië) grootschalige woningbouw te laten plaatsvinden: het Central Innovation District. In onze wijk zullen duizenden relatief jonge mensen komen te wonen met relatief hoge inkomens en opleiding. Mensen uit de hierboven beschreven milieus. Dat schept verplichtingen voor de kerk. Dat biedt kansen en uitdagingen voor de kerk.

Literatuur

- Borgman, Erik, *Leven van wat komt. Een katholiek uitzicht op de samenleving*, Utrecht 2017
- Hart, Joep de, *Zwevende gelovigen: oude religie en nieuwe spiritualiteit*, Amsterdam 2011
- Jobsen, Peter, en Sander Metaal, *Analyse Mentality-milieus: zingevingsprofielen en relatie tot de PKN*, Protestantse Gemeente Amstelveen-Buitenveldert, januari 2009
- Motivaction, *De acht mentality milieus*, motivaction.nl/mentality/de-acht-mentality-milieus
- Paas, Stefan, *Vreemdelingen en priesters, Christelijke missie in een postmoderne omgeving*, Zoetermeer 2015

5. Jan van Opstal, *Zie ommezijde. Een nieuwe bladzijde van kerk-zijn in de stad*, juli 2001 en *Omslag. Een volgende bladzijde van kerk-zijn in de stad*, juli 2003.
6. Berit Bootsma (e.a.), *Jonge professionelen en de Christus Triumfatorkerk*. Verslag van de onderzoeksfase, [2011] en *Jonge professionelen en de Christus Triumfatorkerk*. Projectplan 2011-2015, [2011].

4. popupkerk.nl

'Weet dat je altijd welkom bent. Armen open, afgesproken'*

Rianne van der Nagel-Meter is predikant in de Protestantse Gemeente te Linschoten. Een kleine gemeente van ongeveer 400 leden, waar veel vrijwilligers zich met hart en ziel inzetten. De gemeente heeft het verlangen om ook mensen te bereiken en inspireren buiten de eigen kerkmuren. Haar vraag bij het begin van de Missionaire Specialisatie: Hoe kan ik als voorganger de gemeente helpen om uitnodigend en actief aanwezig te zijn in de Linschotense samenleving?

Rianne van der Nagel-Meter

Het ledenaantal van de Protestantse Gemeente in Linschoten is eigenlijk al vele jaren min of meer constant. Er zijn over het algemeen niet veel overlijdens en verhuizingen te melden. En we zijn in de gelukkige omstandigheid dat er de afgelopen vijf jaar meerdere jonge stellen in ons dorp zijn komen wonen, die zich hebben aangesloten bij onze gemeente. Inmiddels hebben de meeste van deze stellen kindjes mogen verwelkomen en dat geeft hernieuwde levendigheid in onze kerkdiensten en bij andere ontmoetingen.

Tegelijkertijd zien we helaas ook gebeuren dat sommige gemeenteleden nog wel ingeschreven staan maar stilletjes naar de achtergrond zijn verdwenen. En onze pogingen om als kerkelijke gemeente in contact te komen met het deel van de Linschotense bevolking dat niet bij onze kerk betrokken is, vinden nog maar heel voorzichtig respons. In dit artikel wil ik onderzoeken hoe we als Protestantse Gemeente uitnodigend en actief aanwezig kunnen zijn in ons dorp. Nadrukkelijk niet om een ieder (letterlijk of figuurlijk) over de drempel te trekken, maar wel om te delen van wat ons lief is.

Waarom missionair?

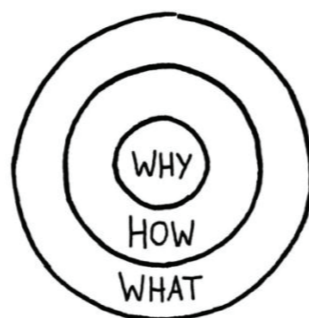
Missionair gezien is het momenteel bepaald geen komkommertijd. Wij zijn dan ook zeker niet de enige gemeente die zoekt naar wegen om naar buiten te treden, te vernieuwen en 'bij de tijd te blijven'. Aangemoedigd door enthousiaste gemeenteleden en de nieuwsbrief van de landelijke Protestantse Kerk hebben we ons onder andere gestort op een bijdrage aan de burendag op het dorpsplein, een filmavond en de uitvoering van een bijbelse musical met eigentijdse muziek. Allemaal ontzettend leuk om te doen, en we merken dat dergelijke initiatieven

ook energie geven in de gemeente en (een aantal) geïnteresseerde dorpsbewoners trekken. Activiteiten verzinnen kunnen we wel!

Toch denk ik dat we bij al deze leuke initiatieven een belangrijke stap vergeten. Namelijk de bezinning op het 'waarom' van missionair gemeente-zijn. Wat is onze drijfveer om naar buiten te treden? Waarom denken we dat het voor mensen binnen en buiten de kerk belangrijk kan zijn om zich te laten raken door het Evangelie? Als wij als leden van de gemeente dat niet onder woorden kunnen brengen, dan komt een ander dit ook nooit aan de weet.

Gouden cirkel

Behulpzaam bij het nadenken over het waarom van missionair kerk-zijn is de gouden cirkel van Simon Sinek. Het is een eenvoudig model met drie concentrische cirkels.

In zijn boek *Begin met het waarom* en in zijn boeiende TED-Talk legt Simon Sinek uit dat inspirerende organisaties en personen zicht hebben op hun 'why'. "Iedereen weet WAT hij doet. Een deel daarvan weet HOE ze het doen. Maar heel weinig mensen weten WAAROM ze doen wat ze doen. Met waarom bedoel ik: Waar geloof je in? Wat is je overtuiging? En waarom is dat belangrijk voor anderen? De meeste mensen denken, doen en communiceren van het meest concrete naar het meest abstracte; van buiten naar binnen. Maar diegenen die weten te inspireren en anderen in beweging weten te krijgen, doen dit andersom. Van binnen naar buiten."

Oefening baart kunst

De gouden cirkel wordt met name gepresenteerd als managementmodel, maar ook als kerkelijke gemeente kunnen we er veel van leren. In de kerk hebben we al snel de neiging om ons vooral bezig te houden met regelen. Wat kunnen we allemaal organiseren? En hoe richten we onze kerkdiensten in? Als we van binnen naar buiten werken, dan is het dus belangrijk om te beginnen met de eigen inspiratie en het onderlinge geloofsgesprek.

Concreet kan dit betekenen dat we als kerkenraad nadrukkelijk(er) de waaromvraag centraal stellen bij onze besluitvorming. En ook dat we inzetten op het faciliteren van de ontmoeting tussen gemeenteleden in kleine kringen, zodat we elkaar kunnen helpen om in ons dagelijks leven op een aansprekende wijze christen te zijn. Ik ben ervan overtuigd dat het oefenen met de waarom-vraag ons zal helpen om onze missionaire verlegenheid te overwinnen. Het vraagt dan vooral nog moed of durf om ons geloof onder woorden te brengen en ons leven met anderen te delen.

#durfte

Twee jaar geleden hebben we als Protestantse Gemeente Linschoten meegedaan met de landelijke actie Kerkproeverij. Het idee van deze actie is dat kerkleden hun burens, vrienden, kennissen, collega's uitnodigen een keer met hen mee te gaan naar een kerkdienst. Als voorbereidingsgroep hebben we kaartjes laten drukken en mensen aangemoedigd om persoonlijk iemand uit te nodigen. Uiteindelijk waren er helaas maar een minimaal aantal gasten te bespeuren in de dienst. De vraag is natuurlijk wat de verklaring hiervan kan zijn. Durven we wel gasten uit te nodigen of zijn we bang dat mensen afwerend of zelfs negatief zullen reageren? En andersom: durven personen die uitgenodigd worden het wel aan om bij ons kerkgebouw naar binnen te stappen? Achteraf denk ik dat we beter van tevoren met elkaar in gesprek hadden kunnen gaan over deze 'struikelblokken'.

Er kan natuurlijk ook nog iets anders aan de hand zijn rond de kerkproeverij. Misschien is een kerkdienst wel eigenlijk helemaal geen geschikte gelegenheid voor een eerste (of hernieuwde) kennismaking met het geloof. Als vaste bezoekers voelen we ons goed thuis in de kerk en zijn we ingeburgerd en ingewijd. Maar het geheel van de liturgie van een kerkdienst kan voor gasten behoorlijk vervreemdend zijn. We hebben de kerkdienst in de loop van de tijd namelijk 'dichtgetimmerd' met vaste gebruiken en een vaste

volgorde. Leg dat als gastheer of gastvrouw (tijdens de dienst ...) maar eens uit aan een bezoeker. Hoeveel ruimte is er nog in de kerkdienst? Het lijkt logisch om eerst op een ander manier kennis te maken met het geloof.

Samen eten en samen delen

Als we niet bij de kerkdienst beginnen, waar starten we dan? Wanneer je toetreders tot het geloof vraagt wat voor hen doorslaggevend was, is het altijd: relaties. Het gaat om ontmoetingen waarin mensen hun leven met elkaar delen en contact hebben over alles wat hen bezighoudt. Dat delen gaat het beste in huiselijke sfeer, in een kleine (gespreks) kring of bij een maaltijd. Daarom hebben we voor ons missionair project gekozen voor een 'walking dinner'; een diner waarbij je in wisselende groepjes en op verschillende locaties de maaltijd nuttigt. We hebben in de uitnodiging aan onze gemeenteleden gevraagd om zich bij voorkeur samen met een gast op te geven. Deze keer kwamen er al een hoop meer gasten mee. De sfeer was ongedwongen, de gesprekken kwamen als vanzelf op gang en we kregen (letterlijk!) een kijkje in elkaars keuken. Absoluut voor herhaling vatbaar!

Doorslaggevend voor toetreders zijn ontmoetingen, relaties

Samen eten voelt misschien voor sommige gemeenteleden niet direct als je verdiepen in het geloof, maar ook de vroege kerk is op deze manier begonnen. Aan tafel is er ruimte voor gesprek en voor vragen naar betekenis en zingeving. Dat begint bij je eigen leven en niet direct bij de vragen naar zonde, kruisdood en verzoening. In de online serie 'Holy Shit' zegt dominee Marleen Blootens daarover: "Geloof is veel persoonlijker, en veel kleiner en kwetsbaarder dan de grote, theologische vragen."

Aantrekkelijke gemeente

Die grote, theologische vragen kunnen natuurlijk op den duur wel opkomen. En daarom doen we als gemeente ook meer dan alleen samen eten. We onderzoeken deze vragen in groepen en in de vieringen en vormen zo ook een gemeenschap. Hoe kunnen we ervoor zorgen dat we een aantrekkelijke plek zijn voor 'zoekers'? Niels de Jong heeft een onderzoek gedaan onder twintigers en dertigers in de vier grote steden. Doel van het onderzoek was het ontdekken van factoren die

bestaande kerkelijke gemeenten aantrekkelijk maken voor jongeren. Kerken waar jongeren graag komen bloeien op en zijn meestal ook aantrekkelijk voor mensen die nieuw zijn in de wereld van kerk en geloof. Niels de Jong formuleert vijf 'sleutels' voor kerken die aantrekkelijk willen zijn.

De sleutels zijn:

1. **inhoud:** in de kerk moet het wel ergens over gaan. Belangrijk hierbij is een goede bijbeluitleg die de praktijk van het leven raakt.
2. **ruimte:** mensen zoeken ruimte om hun eigen weg te kunnen vinden, bijvoorbeeld in hun levensstijl en de keuzes die ze maken. Ook moet er ruimte zijn in de liturgie voor nieuwe vormen en muziek.
3. **gekend zijn:** je moet je eigen plek kunnen vinden en je kunnen inzetten op een manier die past bij jouw gaven en talenten.
4. **sfeer:** de vraag is van groot belang of je je welkom voelt, of er een sfeer is van liefde en hartelijkheid. Niemand houdt van het gevoel dat je de maat genomen wordt.
5. **inzet voor de omgeving:** een kerk die naar binnen gekeerd is en waar de leden alleen bezig zijn met zichzelf, heeft weinig aantrekkingskracht.

Weet dat je welkom bent

In de online serie 'Holy Shit' kwamen de genoemde sleutels ook duidelijk naar voren. Voor nieuwkomers of herintreders is het allereerst belangrijk hoeveel ruimte er in een gemeente is en of ze zich welkom voelen. Mensen haken af als ze zich beoordeeld of zelfs veroordeeld voelen. En dat lijkt me geheel terecht! Hoe 'anders' mag je zijn in onze gemeente, om er toch nog bij te kunnen horen? Nog voordat we nadenken over popmuziek in de kerk en activiteiten voor het dorp moet er dus ruimte gemaakt worden. Ruimte voor 'zoekers', gasten en stamgasten.

Maar we moeten in al ons nadenken, praten en plannen ook vooral ruimte blijven houden voor God zelf. We kunnen alleen groei en bloei verwachten als we beginnen bij het begin: een hartstochtelijke liefde voor God, die zich heeft laten kennen in Jezus. Met de woorden van René van Loon: "Het is God zelf die zijn kerk bouwt, Hij is de bouwer, wij zijn de sjouwers. We kunnen alleen doen wat Hij zegt en ons inzetten op de plaats die Hij ons wijst." De grootste kunst is om te proberen te onderscheiden waar Gods Geest aan het werk is en ons daarbij aan te sluiten.

* Uit het liedje 'Armen open' van Guus Meeuwis

Literatuur

- Dijkstra-Algra, N. en Stoppels, S., *Back to Basics. Zeven cruciale vragen rond missionair kerk-zijn*, Uitgeverij Boekencentrum, 2017
- Sinek, S., *Begin met het waarom. Hoe goede leiders inspireren tot actie*, Business Contact, 2009
- Van Loon, R., *Lente in de kerk. Impressie van nieuwe en hoopvolle bewegingen*, KokBoekencentrum Uitgevers, 2020

Andere bronnen

- website kerkproeverij.nl
- zesdelige online serie 'Holy Shit' van Marjon Moed voor EO-platform Lazarus.nl

Bewegen - stilstaan en veranderen

"Missionair is meedoen in de dans van God aan de wereld"¹

Anette Sprotte is predikante in de Protestantse Gemeente in Leusden (PGLeusden) die ca 2800 leden heeft. Daar werkt ze samen in een team met haar collega's Rob Doesburg en Marleen Kemink. De gemeente beschikt over twee mooie kerkgebouwen waarin de predikanten afwisselend voorgaan in de zondagse vieringen. De PGLeusden kenmerkt zich door diversiteit en bestaat uit een groot aantal actieve en betrokken gemeenteleden. Vanuit de gemeente leeft het verlangen om als kerk meer naar buiten te treden. Dit sluit aan bij de wijze waarop Anette invulling wil geven aan haar predikantschap. Daarnaast verlangt zij naar verdieping, reflectie en het leren van nieuwe vaardigheden met betrekking tot missionair gemeente-zijn.

Anette Sprotte

Vooraf

Een maand voor mijn start aan de missionaire specialisatie organiseerde ik in augustus 2018 drie zomerse wandelingen in Leusden met verschillende verdiepende thema's². Ik was geïnspireerd door wandelcoach Aat van der Harst³ die ik heb leren kennen via mijn bestuurswerkzaamheden bij de Stichting de 7e hemel.⁴ Deze wandelingen gebruik ik als metafoor voor dit artikel over missionair kerk-zijn aan de hand van drie kernwoorden: bewegen, stilstaan en veranderen. Bij ieder woord beschrijf ik mijn wandelervaringen in Leusden. Vervolgens verbind ik dit met een leerervaring uit de opleiding missionaire specialisatie. Ten slotte beschrijf ik hoe de Protestantse Gemeente Leusden (PGLeusden) met missionair kerk-zijn aan de slag is gegaan.

BEWEGEN

Zomerse wandelingen in Leusden

Leusden is een gemeente met een zeer groene uitstraling met zijn ligging deels aan de Utrechtse heuvelrug en deels in de Gelderse Vallei. Het is een wandelgemeente bij uitstek. Er zijn prachtige wandelroutes en dat bracht me op het idee wandelingen te organiseren om mensen met elkaar in contact te brengen aan de hand van een verdiepend thema. Dit thema werkte ik uit

door middel van vragen, gedichten en teksten, geïnspireerd uit de christelijke traditie. Vooraf zorgde ik voor publiciteit in de plaatselijke krant en ik was verbaasd dat de eerste keer 25 mensen (kerkelijk en niet-kerkelijk) mee op pad gingen. Wandelen is in beweging zijn. Als je wandelt ben je buiten, neem je waar, sta je in contact met de natuur en openen zich nieuwe vergezichten. Wandelen kan de brug vormen naar missionair kerk-zijn. Missionair betekent immers ook in beweging te zijn, waarin kerken zoeken naar wegen om naar buiten te treden.

Beweging tijdens de missionaire specialisatie: reflecteren op het begrip missie

Missie is inherent aan het christelijk geloof. Vaak wordt de tekst uit Matteüs 28: 19 aangehaald waarin Jezus zijn leerlingen de opdracht geeft om op weg te gaan en alle volken tot leerlingen van Jezus te maken. Deze tekst dient in geheel van het Matteüsevangelie te worden gelezen, want voor Matteüs was het van belang om Gods heil via Jezus toegankelijk te maken voor alle volken. De valkuil bij een strikte interpretatie van missie is dat het eenrichtingsverkeer, en geloof het opleggen van denkbeelden, wordt. Dit roept bij mij persoonlijk aarzeling op. De missionaire opleiding leert me anders naar missie en missionair kerk-zijn te kijken. In de opleiding gaven Heleen Zorgdrager en Gert

1. Uitspraak Heleen Zorgdrager
2. Waarnemen, vruchten dragen, pelgrim zijn en loslaten
3. Aat van der Harst, *Wandel je wijzer*, Ten Have, 2019 5e druk
4. Zevendehemel.nl

Noort een historisch en systematisch overzicht van de begrippen missie en zending. Daar heb ik veel aan gehad. In de loop van de geschiedenis is zeer verschillend geantwoord op de vraag 'Wat is het heil van God en hoe krijgen mensen daar deel aan?' Zending heeft vaak nog de bijsmaak van het koloniale verleden, waarin de verkondiging van het christelijke heilsvisioen in verre landen gepaard ging met superioriteitsgevoelens. In de 20e eeuw werd de term 'missio Dei' geïntroduceerd als kritische reflectie daarop. Missio Dei houdt in dat zending van God uitgaat en niet van mensen of de kerk. Missie volgens deze visie is veel breder dan de kerk alleen. Ook via ongedachte wegen kan Gods missie vorm in de wereld krijgen. Missio Dei blijkt vanaf het begin een containerbegrip te zijn omdat verschillende groepen hun eigen invulling eraan gaven. De evangelicale kerken stelden de verkondiging (*kerugma*) centraal. De oecumenische kerken legden de focus op de wereld en de sociaal-maatschappelijke component. Deze verschillende visies leidden aan het einde van de 20e eeuw tot polarisatie en een impasse. In de 21e eeuw ontstaat een nieuwe beweging van bruggen bouwen tussen deze twee polen. Een voorbeeld is het document 'Together towards life'⁵ van de Wereldraad van Kerken uit 2012. Daarin vindt een theologische verschuiving plaats van de christologie naar de pneumatologie.⁶ De basisgedachte is dat God in deze wereld aan herstel en verzoening werkt via zijn Geest. Leven als leerling van Jezus betekent verandering brengen in de samenleving. Want er zijn krachten in de wereld die het leven van mensen afbreken en niet dienen tot de volheid van het leven zoals Jezus leven ziet.⁷ Dit college gaf mij handvatten om te reflecteren op mijn overgang vanuit een oecumenische geloofsgemeenschap naar een meer traditionele PKN-gemeente.

PGLeusden in beweging

De PGLeusden kenmerkt zich door een diversiteit van traditioneel, gemoderniseerd, evangelicaal en buitenkerkelijk christendom.⁸ De beweging van binnen naar buiten wordt in deze gemeente zichtbaar door talloze activiteiten. Alle kerkgenootschappen (RK, PKN, GKV en de Evangelische Gemeente) vieren samen Pinksteren op het plein in het winkelcentrum. De diaconie werkt goed samen met de burgerlijke

gemeente. Sinds 2018 is er zes keer per jaar kliederkerk in het schoolgebouw tegenover de kerk. Zincafé biedt boeiende sprekers en gesprekken in het plaatselijke theatergebouw. Op dinsdagochtend staat de kerkdeur open voor koffie voor marktbezoekers. Waar komt toch het verlangen vandaan om (nog meer) naar buiten te treden? Een van de achterliggende motieven is het verlangen naar volle kerken zoals vroeger. De zondagse erediensten in PGLeusden hebben met krimp te maken. Maar de vraag over wat PGLeusden precies onder missie verstaat en waarom het belangrijk is, daar heeft de gemeente nog onvoldoende bij stilgestaan.

STILSTAAN

Zomerse wandelingen in Leusden

Elke zomerse wandeling in Leusden had een speciaal onderwerp. Bij het thema 'vruchtdragen' stelde ik de volgende vragen: Wat zijn 'jouw vruchten' in je leven? Wat was niet vruchtbaar? Waar ben je blij om en dankbaar voor? Wat zijn 'mislukte oogsten' in je leven geweest? Deze vragen werden eerst in stilte door ieder alleen verkend, vervolgens gedeeld in een tweegesprek. Daarna kwamen deelnemers in een kring bij elkaar en lazen we Galaten 5: 22 waarin Paulus spreekt over de vruchten van Gods Geest: liefde, vreugde, vrede, geduld, vriendelijkheid, goedheid, trouw, zachtheid, ingetogenheid. Ieder woord had ik op karton geschreven. De deelnemers gingen op een woord staan waar zij/hij in de komende tijd aandacht aan wilde besteden. Dit gedeelte van de wandeling zou je kunnen omschrijven als stilstaan en het ontvangen van voeding van God. Ten slotte ontvingen deelnemers letterlijk voeding in de vorm van geoogste druiven uit mijn tuin!

Stilstaan tijdens de missionaire specialisatie

In de opleiding was veel aandacht voor reflectie op je rol als voorganger, je stijl van leidinggeven en je competenties om het proces van missionair gemeente-zijn te begeleiden. Wat er voor mij uitsprong was de kloosterretraite bij de gemeenschap Chemin Neuf in de St. Paulusabdij te Oosterhout. De geestelijke begeleiding door abdes Ruth heb ik als zeer voedend ervaren voor mijn ziel. Arjan Plaisier⁹ legt in zijn boek 'Zorg voor de ziel' uit dat in deze tijd waarin het bezielend verband ontbreekt, veel mensen

zoeken naar een vorm van spiritualiteit. Meestal doet de christelijk traditie in die zoektocht niet mee, terwijl deze een schat biedt om je ziel te voeden. Ook Govert Buijs houdt tijdens een college over de kenmerken van het nieuwe christendom een pleidooi voor het eerherstel van de ziel. Volgens hem helpen bijbelse verhalen bij de kennis van je ziel. In die verhalen komen we het geheim van God op het spoor. Ze vertellen andere dingen dan al die dingen waarin we als mensen 'verleidbaar' zijn zoals macht, status en geld. Het geheim van God openbaart zich als mensen in staat zijn elkaar antwoord te geven op de vraag: 'Mens waar ben je?' en niet weggijken van elkaar. Bijbelse verhalen zijn volgens Buijs menselijke ervaringen die je ziel raken. Ze kunnen een opening bieden naar buiten in de betekenis van missionair kerk-zijn.¹⁰ Zijn uitleg sluit aan bij mijn ervaring tijdens de wandelingen.

PGLeusden staat stil

De kerkenraad is aan de slag gegaan met de betekenis van missionair kerk-zijn in Leusden. Een bijzondere ervaring was de opdracht aan kerkenraadsleden om met een of twee mensen in gesprek te gaan die niet (meer) kerkelijk zijn. Het bleek dat veel gesprekspartners ooit kerkelijk waren, geleidelijk zijn afgehaakt en vervolgens de drempel te hoog vonden om weer naar de kerk te gaan. Opmerkelijk was dat mensen het zeer waardeerden dat naar hen werd geluisterd en dat ze op die manier erkenning kregen. Luisteren is stilstaan en blijkt heel belangrijk om de beweging naar buiten te kunnen maken. We hebben in Leusden geworsteld om vormen te vinden om stil te staan bij ons geloof omdat de gemeente zo divers is. Een geslaagd voorbeeld zijn zangdiensten waarin gemeenteleden van jong en oud, vanuit verschillende geloofstradities, aan de hand van een favoriet lied hun geloof toelichten. Ook het jaarthema van 2019/2020 'Een goed verhaal' biedt openingen om het geloofsgesprek aan te gaan. Er is daarmee ruimte ontstaan voor het geloofsgesprek binnen de kerk. De beweging naar buiten met het oog op delen van geloofservaringen is nog weinig veranderd.

Literatuur

- Dijkstra-Algra, Nynke en Sake Stoppels, *Back to Basics*, Boekencentrum 2009
- Harst, Aat van der, *Wandel je wijzer*, Ten Have, 2019 5e druk
- Plaisier, Arjan, *Zorg voor de ziel*, KokBoekencentrum, 2020
- Stoppels, Sake, *Voor de verandering*, Boekencentrum Zoetermeer 2009
- Wisse, Maarten, *Zo zou je kunnen geloven*, Uitgeverij van Wijnen, Franeker 2013

10. College-aantekeningen Govert Buijs 9 maart 2020

11. Sake Stoppels, *Voor de verandering*, Boekencentrum Zoetermeer 2009

5. oecumene.org, "Together Towards Life: Mission and Evangelism in Changing Landscapes"

6. Together towards life: "Mission begins in the heart of the Triune God and the love which binds together the Holy Trinity overflows to all humanity and creation."

7. College-aantekeningen Heleen Zorgdrager, september 2018

8. Maarten Wisse, *Zo zou je kunnen geloven*, Uitgeverij van Wijnen, Franeker 2013

9. Arjan Plaisier, *Zorg voor de ziel*, Kok Boekencentrum, 2020

5 stuks bagage

Carina Kapteyn is getrouwd met Nils en moeder van vier kinderen. En ze is predikant in de wijkgemeente POR (Pelgrimskerk, Oase, Regenboog) in Zoetermeer. Een wijkgemeente die bestaat uit drie geloofsgemeenschappen en de pioniersplek De Pelgrim. Momenteel is de wijkgemeente op zoek naar een gezamenlijke missie en visie in dit vrij nieuwe verband. De opleiding ondersteunt dit proces door het aanreiken van nieuwe kennis en inspiratie. De missionaire opleiding is voor Carina een grote inspiratiebron: 'Naast veel nieuwe kennis, gaat het ook over jezelf, wat betekent God voor jou en hoe kan ik er vanuit dat besef voor een ander zijn? Gaandeweg kom je erachter waar je hart en dus je kracht ligt.'

Carina Kapteyn

Routebeschrijving

In dit artikel zijn 5 stuks bagage te vinden die ik heb verzameld tijdens de missionaire opleiding. Elementen om mee te nemen op de geloofsreis door het leven. Hopelijk ook voor jou. Begonnen met de vraag naar concrete vorm en taal bleef de aandacht onderweg echter onverwachts hangen bij de voorvragen. De inspiratie die ik daarbij heb opgedaan is in dit artikel symbolisch samengevat in 5 stuks bagage. Het begint met een koffer die al ruim voor de reis is ingepakt door G'd: ga maar op weg! Het tweede is het boek *Grensverleggend* van Matthijs Vlaardingebroek. Dan volgt een kijkdoos met Geestkracht zoals die ervaren is in de gemeente in Fullham (Londen). Het vierde draait om het begrip *brainstilling* zoals aangereikt door Sake Stoppels. En tot slot bestaat het vijfde stuk bagage uit *Lev/f met scheuren*. Iedereen kan deze bagagestukken makkelijk mee kan nemen op reis. Net zo lang als nodig is.

Geplande en bewandelde route

Een prachtige opleiding is bijna afgerond. Hoewel de missionaire zoektocht nooit over is. Het is een permanente educatie. Zoals Sake Stoppels terecht schreef: 'Jezus roept geen kerkmensen, maar leerlingen.'¹ En als leerling ontdek je elke keer weer dat kennis, inspiratie en bezieling er zeker toe doen. Maar pas echt in hun kracht staan als ze onderdeel uitmaken van de vertaalslag naar je dagelijks leven. Die vertaling kun je ook beschrijven als missionair-zijn.

Met een leervraag rond vorm en taal ben ik aan de studie begonnen: welke missionaire taal en vormen passen bij onze wijkgemeente? Ik heb veel ervaringen opgedaan die zeker stimuleren om zelf in de gemeente ook anders om te gaan met vorm en taal. Toch heb ik dit artikel niet primair gefocust op vorm en taal. Gaandeweg werd namelijk duidelijk dat deze focus mooie inspiratie brengt maar ook een gevaar kent: je kunt er zo door opgeslokt worden dat je los raakt van de basis. Of zoals Mark Jackson, voorganger van de gemeente Saint James Clerkenwell in Londen het zei: 'I was doing a lot *for* Him, instead of *with* Him.' Ons leven, ons geloof, ons doen en laten kan niet anders dan beginnen bij G'd. En de 5 stuks bagage in dit artikel kunnen behulpzaam zijn om de weg via de Geest te maken naar de mens die uitgedaagd wordt om passende vorm en taal te vinden voor zijn/haar geloof vandaag de dag.

1. De koffer die al eerder was ingepakt

Heeft u deze koffer zelf ingepakt? Nou nee. Dit is de bagage van Missio Dei. Ja, 'G'd werkt harder dan ik en blijft, ook als ik ga.'² Wij zijn gevraagd bij het G'ddelijke werk van zegen en redding dat al voor ons begin en na ons door zal gaan. Als je deze koffer opent, zo stel ik me voor, dan voel je allereerst een zacht suizen van de stilte. Dan een windvlaag als vurig waaien van de Geest. Verder vind je vooral waarom- en waartoe vragen, die helpen om te focussen op die zending. Het zijn

dezelfde vragen die ook in de kern van de Golden Circle van Simon Sinek centraal staan.³ Hij werkt met een cirkel die net als een ui uit verschillende lagen bestaat. Het draait allemaal om de kern, die kiemkracht, die de andere lagen van geur, kleur en smaak voorziet.

2. De grens verleggen

Het boek *Grensverleggend*⁴ van Matthijs Vlaardingebroek, het tweede stuk bagage, is een zoektocht naar de uniciteit van de door G'd gegeven identiteit, kracht en roeping van jou als individu en van de gemeente. Een lees- en zoekwijzer die je laat nadenken over het vorige bagagestuk: hoe zit het met de Missio Dei in jouw leven, in jouw gemeente? Op pagina 59 deelt Vlaardingebroek zes vragen die vanuit verschillende invalshoeken helpen om de speurtocht naar de identiteit van je individuele geloof en die van de gemeente op het spoor te komen: waar geloof ik in? (theologie en ideologie), hoe kijk ik naar de wereld? (visie), wat wil ik betekenen? (missie en belofte), waarin ben ik het allerbeste? (kracht, talent), hoe wil ik functioneren? (overtuigingen, waarden) en wanneer ben ik klaar? (roeping, bestemming) Hij noemt het in sprekende beeldtaal niet de zoektocht naar een leeg A4'tje in een la, niet een fles die ligt te verstoffen in een wijnrek, geen aardbeiensaus, maar het gaat hier om het vinden van een goede marinade die alles doortrekt.

3. Kijkdoos van Geestkracht

In de kijkdoos van Geestkracht zie je de *step of commitment* aan het einde van de viering in de United Reformed Church in Fullham. Het moment waarop mensen in tweetallen een concreet voornemen voor de komende week uitspreken om gestalte te geven aan de persoonlijke roeping van G'd in je leven. In deze kleine maar zeer levendige gemeenschap hebben ze het aangedurfd om opnieuw het fundament van gemeente-zijn in G'ds naam te

verkennen. Kerkenraadsleden werd een bijbelse sabbatical gegund. Er kwamen veelsoortige vieringen. En een dag in de week neemt men de tijd om te luisteren (Missional monday): wat vraagt G'd van ons om deze week te doen? Dit alles wakkerde de Geestkracht opnieuw aan. Het is een krachtig voorbeeld waarbij nieuwe vorm en taal niet beginnen bij activiteiten en programma's, maar bij het eigen hart, het denken en doen.

4. Brainstilling als kracht van de undefended leader

Leiderschap is vooral een proces om mensen te stimuleren hun verantwoordelijkheid te nemen. De zoektocht naar nieuwe ideeën, een veranderde attitude en vergaande durf om de diepste waarden te onderzoeken horen daarbij.⁵ Dit zogenoemde adaptief leiderschap is fluïde en kwetsbaar⁶ (zonder vooroordeel of opgetrokken muren) en laat ruimte voor het inspirerende en vernieuwende werk van de Heilige Geest. Het is dus belangrijk om je eerst te laten vullen door het Woord voordat je zelf aan het

Laat je eerst vullen door het Woord voordat je zelf aan het woord komt

woord komt.⁷ Brainstilling before brainstorming.⁸ In de stilte je openstellen voor dat wat op je afkomt. De kritische vraag die we onszelf hierbij kunnen stellen is die naar de tijd en ruimte die wij in ons dagelijks leven en in ons kerkenwerk maken om eerst te ontvangen en dan pas te zenden en te regelen.

5. Lev/f en scheuren

Wij mensen hebben lev gekregen, de liefde G'ds, om uit te delen. Ga op weg de wereld in.⁹ Vind het verhaal om vrolijk kerk te zijn. Heb het lef, wees niet

1. S. Stoppels, *Oefenruimte. Gemeente en parochie als gemeenschap van leerlingen*, Zoetermeer 2013, p.13.

2. Citaat van Bettelies Westerbeek van de pioniersplek Geloven in Moerwijk (Den Haag).

3. Na de kern met vragen van 'waarom?' en 'waartoe?' bestaat de eerste schil eromheen uit 'hoe doen we dat?'-vragen. En de buitenste laag uit 'wat doen we?'-vragen. Die twee schillen zijn nuttig en nodig en hun vragen verdienen ook antwoorden. Maar wel gedragen vanuit die basisvraag naar het waarom en waartoe. Vanuit de identiteit van de geloofsgemeenschap.

4. M. Vlaardingebroek, *Grensverleggend. Hoe de kerk opnieuw missionair kan zijn*, Heerenveen 2011.

5. R. Doornenbal, *Ronald Heifetz en 'adaptief leiderschap'*, eigen beheer, uit: ondersteunend materiaal missionaire specialisatie 20190128, p. 30/1.

6. Meer hierover lezen in: S. Walker, *The undefended leader. Leading out of Who You Are. Leading with Nothing to Lose. Leading with Everything to Give*, Carlisle 2010.

7. H. de Roest, *Een huis voor de ziel. Gedachten over de kerk voor binnen en buiten*, Zoetermeer 2010, p. 12.

8. De termen komen van B.C. Johnson, *Beyond the Ordinary. Spirit for Church Leaders*, 2001 Geciteerd door S. Stoppels op de kerkenradendag 20200111.

9. Matteüs 28: 19-20.

te bang, want 'de kerk heeft het al zo vaak hopeloos verknalt in de wereld, God breekt toch steeds weer door het donker heen.¹⁰ Juist door de scheuren schijnt G'ds licht. Durf dus te gaan, te falen en op te staan, ook in die anderhalvemetersamenleving van de komende tijd. Het is het refrein van de hele opleiding. Steeds weer blijkt dat de drijvende kracht achter die lev/f de basis heeft in het besef dat we onderdeel uitmaken van een groter verhaal van G'd en mensen. En dat besef brengt dit stuk bagage weer dichtbij het eerste. Die lege koffer vol zacht suizen en een windvlaag als vurig waaien.

De reis gaat verder

Vijf stuks bagage dus. Voortgekomen uit de inspiratie van de Geest. Er zit enige ordening in de

vijf stukken bagage: van God (1) naar de mens (5) via theorie (2), praktijk (3) en Geest (4). Een ordening die niet alleen lineair is maar ook cyclisch. Zoals al duidelijk werd bij de lev/f die ons weer terugbracht bij het vertrouwen, het geloof en de hoop van de eerste koffer.

De keuze voor het getal vijf is niet meer geweest dan dat het een handvol is. Daarmee lijkt het me voor iedereen te dragen. Net zo lang als nodig is. Misschien spreken ze je niet allemaal aan. Wil je er een paar meenemen of er andere bagagestukken bijvoegen. Als dat soort gedachten bij je opkomen, dan dank ik daarvoor. Want geloven is en blijft werkwoord, een uitdaging aan ons allen om op weg te blijven gaan.

Voor ieder van ons een plaats aan de tafel¹

Over eten en vieren als hart van de kerk

Dorette van Houten is predikant van de Vrije Evangelische Gemeente Franeker en (sinds 10 mei 2020) van de Protestantse Gemeente Heerenveen. Zij wil de gemeente helpen om haar missionaire mogelijkheden te ontdekken en vrijmoedig nieuwe wegen in te slaan.

Inleiding

In dit artikel ga ik in op de concrete vraag van de Vrije Evangelische Gemeente Franeker met betrekking tot haar voortbestaan. Opgedane kennis van pioniersplekken kan daarbij behulpzaam zijn. Ten eerste door hun ervaring dat je niet een hele organisatie draaiend moet houden om kerk te zijn, en ten tweede de keuze voor de maaltijd als centrum van kerk-zijn.

Het goede is veel

Wat kerken allereerst kunnen leren van pioniersplekken is dat de kerk niet alles hoeft te doen wat de afgelopen 150 jaar gebruikelijk was om écht kerk te zijn. Protestantse kerken in Nederland kenden in de 19e en 20e eeuw veel verenigingen, zo ook de Vrije Evangelische Gemeenten. Meisjes- en jongensverenigingen, mannen- en vrouwenverenigingen, jeugd-, zang-, muziek-, handwerk-, toneel- en zendingsverenigingen hebben veel bijgedragen aan de opbouw van de gemeenten en de (geloofs)ontwikkeling en emancipatie van de vaak laaggeschoolde vrouwen en mannen. In de tweede helft van de vorige eeuw werden ze aangevuld met allerlei werkgroepen op het gebied van vieren, leren en dienen. Bij het kleiner worden van de gemeenten wordt langzaam maar zeker duidelijk dat de menskracht ontbreekt om al dit kerkenwerk nog goed te laten verlopen en dat velen er ook geen behoefte meer aan hebben. De vraag dringt zich op: wat zijn de minimumeisen voor het gemeente-zijn? Zijn twee kerkdiensten per maand voldoende? Is een gemeente zonder leerhuis nog

wel goed bezig? Stoppen met wat niet meer gaat kan een gemeente een zekere lichtheid geven. Maar heb je dan nog wel bestaansrecht? Veel klein geworden (Vrije Evangelische) gemeenten vragen zich dat af. Tijdens de opleiding kwamen we in aanraking met veel kleine pioniersplekken die zonder de ballast van een uitgebreide kerkelijke organisatie proberen kerk te zijn. Een van die kerkplekken is de 'Bread Church' (Broodkerk) die in 2002 in Liverpool is ontstaan. Deze kerk omschrijft zichzelf als een inclusieve geloofsgemeenschap die samenkomt rond het maken en delen van brood. Allerlei mensen komen er samen om brood te maken en ondertussen te praten over geloof en leven. Het zijn werkzoekenden, daklozen, zakenmannen en -vrouwen, gepensioneerd, alleenstaande ouders, mensen met psychische problemen, tieners, asielzoekers, enz.

De ervaringen en ideeën van de pioniersplekken hebben mij de ogen geopend voor een andere manier van kerk-zijn. 'Niet het vele is goed, maar het goede is veel', zoals René de Reuver schrijft in zijn voorwoord van het boek *Back to basics*². En uit onderzoek in de Anglicaanse kerk blijkt dat 'je als gemeente beperken tot een paar taken en die goed doen', juist een van de zeven kenmerken is van gezond gemeente-zijn.³

Wat is kerk?

Dat brengt ons natuurlijk bij de vraag: wanneer is een groep mensen een gemeente of een kerk? Als je het heel minimaal wilt formuleren, zou je kunnen zeggen dat 'kerk is wat gebeurt als de invloed

10. Citaat uit het gesprek met revd Hugh Valentine in St. James Piccadilly.

1. De titel is ontleend aan het gelijknamige lied uit *Liedboek, zingen en bidden in huis en kerk*, bv Liedboek, Zoetermeer, 2013.

2. Dijkstra-Algra, N. Stopppels, S. *Back to basics. Zeven cruciale vragen rond missionair kerk-zijn*. Utrecht,

3. Warren, R., *Handboek gezonde gemeente. Kerkvernieuwing in de praktijk*. Ekklesia, 2010. Boekencentrum, 2017.

van Christus in een bepaalde situatie twee of drie mensen samenbrengt'.⁴ Kerk hoeft dus niet groot te zijn. Een gemeente hoeft niet 'alles' te doen, zeker niet alles wat ze vroeger deed.

Paulus duidt de kerk o.a. met het beeld van 'het lichaam van Christus'.⁵ Dat is een dynamisch beeld. Geen gelovige en geen gemeente kan beweren dat zij of hij alleen het lichaam is, wel dat ze er deel van uitmaakt samen met allerlei andere delen die anders zijn en een andere functie hebben. Dit betekent niet alleen dat een oecumenische grondhouding in iedere geloofsgemeenschap noodzakelijk is, maar ook dat diversiteit een wezenskenmerk is van de kerk. Henk de Roest spreekt van talloze soorten kerkplekken.⁶ Pioniersplekken, huiskerken en pop-up-kerken zijn dergelijke kerkplekken, die misschien beter aansluiten bij onze netwerksamenleving dan de traditionele kerken.

Diversiteit is een wezenskenmerk van de kerk

Maar in het lichaam van Christus kan het een niet zonder het ander. Al deze kerkplekken, kerken, gemeenten en parochies zijn door God geroepen om Christus te belichamen, dat wil zeggen 'om te laten zien wie en wat Christus is, om te zeggen wat Hij gezegd heeft en te doen wat Hij gedaan heeft. Om de mensen naar God te wijzen'.⁷ Zij worden door de Geest op allerlei verschillende manieren meegenomen in Jezus' dienst aan God en mensen. Deze verschillende manieren van doen maken het in onze tijd voor heel verschillende mensen mogelijk om betrokken te raken bij God en zijn kerk.

Situatieschets

Onze Vrije Evangelische Gemeente in Franeker is klein geworden. Op korte termijn zal er een keuze gemaakt worden hoe het verder moet. De gedachte leeft dat er gekozen moet worden tussen

de volgende twee opties; ongeveer doorgaan zoals nu, omdat er voor de betrokkenen zoveel goeds te beleven is in deze gemeenschap, of opgaan in de naburige protestantse gemeente.

Ik wil daar een andere mogelijkheid naast zetten. Waarom zou de Vrije Evangelische Gemeente van Franeker niet een vernieuwde kerkplek kunnen worden, naast en anders dan de andere kerken in Franeker en ook anders dan zij was? De gemeente zou haar kern kunnen bewaren met wie maar mee wil doen, op een manier die beter past bij de kleine groep en die mogelijk ook andere mensen uit de stad aanspreekt die nu geen aansluiting vinden bij de bestaande kerkvormen. Hieronder geef ik een richting.

Een plaats aan de tafel

Bij veel pioniersplekken neemt het 'samen eten' een belangrijke plaats in. Rond een pan soep, een pizza-oven of een gedekte tafel delen vaste deelnemers en voorbijgangers het eten én wat hen bezighoudt. Je zou kunnen zeggen dat 'de tafel' het hart vormt voor deze geloofsgemeenschappen. Rond de tafel wil ze uitgroeien tot een open, gastvrije en betrokken gemeenschap.

Uit eigen ervaring weet ik dat 'samen eten als geloofsgemeenschap' zeer verbindend kan zijn. Meer dan in de doorgaans grotere protestantse gemeenten worden in vrije evangelische gemeenten al jaren maaltijden gehouden. Adventsmaaltijden, kerst- of paasontbijten, agapèvieringen, samen eten op startzondag, gezellige gemeenteavonden met een maaltijd en sobere maaltijden in de Veertigdagentijd. De belangstelling voor dergelijke maaltijden is doorgaans groot, en jong en oud vinden er vrij gemakkelijk hun plek. Ook schuiven er geregeld enkele gasten aan. Hét grote verschil met de pioniersplekken is echter dat die maaltijden in onze gemeenten slechts incidenteel gehouden worden. Dat is jammer want rond de tafel wordt veel goeds ervaren.

Als de Vrije Evangelische Gemeente Franeker nu eens rond de tafel opnieuw zou beginnen? De

onderlinge verbondenheid kan daar beleefd en versterkt worden, kinderen en jongeren kunnen er tussen de 70+ers eenvoudiger hun weg vinden dan nu het geval is, de zwaarte van wat er allemaal 'moet' kan worden afgelegd, rond de tafel is er meer ruimte voor genieten van het goede en gezelligheid, en aan een tafel nodig je waarschijnlijk gemakkelijker gasten uit voor een Kerkproeverij dan voor een Kerkproeverij-kerkdienst.

Dinner Church

Het spreekt voor zich dat de gemeente die rond de tafel samenkomt geen gezelligheidsclub is. Het zijn mensen die samenkomen rond Jezus Christus. En als een kerk het heeft over een maaltijd, kan het niet anders dan dat zij hiermee ook verwijst naar de maaltijd van de Heer.⁸ Het heeft mij dan ook verbaasd dat bij de meeste kerkelijke maaltijden geen verband wordt gelegd met de maaltijd van de Heer. Sterker nog, bij veel maaltijden ontbreekt het vierende karakter geheel. Alle nadruk ligt op de onderlinge ontmoeting en het (geloofs)gesprek. Daar is ook het meeste materiaal op afgestemd.⁹ Natuurlijk zijn gesprekken aan tafel uiterst waardevol, maar waarom blijven eten en vieren in veel kerken los van elkaar staan, terwijl de maaltijd van de Heer alle kansen biedt om die twee te verbinden?

In de VEG Franeker hebben we de afgelopen jaren de adventsmaaltijden wel gecombineerd met een viering, echter zonder verbinding te leggen met de viering van het avondmaal. Het vierende karakter van een maaltijd maakt het mogelijk niet alleen zelf woorden te geven aan het (geloofs)gesprek, maar ook om woorden 'van de andere kant' aangezegd te krijgen en om de vreugde, dankbaarheid, verdriet en hoop mee uit te zingen in liederen en mee uit te spreken in gebeden. Uit studie naar de samenhang tussen de viering de maaltijd van de Heer en de missionaire praktijk in de eerste gemeenten, blijkt dat deze tafeldiensten voeding gaven aan de missionaire spiritualiteit van

Jezus' leerlingen.¹⁰ Zo kan ook een gemeente in onze tijd rond de tafel gevoed worden door Woord, brood en beker om in het dagelijks leven zelf Gods Woord en Christus' aanwezigheid te zijn.

Op verschillende plekken, met name in Engeland en de Verenigde Staten, zijn inmiddels Dinner Churches ontstaan. Een van deze kerken, de Lutherse St Lydia's Dinner Church in New York, begint haar maaltijden met het breken van het brood en woorden uit het oudste tafelgebed van de kerk.¹¹ Men viert hier dus werkelijk de maaltijd van de Heer. Tijdens de maaltijd volgt men een eenvoudige liturgie met zang, gebed, verkondiging en gesprek. De maaltijd wordt afgesloten met het zegenen van de beker, zoals we dat kennen uit de viering van de maaltijd van de Heer en uit de viering van Jezus' laatste avondmaal (de Pesachmaaltijd) met zijn leerlingen.¹² Bij de de Dinner Church Movement¹³ zijn wereldwijd allerlei kerken aangesloten die de volgende uitgangspunten delen:

- de maaltijd is sacramenteel van aard,
- door de eucharistie te vieren aan een gewone tafel komen we Christus tegen als aanwezig op alle gewone plaatsen in ons leven,
- iedereen kan meedoen en een eigen inbreng leveren.

Elke Dinner Church ziet er weer anders uit omdat zij aan wil sluiten bij de eigen context.

The Dinner Church Collective¹⁴ is een soortgelijk verband binnen de VS. Ook hier is men geïnspireerd door de verhalen over Jezus die met allerlei mensen aan tafel ging, en door de vroege kerk die samen kwam om het brood te breken.¹⁵ Zij spreken van agapè-vieringen en niet van eucharistie. Bij hun maaltijden spelen naast het samen eten, het gesprek, muziek en de verhalen van Jezus een belangrijke rol, maar hun liturgie is minder uitgewerkt.

Kerkplek rond de tafel

Voor een kleine gemeente als de Vrije Evangelische Gemeente Franeker zou de concentratie op de

4. Een citaat van Rowan Williams, voormalig aartsbisschop van de Anglicaanse kerk in Warren, R., *Handboek gezonde gemeente. Kerkvernieuwing in de praktijk*. Ekklesia, 2010, 112.

5. Bevans en Schroeder noemen de kerk 'a community that shares the identity of Christ as his body.' Bevans, S.B., Schroeder R.P., *Constants in context, a theology of mission for today*. New York, Orbis Books, 2004, 394.

6. De kerk is 'een configuratie van kerken en kerkjes, een netwerk van talloze soorten kerkplekken van verschillende signatuur én de kerk vormt zich telkens opnieuw in kerkplekken met een voorlopig karakter, waarbij gemeenten en parochies slechts één soort kerkplek zijn te midden van andere kerkplekken'. De Roest, H., *Een huis voor de ziel. Gedachten over de kerk voor binnen en buiten*. Zoetermeer, Meinema, 2011, 150.

7. Mietus, L., *Weggaan en toch blijven, Bert Louwerse in woord en geschrift*. Gorinchem, Narratio, 2018, 29.

8. Hiermee bedoel ik 'het heilig avondmaal' en 'de eucharistie'.

9. Ik denk bijvoorbeeld aan 'Kaarten op tafel', 'Tafelgesprekken, jouw kant van het verhaal' en 'Menukaarten; deel je leven'.

10. Bevans, S.B., Schroeder R.P., *Constants in context, a theology of mission for today*. Hoofdstuk 12 New York, Orbis Books, 2004, 363.

11. Uit de Didachè-liturgie die is geschreven aan het einde van de eerste of het begin van de tweede eeuw na Christus. De tafelgebeden 402a, 402b en 403a uit het *Liedboek, zingen en bidden in huis en kerk* zijn gebaseerd op deze vroegchristelijke tekst.

12. Zie voor meer informatie stlydias.org. Een voorbeeldliturgie is te vinden op stlydias.org/wp-content/themes/stlydias/img/scripts.pdf.

13. Zie voor meer informatie dinnerchurchmovement.org.

14. Zie voor meer informatie dinnerchurch.com.

15. Handelingen 2:46 en 20:7.

maaltijd de moeite van het proberen waard zijn, om de volgende redenen:

- Rond de tafel wordt de onderlinge gemeenschap versterkt.
- Door de maaltijd te verbinden met de liturgie blijft de viering, die voor velen het hart is van de kerk, bestaan.
- De maaltijd biedt meer kansen voor missionair kerk-zijn dan de huidige vorm van gemeente-zijn.

Vanzelfsprekend moet men voor dat laatste wel actief mensen uitnodigen, bijna niemand komt 'zomaar' over de drempel van de kerk. Oprechte belangstelling voor de ander en het verlangen om Gods liefde te delen met mensen van buiten de eigen groep zijn noodzakelijke voorwaarden. Zonder dat zal het niet lukken.

Met de keuze voor de maaltijd als kern van gemeente-zijn is nog niets gezegd over de keuze: opgaan in de Protestantse Gemeente Franeker of een zelfstandige gemeente blijven. Als men kiest voor opgaan in de Protestantse Gemeente kunnen daar bondgenoten worden gezocht die mee willen doen in de nieuwe kerkplek. Een voorwaarde is wel dat er veel ruimte aan dit experiment gegeven wordt om zich vrij te ontwikkelen. Als men ervoor kiest zelfstandig te blijven (binnen de Bond van Vrije Evangelische Gemeenten) zal men ervoor moeten waken niet terug te vallen in de oude manier van gemeente-zijn, voldoende los te laten en te vernieuwen. Zo kan er in Franeker een nieuwe kerkplek rond de tafel ontstaan; 'een plaats om te zijn, een plaats om te worden getuige van Hem, een levend bewijs'.¹⁶

Literatuur

- Literatuur
- Beurskens, E., van der Linde, M., Baart, A., *Praktijkboek presentie*. Bussum, Coutinho, 2019.
- Bevans, S.B., Schroeder R.P., *Constants in context, a theology of mission for today. Hoofdstuk 12* New York, Orbis Books, 2004.
- Borgman, E., *Dit is het hart*. Baarn, Adveniat, 2019.
- Dijkstra-Algra, N. Stoppels, S., *Back to basics. Zeven cruciale vragen rond missionair kerk-zijn*. Utrecht, Boekencentrum, 2017.
- Harvey, M., *Meer dan welkom. Samen werken aan een uitnodigende kerk*. Amsterdam, Ark Media, 2017.
- Mietus, L., *Weggaan en toch blijven. Bert Louwerse in woord en geschrift*. Gorinchem, Narratio, 2018.
- Noort, G., Paas, S. de Roest, H. Stoppels, S., *Als een kerk opnieuw begint. Handboek voor missionaire gemeenschapsvorming*. Zoetermeer, Boekencentrum, 2008.
- De Roest, H., *Een huis voor de ziel. Gedachten over de kerk voor binnen en buiten*. Zoetermeer, Meinema, 2011.
- Warren, R., *Handboek gezonde gemeente. Kerkvernieuwing in de praktijk*. Ekklesia, 2010.

Websites

- stlydias.org
- dinnerchurchmovement.org
- dinnerchurch.com

16. Dit is een regel uit het 4e couplet van lied 388 'Voor ieder van ons een plaats aan de tafel', uit *Liedboek, zingen en bidden in huis en kerk*. bv Liedboek, Zoetermeer, 2013.

Op weg naar Emmaüs ... en weer terug ...

Garbrich Baalbergen is vanaf februari 2020 predikant van de Brinkstraatkerk in Bennekom. Daarvoor stond hij in de Gereformeerde Kerk Voorthuizen. In beide protestantse gemeenten aan de zijde van een fulltime collega, in een regio waarin de kerk een duidelijke plaats heeft en op veel betrokkenheid kan rekenen. Tegelijk in een setting waarin de volkskerk verleden tijd is en gezocht wordt naar nieuw elan. Zijn vraag bij het begin van de cursus was: wat betekent een intensieve systematische doordenking van de huidige situatie van kerk en cultuur voor de visie op beide? En welke missionaire speerpunten komen hieruit voort?

Garbrich Baalbergen

Ga je weg dan?

"Ik ben aan het studeren, ik volg de opleiding Missionaire Specialisatie van de Protestantse Kerk." Steevast leidt die opmerking van mij tot nogal uiteenlopende en vaak wat negatief gekleurde reacties. Zo denken sommigen dat ik missionaris word in een ver buitenland ('Ga je weg dan?'). Anderen kunnen hun weerzin tegen traditionele methoden als 'folderen op de markt' en de onvermijdelijke 'zeepkist' niet onderdrukken ('Oh ...'). Weer anderen zie je als het ware verzuchten 'Zouden we straks nóg meer moeten? We doen als kerk al zoveel'. Het deed en doet mij beseffen dat ik wat uit te leggen heb rond de term 'missionair'. Wat is missionair eigenlijk?

Een vraag aan onszelf

Laat ik voordat ik daar een antwoord op geef, zeggen: missionair zijn is 'in'. Zowel in Nederland als daarbuiten bruist het de laatste pakweg vijftien jaar van initiatieven. Voor wie oppervlakkig de kerken beziet, kan dat verrassend zijn. Want in wat grotere en traditioneel opgebouwde gemeenten als Voorthuizen en Bennekom lijkt de missionaire opdracht vooral 'uitbesteed' aan een evangelisatiecommissie. En die groep, die meestal uit gedreven mensen bestaat, worstelt vaak met haar taak. Zieltjes winnen heeft ook bij het grootste deel van de eigen gemeente een negatief imago. En als het de kerk erom te doen is nieuwe mensen blijvend aan zich te binden, slaagt zij daar amper in. Kortom: er is wel een verlangen missionair te zijn, maar het lukt niet echt. Daarom is het van belang de vraag te stellen die zeker in een 'doenerige' gemeente als Voorthuizen soms wat weinig klinkt: waarom willen we missionair zijn?

De cirkel van Sinek

Ik word ook door die vraag getriggerd door de zgn. cirkel van Sinek. Simon Sinek laat in zijn bestseller *Begin met het waarom* zien dat inspirerende organisaties en personen zicht hebben op hun 'waarom'. Ze weten waarom ze hun dingen doen. In wat hij 'de gouden cirkel' is gaan noemen, hanteert hij drie concentrische cirkels. In de buitenste cirkel staat wát je doet (bijv. kerkdiensten houden), in de middelste cirkel hóe je dat doet (bijv. op een laagdrempelige manier) en in de binnenste cirkel staat waaróm je het doet: het 'why'. De beste organisaties, zo stelt Sinek, zijn die organisaties die een goed antwoord op die laatste vraag hebben weten te formuleren. 'Elke organisatie weet wát ze doet, de meeste weten ook wel hóe ze het doen, maar slechts weinig organisaties weten ook waaróm ze het doen', aldus de Britse managementgoeroe. Nu, dat kunnen we als kerk ter harte nemen. Waarom doen we wat we doen? Wat willen we bereiken met ons missionair zijn?

Heelwording

Het antwoord op die laatste vraag is in eerste instantie niet lastig te geven. Missionair zijn behoort tot het hart van de kerk, omdat Jezus zelf ons daartoe oproept. Aan het einde van zijn leven zegt Hij tegen zijn leerlingen: 'Zoals de Vader mij heeft uitgezonden, zo zend ik jullie uit' (Joh. 20:21). De leerlingen hebben net als de Heer zelf een missie. En in dat spoor heeft de kerk dat ook, zij is gezonden. De reden van Jezus' komst naar deze wereld wordt in het Evangelie op vele manieren verwoord. Zo lezen we o.a. dat Hij gekomen is om ons te redden (Joh. 3:16), om armen het goede nieuws te brengen (Luc. 4:18) en om te zoeken wat

verloren is (Luc. 15). Samenvattend: om ons mensen tot ons doel te laten komen, 'heel' te maken. Om bij dat laatste aan te haken. Als het erom gaat dat ook ons missionair zijn bijdraagt aan heelwording, het heil van mensen, is het van belang te weten welke visie op heil we hebben. En dat is een vraag die nog niet zo eenduidig te beantwoorden is.

Visie op heil

In het boek *Als een kerk opnieuw begint* onderscheidt Sake Stoppels drie 'arrangementen' over de vraag hoe Jezus 'heilzaam' is. 1. De weg van heil loopt enkel via Jezus Christus. Buiten Hem lopen alle wegen letterlijk dood. Vanuit deze overtuiging is de eerste taak van de kerk: mensen in contact brengen met Jezus Christus in de hoop dat zij in Hem geloven, anders is er voor hen geen behoud. 2. Door de weg van Jezus Christus kent het heil geen grenzen: het is inclusief en omvat iedereen. Vanuit deze gedachte is het de opdracht van de kerk om de 'wereld' te laten inzien wat ze ten diepste is: verzoend met God. Het ligt vanuit deze positie niet zo voor de hand om mensen op te roepen tot bekering. 3. Het heil gaat op in concrete bevrijding. Jezus heeft, zoals veel andere inspirerende personen uit de geschiedenis, wegen gewezen naar het goede leven van vrede en gerechtigheid. De kerk zal deze wegen met alle 'mensen van goede wil' zoeken. Het gaat er vooral om in het hier en nu het goede te zoeken.

In bovenstaande sporen komt de vraag naar boven hoe het heil tot stand komt en wat de reikwijdte ervan is. Vanouds ben ik, en ik denk de meeste leden van genoemde evangelisatiecommissies, het meest gestempeld door de eerste visie; mensen oproepen tot bekering. Toch ben ik me in de loop der tijd meer 'thuis' gaan voelen bij de tweede positie. Dat komt vooral doordat ik meer oog gekregen heb voor de zgn. Missio Dei. Zeker onder invloed van de Charismatische Beweging Nederland (CWN) ben ik geraakt door de opvatting dat al ons bezig zijn in de kerk uiteindelijk ten dienste staat van wat God met ons mensen aan het doen is; de Missio Dei.

Missio Dei

In de bijdragen die de laatste twee scriba's van de landelijke kerk, Arjan Plaisier en René de Reuver, aan onze cursus leverden, benadrukten beiden die Missio Dei als basis van het denken en handelen in de kerk: *'De kerk is een kerk die een zending heeft. Beter gezegd: God heeft een zending. Die is begonnen met de verkiezing en zending van Israël. Het doel ervan is het aanbreken van het koninkrijk van God in deze wereld. De kerk is ingeschakeld in deze*

zending. Wij zijn als kerk geroepen medewerkers van God te zijn.' Wat mij daarin aanspreekt is dat het missionaire werk niet van ons afhangt, ook al zullen we ons er met hart en ziel voor in mogen zetten. Het is en blijft Gods werk. Dat vraagt van ons vertrouwen en schenkt ons ontspanning. Een soortgelijk geluid horen we van Erik Borgman. Hij keert zich nadrukkelijk tegen een al te activistische kerk: *'We kunnen alleen gered worden door de Geest die waait waarheen Zij wil; je hoort haar waaien, maar je weet niet waar Zij vandaan komt en waar Zij heen gaat' (Joh. 3:8).* *'We moeten niet allereerst iets doen, we moeten weer iets gaan ontvangen: de signalen van de Geest. Met kerkelijke planmatigheid gaan we het echt niet redden: de afgelopen anderhalve eeuw heeft de kerk veel plannen gemaakt en veel plannen uitgevoerd. Het is tijd de zaken om te keren en weer te ontdekken welke plannen er met ons zijn.'*

Invoegen in de beweging van de Geest

Die visie op de kerk en haar missie bevrijdt ons van een kramp en maakt ons ontvankelijk. Hoezeer kerk-zijn ook mensenwerk is, wij organiseren of 'maken' de kerk niet. Het initiatief ligt bij God die in Jezus mensen roept en samenbrengt. Daarmee kom ik eindelijk bij het beantwoorden van de vraag, die ik aan het begin van dit artikel stelde: wat is missionair zijn? Dat is je invoegen in de beweging die God door zijn Geest met deze wereld maakt. In de drie laatste visienota's van onze kerk zien we een ontwikkeling die meer en meer die richting op wijst. Ademde 'Leren leven van de verwondering' (2005) nog een geest uit van 'kom, ga met ons', de nota 'De hartslag van het leven' (2012) was al minder massief, en had meer oog voor de context waarin we leven. Terwijl 'Kerk2025, waar een Woord is, is een Weg' (2015) een 'dunnere' visie op de kerk heeft, met meer ruimte voor diverse vormen van kerk-zijn en missionaire initiatieven.

Op weg naar Emmaüs

Concreet betekent dat minder aandacht voor gemeenteopbouw, inclusief structuren en commissies, en meer aandacht voor 'vloeibare' vormen van kerk. Voor mensen die gezamenlijk onderweg zijn en met elkaar delen waar God in hun leven aanwezig is. Die gedachten vind ik terug in het hiernaast afgebeelde schilderij 'op weg naar Emmaüs'.

Het is van de van oorsprong Amerikaanse kunstenares Janet Brooks-Gerloff en hangt in een Benedictijner abdij vlakbij Aken. Ik vind het een veelzeggende schildering, ook als het gaat over missionair zijn. Wat opvalt is de gestalte die slechts met potloodstrepen is aangegeven. Hij is degene

die de Emmaüsgangers (Luc. 24:13-35) tijdens hun tocht nog niet herkennen. Pas later, bij het breken van het brood, hebben ze door wie Hij is. Maar dan verdwijnt Hij opnieuw uit hun ogen, en keren de twee spoorstelsels terug naar Jeruzalem om hun ervaringen te delen. Wat dat ons wil zeggen? Er is een Heer die met ons mensen oploopt, die ons de Schriften uitlegt en het brood breekt. We herkennen Hem niet altijd. Want Jezus laat zich niet vasthouden, is niet 'te vangen' in woorden, of 'op te sluiten' in beelden. Maar waar wij mensen met elkaar oplopen en in gesprek zijn over wat er in ons hart omgaat, gaat er altijd een derde mee; de Heer zelf. Waar wij Hem uitnodigen in ons leven, slaat onze stemming om. Daar hervinden wij hoop, krijgen wij weer grond onder de voeten en ervaren wij vreugde. Wat dat van ons vraagt is ontvankelijkheid voor de werkzaamheid van de Geest, een luisterende houding, ontmoeting en gebed.

De Gereformeerde Kerk Voorthuizen is een levendige gemeente met, passend bij de Veluwe, traditionele vormen van gemeente-zijn. Niettemin zijn er in de afgelopen jaren mooie, nieuwe missionaire initiatieven ontstaan. Ik noem: een inloophuis achter de kerk waar twee keer per week senioren elkaar ontmoeten, een interkerkelijke ontmoetingsplek bij het marktplein die vrijwel dagelijks open is en waar allerlei doelgroepen op verschillende tijden samenkomen, en een OpenLuchtDienst van de gezamenlijke kerken die de laatste keer zo'n drieduizend mensen trok. Hoe mooi en zegenrijk ook, zulke initiatieven lopen het gevaar - zoals Stefan Paas het noemt - activiteiten te worden die stiekem toch 'het rafelende kleed van de christelijke cultuur weer willen oplappen'. Dat is niet de bedoeling en ook niet nodig, omdat in de woorden van Oepke Noordmans 'de Geest steeds nieuwe vormen van kerk-zijn scheidt, passend bij de tijd'.

Literatuur

- Borgman, Erik, *Waar blijft de kerk? Gedachten over opbouw in tijden van afbraak*, Baarn/Antwerpen, 2016.
- Dijkstra-Algra, Nynke en Sake Stoppels, *Back to Basics, zeven cruciale vragen rond missionair kerk-zijn*, Utrecht 2017.
- Noort, Gerrit, Stefan Paas, Henk de Roest en Sake Stoppels, *Als een kerk opnieuw begint, handboek voor missionaire gemeenschapsvorming*, Zoetermeer, 2008.
- Paas, Stefan, *Vreemdeling en priesters, christelijke missie in een postchristelijke omgeving*, Zoetermeer, 2015.
- Protestantse Kerk in Nederland, *Kerk 2025, Waar een Woord is, is een weg*, Utrecht, 2016.
- Roest, Henk de, *Een huis voor de ziel, gedachten over de kerk voor binnen en buiten*, Zoetermeer, 2010.
- Sinek, Simon, *Begin met het waarom, de gouden cirkel voor het ondernemen*, Amsterdam, 2019.
- Stoppels, Sake, *Voor de verandering*, Zoetermeer, 2013.

En weer terug ...

'Ga je weg dan?' Die vraag werd mij in mijn Voorthuizense jaren vaak gesteld, wanneer ik iets vertelde over mijn missionaire verlangen. 'Ik ga niet weg', antwoordde ik dan, 'maar we gaan wel samen op weg.' En dan vertelde ik wat in lijn met wat ik hierboven schreef. Waar wij de nadruk leggen op het 'invoegen in de beweging van de Geest' is het goed eerst te ontvangen van wat die Geest ons schenkt, om daarna royaal uit te delen. Als ik nu terugkijk naar de jaren in Voorthuizen (ik ben nog te kort in Bennekom om hier veel zinnigs over te zeggen), heb ik daarin willen investeren. Eerst inzetten op de waaromvraag; waarom doen we wat we doen? Eerst 'naarbinnen gaan' om daarna 'eropuit' te gaan. Eerst op weg naar Emmaüs, om daarna terug te keren naar Jeruzalem. Want wat we zelf aan vreugde ontvangen, gunnen we iedereen!

Missionaire blogs

Irene van der Meulen is sinds 2017 predikant in de Protestantse Gemeente IJsselstein, een grote en veelkleurige gemeente (1600 leden). Bij veel samenkomsten en activiteiten is de middengeneratie (25-50 jaar) ondervertegenwoordigd. Een van haar taken is om juist met deze generatie in gesprek te raken. Haar vragen bij het begin van de Missionaire Specialisatie: wat is de missie van de kerk eigenlijk? En hoe kunnen we deze concreet gestalte geven in ons werk met en voor dertigers en veertigers?

Irene van der Meulen

Mijn slentergang (20 mei 2020)

De laatste dagen komt vaak het beeld van een snelweg in me op. Niet dat ik zo snel ga, integendeel. Ik slenter wat langs die weg. En ondertussen razen de auto's in hoog tempo voorbij. De een na de ander, de een nog sneller dan de ander. Hun snelheid beangstigt me. Niet zozeer omdat het gevaarlijk is, maar omdat ik me afvraag hoe ik in hemelsnaam ooit weer zelf dit tempo bereik. Het lijkt en voelt op dit moment onmogelijk. Ergens in mij is het verlangen om 'gewoon' weer mee te doen; mijn zorg of dat wel zal lukken maakt me onrustig en verdrietig.

Ik beseftte vandaag dat dit een gevalletje ongeduld is. Ongeduld is willen zijn waar je (nog) niet bent. Ongeduld is onvrede en verzet tegen het hier en nu. Het moet anders, beter, sneller. En als dat klopt, dan is geduld de omarming van het hier en nu. Het is zoals het is. Misschien niet leuk, fijn of makkelijk, maar het is (op dit moment!) zo en niet anders. Kun je dat accepteren? Kan ik accepteren waar ik nu ben, namelijk in de slenterfase?

Loop je eigen tempo, voel en doe wat goed is voor jou

Ik heb de neiging om me te meten aan anderen. En die anderen gaan op dit moment sneller, doen meer, zijn fitter. Dat doet me denken aan een mantra van mijn hardlooptrainer: loop je eigen tempo! Anders gezegd: laat je niet opjatten of afremmen door anderen, maar voel en doe wat voor jou goed is. De vergelijking met anderen is zo bezien niet alleen frustrerend, maar voert je ook nog eens weg van jezelf en van wat goed is voor jou.

Een andere vergelijking helpt me wel, namelijk die van mijn situatie nu met die van twee maanden geleden. Toen stond ik stil, nu slenter ik. Ik werk weer wat uurtjes. En ik vind het nog leuk ook! Waarom dan sneller willen? Er zit beweging in. Het komt wel goed. Bovendien kan ik beter nog wat genieten van mijn geslenter. Want als je zo langzaam gaat, heb je veel meer tijd om om je heen te kijken. En je kunt makkelijker even stoppen. Bijvoorbeeld om een praatje aan te knopen met een andere slenteraar. Of om je gedachten toe te vertrouwen aan het papier.

Ik slenter dus rustig verder. Geduldig. En ik laat de snelweg voorlopig even achter me. Laat ze maar razen. Ik ga mijn eigen gang. Mijn slentergang.

Kringen in het water (15 januari 2020)

Soms komen dingen op wonderlijke wijze samen. 's Ochtends voer ik een gesprek met iemand over de impact die wij mensen hebben op de wereld om ons heen. 's Middags krijg ik een berichtje van iemand anders, beginnend met de vraag: Denk je af en toe aan je 'krachtveld'?

Allemaal hebben wij een krachtveld. Zelfs zonder iets te doen of te zeggen, zelfs zonder ons ervan bewust te zijn, 'doen' wij iets met onze omgeving. Onze aanwezigheid bewerkt iets, er gaat kracht vanuit. Met onze woorden en daden kunnen we dat krachtveld verder inkleuren en uitbreiden. Al zullen we nooit weten hoe ver het reikt. Het is als een steen die in het water wordt gegooid en steeds grotere kringen veroorzaakt. Van de binnenste kring ben ik me soms nog wel bewust: ik zie, hoor of merk welke invloed ik heb op mijn directe omgeving. Maar hoe het doorwerkt, via hen naar hún naasten en via hen wéér verder, dat blijft een raadsel.

Onderschat nooit
welke kracht jij in je hebt.
Zelfs als je niets doet,
doe je iets
met de mensen om je heen.
Je verstilt en verbindt,
je verstikt en bemint,
je verruimt en je heelt,
je verzuimt en bespeelt.
Jij kleurt de wereld in
met liefde, kracht en zin.
Onderschat nooit
welke kracht jij in je hebt.
Je woorden, je daden:
ze raken en strelen,

ze maken en breken,
ze bouwen en slopen,
vertrouwen en hopen,
verlammen, vervoeren,
omarmen, ontroeren.
Jouw kracht reikt verder
dan je ziet, verder
dan je eigen kring,
ze kust de wereld en voorgoed
is er verandering.
Jij doet ertoe,
en zonder jou
was de wereld leeg en stil.
Onderschat nooit
welke kracht jij in je hebt.

Wees niet bang (22 december 2019)

'Wees niet bang' klinkt meermaals in het kerstverhaal van de evangelist Lucas. De engel Gabriël zegt het tegen Maria als hij haar komt vertellen dat ze een kindje krijgt en net na de geboorte zegt een engel hetzelfde tegen de herders in het veld. Steeds is het een boodschap uit de hoge, een goddelijk woord. Ik snap dat het bedoeld is als geruststelling. Er zal maar opeens een engel voor je neus staan! Of een onbekende stem klinken, terwijl er niemand bij je is! Logisch dat de eerste woorden dan geruststellend zijn: wees niet bang! En toch wringen die woorden bij mij. Want we zijn soms bang. Allemaal kennen we angsten. Soms heel concreet: voor spinnen, voor onweer, voor kleine of juist grote ruimtes. Vaak zijn we bang voor het onbekende: voor een spannende uitslag, voor een ontmoeting met een vreemde of voor de onzekere toekomst. En onze diepste angsten zijn existentieel, ze horen bij dit bestaan: angst om te falen, angst om er niet bij te horen, angst voor eenzaamheid of voor de dood. Er is geen mens zonder angst, daarvan ben ik overtuigd.

Klinkt 'Wees niet bang' in het licht van onze angsten daarom niet veel te makkelijk? Alsof dat zou kunnen: niet bang zijn, leven zonder angst! Als ik bang ben en iemand zegt tegen mij 'Wees maar niet bang', dan voel ik mij niet serieus genomen. Het is hetzelfde als 'Huil maar niet' zeggen tegen iemand die net in tranen uitgebarsten is. Het is misschien

wel verleidelijk om zoiets te zeggen, omdat we die lastige emoties – angst, verdriet – liever niet zien. We willen ze met onze toverformule – 'Wees niet bang' of 'Huil maar niet' – maar al te graag doen verdwijnen. Maar dat zal niet lukken. Met als gevolg dat de angstige eenzaam achterblijft met zijn angst, de verdrietige met haar verdriet.

Een alternatief is naar de angst toe bewegen, haar omarmen. Dat voelt misschien in eerste instantie gek, maar het is zoveel heilzamer. Als ik bang ben om iets fout te doen en daarmee uit de gratie te vallen, dan kan ik die angst negeren of wegstoppen, maar dan keert ze keihard als een boemerang bij me terug. Ik voel dat aan de spanning in mijn lijf, een kort lontje, minder concentratie, een slecht humeur, etc. In plaats daarvan kan ik de angst beter begroeten en met haar in gesprek gaan. Waar ben je zo bang voor? Vertel eens ... Ah, je bent bang om fouten te maken. En wat is dat, een fout? Wie bepaalt wat fout is? En stel dat er gebeurt waar je bang voor bent, wat dan? Wat is het ergste dat er zou kunnen gebeuren? Waar ben je het meest bang voor?

Juist als ik mijn angst omarm, haar met begrip en liefde tegemoet treed, wordt ze kleiner, zachter, minder dreigend. Ze is niet opeens verdwenen, dat kan niet en dat hoeft ook niet ... maar ze wordt tot gezelschap waar ik goed mee kan samenleven. De

angst heeft mij niet langer, maar ik heb (de) angst. 'Wees niet bang', ik begrijp die woorden als geruststellende openingszin van de engelen. Maar ik zou ze in het dagelijks leven niet te vaak willen gebruiken. Want angst wil niet genegeerd of weggewuifd worden. Integendeel, ze wil gezien en serieus genomen worden. Zoals iedere emotie. Laten we dus moed verzamelen om onze angsten te ontmoeten. En méér dan dat: te delen met elkaar.

Dan hoeven we het gesprek met onze angst niet altijd alleen aan te gaan, maar kunnen we het samen met anderen doen. En ontdekken we bovendien dat iedereen wel eens bang is. Zo verzacht het delen niet alleen onze angst, maar verbindt het ons ook nog eens met elkaar!

Was Kerst daar niet om te doen: vrede en verbondenheid?

Vanwege mijn ziekteverlof heb ik helaas een aanzienlijk deel van het tweede opleidingsjaar moeten missen. Ook het eindartikel voor deze bundel kwam daardoor in de knel. Wel schreef ik al geruime tijd blogs die op mijn eigen website (irenevandermeulen.nl) en via Facebook te lezen zijn. Soms gaan deze over expliciet religieuze thema's, zoals de christelijke feestdagen of een bijbelverhaal. Maar vaker gaan ze over persoonlijke ervaringen die ik al schrijvend probeer te duiden. Ook daar waar geloofstaal achterwege blijft, gaan mijn teksten steeds over inspiratie en zingeving, over wat mij (en vele anderen, zo ontdek ik dankzij de reacties) diep raakt en beweegt.

Ik beschouwde dit schrijfwerk niet zozeer als kerkenwerk of als onderdeel van mijn predikantschap. Totdat Nynke Dijkstra me wees op het missionaire gehalte ervan en voorstelde om enkele columns in te leveren in plaats van een slotartikel. Toen besepte ik dat er wel degelijk een missie in en achter deze teksten schuilgaat. Toen ons in de opleiding eens gevraagd werd om in één zin onze missie als predikant/kerk te verwoorden, schreef ik: 'Ik wil samen met mensen zoeken naar vertrouwen, hoop en liefde.' En in dát kader, van de zoektocht naar vertrouwen, hoop en liefde, staan ook mijn teksten. Ik hoop vertrouwen te doen groeien, hoop aan te wakkeren, liefde te wekken, door mijn eigen leven als spiegel aan te bieden. Bovendien wil ik, zonder kerkelijke taal te gebruiken, laten zien wat christelijk geloof kan betekenen in ons leven.

Zo zie je maar dat je soms missionair bezig kunt zijn, zonder het zelf te zien. Kijk dus als kerk eens goed naar wat er allemaal al gedaan wordt. En vraag je af hoe dat zich tot je missie verhoudt. Dan ontdek je misschien verborgen missionaire pareltjes!

De missionaire gemeente: Zoeken naar zin en zorgen voor je ziel

Ds. Jacqueline Geertse is predikant van de Protestantse Gemeente De Verbinding in vier dorpen in West-Zeeuws-Vlaanderen. Haar doel bij het begin van de Missionaire Specialisatie is met mensen verdieping te vinden in het missionaire werk. Aan haar gemeente is ook een pioniersplek verbonden: 'Jota, een huis voor ontmoeting en inspiratie', tot stand gekomen vanuit een initiatief van verschillende kerken om activiteiten te ondernemen in de samenleving. Vanuit het visioen: 'Jij zult liefde hebben tot je naaste die een mens is als jij.' Er zijn in Jota een jongerenwerker en een kerkelijk werker aangesteld. Jota biedt een breed scala van missionaire activiteiten aan.

Jacqueline Geertse

Stilstaan

Soms gebeurt het zomaar dat je met z'n allen stil komt te staan. De een kan zich dan goed staande houden, de ander wil zo snel mogelijk weer in beweging komen. Blaise Pascal zei: 'Alle menselijke problemen vloeien voort uit het onvermogen rustig alleen in een kamer te zitten.' Als mensen op zichzelf worden teruggeworpen, is dat soms heel pijnlijk. Als je daar niet van wegloopt, kun je tot de ontdekking komen dat je leven al lang in een sleur zit of dat je voelt dat er iets aan je begint te trekken. Je wilt het anders gaan doen, maar hoe? Zo is het ook met de wereld zelf. We komen er massaal achter dat we niet door kunnen gaan op de manier zoals we het gewend zijn. Ik denk dat de tijd van corona een moment in onze geschiedenis is waar we iets mee moeten. Als we de urgentie ervan serieus nemen, kan er iets op gang komen, een ommekeer waardoor mensen voor hun ziel zorgen en ook voor de ander en voor de samenleving. De wereld wordt een goede plek voor iedereen. Hier begint mijn zoektocht naar mogelijkheden voor zingeving en innerlijke groei.

Zeeuws-Vlaanderen

Wat maakt deze omgeving uniek? De prachtige natuur, de ruimte, de verre horizons, de uitgestrekte stranden met de wind in al zijn verschijningsvormen en de kracht van de getijden. Je wordt je hier bewust van de schoonheid van Gods schepping. De mensen zijn Bourgondisch, toeristen van overal vandaan bezoeken onze regio om bij te komen en te genieten.

De context

Wij hebben in onze dorpen prachtige kerkgebouwen. De mensen die op zondag trouw naar de kerk komen, vormen een levendige, hartelijke en inspirerende gemeente. Mensen uit de omgeving worden één keer per maand uitgenodigd om samen in de kerk te eten. De jongeren en de jonge gezinnen komen alleen in de bijzondere diensten. Wel hebben we contact met de scholen. Samen met Jota organiseren we activiteiten met kinderen en jongeren.

De rol van verhalen

Met Stefan Paas beaam ik dat 'nuchter realistisch erkend moet worden dat we ons in een post-christelijke omgeving bevinden. Men heeft geen behoefte aan het christelijk geloof, ziet er simpelweg de noodzaak niet van in.' Dat is hier in het zuiden van Zeeland niet anders. We krijgen de meeste mensen niet meer in de kerk. We moeten er vrede mee vinden dat we als christenen 'moeten leren van God te zingen in een vreemd land (Psalm 137), in ballingschap'. Paas wil ons echter ook verleiden: 'Een beetje eigenwijs zijn en daar lol in hebben.' En hij doet een beroep op de kerk: 'Ook als je vreemdeling bent geworden, kun je bemiddelen tussen het verhaal van God en dat van de mensen.' En dat spreekt mij aan. In mijn missionaire werk in deze gemeente wil ik hier iets mee.

Vanaf dat ik kon lopen werd ik geboeid door het verhaal van God. Voor mensen van alle tijden en plaatsen zit er iets in dat raakt aan de essentie van het bestaan. Bijbelverhalen vervelen nooit. Als je

ermee bezig bent, geven ze telkens weer een ander geheim of een nieuwe verrassende waarheid prijs. Dat wil ik met mensen ontdekken, met ouderen en jongeren, met mensen binnen en buiten de kerk.

De Missionaire preek

In de Opleiding Missionaire Specialisatie werd nog eens extra het belang van een goede preek onderstreept. We oefenden in het Missionair Preken. Wat mij vooral aanspreekt is dat bij het preken mensen onder je gehoor zijn. Zij hopen te worden aangesproken door en te worden meegenomen in het verhaal van God. Iets te herkennen vanuit hun eigen levenservaring. Het ging er in de tijd van de Bijbel net zo beroerd aan toe als nu: er waren oorlogen, ziektes, discriminatie en geweld, verwickelingen binnen families. De twee werelden van toen en nu zijn verschillend, maar ook gelijk. Stel bij een bijbelverhaal de wanneer-, wat-, hoe- en waaromvragen. Op die manier loop je in het verhaal rond en word je ontvankelijk voor wat er door God, Jezus en de Geest wordt gezegd. Zo kom je bij het verlangen van jezelf en dat van de hoorder. Zo kom je bij de ziel. Woorden van de Bijbel zijn woorden die ertoe doen, die ons bij de hand nemen en voeden. Op zo'n manier dat we weer verder kunnen.

Zorg voor de ziel

Over de ziel is heel veel nagedacht en geschreven. De gedachten van Thomas Moore en Michael Meade spreken mij aan. Moore schrijft: 'De voornaamste kwaal die deel uitmaakt van al onze problemen is 'verlies van de ziel'. Wanneer de ziel wordt verwaarloosd, verdwijnt ze niet zomaar; zij komt symptomatisch tevoorschijn in de vorm van obsessies, verslavingen, gewelddadigheid en het verlies van betekenis.' Symptomen kun je bestrijden,

De voornaamste kwaal die deel uitmaakt van onze problemen is verlies van de ziel

nog beter is het om aandacht te schenken aan de ziel. Moore: 'Zorg voor de ziel wacht geduldig in het heden, dicht bij het leven zoals dat zich dagelijks presenteert, maar tegelijk in het volle besef van religie en spiritualiteit.'

Meade noemt de ziel 'the genius', de kern die elk mens uniek maakt. 'Everybody comes into the world with a fountain inside that intends to express

itself. The genius is the uniqueness of gifts, talents and styles that is hidden inside persons waiting to awaken and open before them the road and the life they came to live.' Dus elk mens heeft oorspronkelijk dat eigene, de unieke persoon die uit kan groeien tot iets moois. Omdat God dat zo aan mensen gunt, kunnen bijbelverhalen helpen dit proces te begeleiden. Mede ook door te onderzoeken wat de ziel kan troebelen: trauma's, emoties als jaloezie en woede.

Zorgen voor de ziel en zoeken naar zin met het verhaal

Ons werd de vraag gesteld waarom we preken. Ik wil met de preek iets in de hoorder wakker roepen: bewustzijn, verwondering. Denk aan wat Meade zegt over het ontwaken van de ziel. Bijbelwoorden openen de bron die er dus allang is, wekken een ontvankelijkheid die je oorspronkelijk al lang bezat, maar die je was vergeten. Door 'rond te wandelen' in het verhaal, daarover een uitleg te horen of er met anderen over te praten, voed je je bewustzijn. Je herinnert je weer de dingen die de essentie vormen van jouw bestaan. Bezig zijn met een verhaal is bezig zijn met de zin van het leven en met het zorgen voor je ziel. Ik merk dat ook bij de hoorders van mijn preek. Mensen reageren door te vertellen wat hen aansprak of hoe het zit met hun geloof. Heel ontroerend was de reactie van een jonge vader die zijn kind liet dopen. Hij koos als dooptekst Filippenzen 4,8: '... Houd je bezig met alles wat waar is, alles wat respect verdient, alles wat goed is en zuiver, alles wat het waard is om van te houden en alles wat eer verdient.' Hij legde in de dienst uit dat hij dit vers aan zijn dochter mee wilde geven om haar te leren bewust in het leven te staan.

Sensemaking en Zingeving

In het college van Stefan Paas hadden we het over explorerend en ondernemend leiderschap. 'Sensemaking' is daarvan een cruciaal aspect: 'To craft a narrative that connects with what is emerging from the kingdom to the team's God-given values and history, however short that history is ... It connects God's future to the team's past.' Volgens Paas: leren de situatie te verstaan vanuit de bronnen van de gemeenschap. Dit is de theorie van Michael Moynagh die kerken aanspoort om zin te halen uit de dingen die gebeuren in de context en die te verbinden aan het verhaal van God (dwelling in the world is dwelling in the word). De groep gaat aan de slag met de volgende vragen: wat brengt God op onze weg? Wat gebeurt er nu? Wat ervaren wij? Welk bijbelverhaal kan ons inspireren

en bemoedigen? Het gaat om: geloof (her)vinden, opnieuw de Bijbel leren lezen vanuit de tijd van nu.

Reisgenoot

Augustinus zei: 'Ga niet naar buiten, maar keer in tot jezelf. In het innerlijk van de mens woont de waarheid.' Govert Buijs wijst op de mogelijkheid van een innerlijke dialoog die plaatsvindt in de ziel. Zie de ziel als jouw tuin, waar je doorheen wandelt. Maar je bent niet alleen, er is een Reisgenoot. Hij functioneert als 'critical friend' die jouw innerlijk met andere ogen bekijkt dan je zelf geneigd bent te doen. Als je deze Reisgenoot een kans geeft om met je mee te wandelen, dan is er sprake van groei en vernieuwing.

Zin aan Zee en Bijbel & Bier

Als ik rondkijk in de wereld en ook in mijn omgeving, zie ik mensen snakken naar zo'n kans. Daarom wil ik buiten de kerk doen wat we binnen de kerk ook al doen: bezig zijn met verhalen. Ik wil daarbij gebruik maken van de prachtige natuur, Gods schepping. Waarom zouden we niet de verhalen lezen in de duinen, aan zee en op of bij het strand? Daar wil ik ontmoetingsplekken creëren in strandpaviljoens of in een koffiehuis om aan de hand van hedendaagse thema's een bijbelverhaal onder de loep te nemen. We zijn zelfs bezig met het aanschaffen van een caravan. We gaan zitten met koffie of met een biertje. Mensen die toevallig langslopen, kunnen

aansluiten. Of we wandelen in groepjes of tweetallen aan de hand van een thema door de duinen, kiezen daarbij een bijbeltekst en staan regelmatig even stil om belangrijke inzichten met elkaar te delen. Deze activiteiten vallen onder de noemer 'Zin aan Zee' en 'Bijbel & Bier'.

Dat klinkt wellicht te idealistisch, want bereik je wel mensen buiten de kerk? Toch vind ik het ook iets van deze tijd om buiten de paden te treden, vindingrijk en vooruitstrevend te zijn. We hebben hier een creatief team. Ik denk aan de uitspraak van Sake Stoppels, dat je in missionair werk ook een beetje roekeloos mag zijn. Je moet het gewoon gaan durven met je plannen, je ideeën. Wie weet lukt het om iets in mensen wakker te roepen van verwondering, van ommekeer, van vergeving en verzoening.

Dietrich Bonhoeffer schrijft: 'Het is niet aan ons de dag te voorspellen - maar die dag zal komen - dat er weer mensen geroepen worden om zó Gods woord te spreken dat de wereld eronder verandert en zich vernieuwt. Het zal een nieuwe taal zijn, bevrijdend en verlossend als de taal van Jezus: de mensen zullen ontsteld zijn maar zich gewonnen geven aan haar kracht; een taal van een nieuwe rechtvaardigheid en waarheid, een taal die de vrede verkondigt tussen God en de mensen en de nabijheid van zijn Rijk. 'En zij zullen zich verbazen en verwonderen over al het goede en al het heil, dat Ik aan haar doe' (Jer. 33,9).'

Literatuur

- Augustinus, *Confessiones* en de schrijver zelf in Govert Buijs, 'k Stik als ik maar even afdaal in mijn eigen ik, de riskante spiritualiteit van het Protestantisme, 2016.
- Bonhoeffer, Dietrich, *Verzet en Overgave*, Amsterdam 1969.
- Bijbel & Bier: naar een idee van Margrietha Reinders, *Heilig Vuur*, Amsterdam.
- Ciska Stark en Paul Visser over Missionair Preken, college-aantekeningen 10 maart 2020.
- Meade, Michael, *The Genius Myth*, Seattle 2016.
- Moore, Thomas, *Zorg voor de ziel*, Utrecht 1998.
- Moynagh, Micheal, *Church in Life: Innovation, Mission and Ecclesiology*, Oxford 2017.
- Paas, Stefan, *Vreemdelingen en priesters. Christelijke missie in een postmoderne omgeving*, Zoetermeer 2015 en hand-out op het college van 14 mei 2019.

'Missionair? Nee, hè!' of 'Missionair? Van harte!'

Annette Dribergen is predikant in de Ontmoetingskerk in Noordeloos, een gereformeerde kerk in de Alblasserwaard. De Ontmoetingskerk heeft rond de 500 leden, uit de ruime omtrek van Noordeloos. Het is een levendige, relatief jonge gemeente die - tegen alle trends in - op dit moment licht groeit in getal. De missionaire specialisatie is gestart als zoektocht voor predikant en gemeente: 'Waarom willen we eigenlijk missionair zijn en wat betekent dat?' In dit artikel wordt iets beschreven van het gezamenlijk proces op weg naar een antwoord op die vragen. Dat betekent dat het is toegesneden op de context van deze gemeente, maar tegelijk is het hopelijk aanleiding voor gesprek in andere gemeenten.

Annette Dribergen

Missionair? Nee, hè!

Ik heb via de wekelijkse gemeentebrief aan de gemeenteleden meegedeeld dat ik vanaf september 2018 ga meedoen aan de opleiding Missionaire Specialisatie van de Protestantse Kerk. Na afloop van de eerstvolgende kerkdienst word ik aangesproken door een jong, betrokken gemeentelid. Ze zegt: 'Nee, hè ... van alles wat er aan nascholing geboden wordt in de kerk en in het land, kies jij dit.' Hoofdschuddend kijkt ze mij enigszins verwijtend aan.

Weerstand

Missionair-zijn en de Ontmoetingskerk lijken niet echt samen te gaan. Er is weerstand tegen het woord 'missionair' en vooral tegen het idee dat mensen eropuit moeten om iets van geloof te delen. De enige samenwerking met de Hervormde Gemeente en de Christelijke Gereformeerde Kerk in het dorp is op dit moment die in de Interkerkelijke Evangelisatiecommissie. Vanuit de Ontmoetingskerk is al jaren niemand te vinden die daarin wil meedenken. Die weerstand heeft alles te maken met een bepaalde opvatting van missionair-zijn en van evangelisatie. Korte theologische samenvatting van die opvatting: 'Wie niet bekeerd is, gaat verloren.' Ik was ooit, in mijn tienerjaren, ook aanhanger van die overtuiging en herken de weerstand. Gemeenteleden kennen eigenlijk vooral die invulling van evangelisatie en missionair-zijn. Ze is zichtbaar en hoorbaar aanwezig in de manier waarop veel andere kerken in de Alblasserwaard zichzelf presenteren. 'Dat nooit', klinkt als reactie in de Ontmoetingskerk, 'het is arrogant, hoogmoedig en klinkt overtuigd van eigen gelijk.'

Wat missionair-zijn niet is

Er lijkt een herkenbare parallel te trekken tussen het geloofsgesprek en missionair-zijn. Vaak is het eenvoudiger te formuleren wat we niet of niet meer geloven dan wat we wel geloven. Dat gaat voor missionair-zijn ook op. We verwoorden gemakkelijker wat we niet willen zijn of doen, dan wat we wel willen. In de uitgave Per Missie is een boekenlegger bijgesloten. Daarop wordt geformuleerd wat missionair-zijn niet is. Er staat onder andere:

- opdringerig langs de deuren gaan met folders
- op een zeepkist iets roepen waar niemand naar luistert
- vasthoudend blijven aandringen, zeg maar: drammen
- op alle vragen een antwoord hebben
- denken dat je de waarheid en wijsheid in pacht hebt
- de kerk weer vol krijgen
- oordelen over mensen die niet geloven.

Treffend. Inderdaad, dit alles willen we in de Ontmoetingskerk niet. Weerstand tegen missionair-zijn gaat vaak juist over deze zaken. Het wordt dus hoog tijd om te leren wat missionair-zijn wél is.

Waarom missionair-zijn?

De parallel tussen het geloofsgesprek en de motivatie om missionair te zijn, benoemde ik in 'negatieve' zin. Die parallel is er tegelijk ook in 'positieve' zin. Wat we wél geloven, is moeilijk onder woorden te brengen, zoals het moeilijk te verwoorden is wat missionair-zijn wél is. Daarin zit een leerpunt en tegelijk een verbinding. Geloof en motivatie om missionair kerk te zijn, lijken

onlosmakelijk met elkaar verbonden. Wanneer jouw diepe overtuiging is dat Jezus redt van zonde en schuld en dat je zonder hem verloren gaat, kun je niet anders dan die boodschap delen met wie dat nog niet weet. Al is het maar in de kring van familie en vrienden, want je hart zal toch breken als zij - ooit - geen deel hebben aan die redding? Wanneer je van harte gelooft dat Gods liefde uitgaat naar alle mensen en dat het niet uitmaakt of zij daar wel of geen weet van hebben, zullen je missionaire schoenen niet zo hard slijten. Wat voeg je toe wanneer je met die boodschap de figuurlijke straat op gaat? Beweegredenen om missionair te zijn vragen blijkbaar om bezinning op eigen geloof. In de veelkleurigheid van de geloofsgemeenschap van de Ontmoetingskerk, waar gemeenteleden het woord 'ruimte' als kenmerk hoog houden, is dat een uitdaging. Wie weet zijn de twee polen, die zojuist als voorbeeld van geloof en missionaire houding genoemd werden, beide aanwezig. Als dat zo is, lijkt een gezamenlijke visie op missionair-zijn onbegonnen werk.

Zeven kenmerken van een gezonde gemeente Het is een zegen dat de Protestantse Kerk voor de Missionaire Specialisatie betrokkenheid vraagt van kerkenraad en gemeente. Natuurlijk is het belangrijk dat een predikant zelf woorden weet om geloof en motivatie voor missionair-zijn uit te drukken, maar uiteindelijk gaat het om het geloof en de motivatie van de geloofsgemeenschap. Daar zijn de kerkenradendagen bij deze opleiding een goed middel voor. Op de eerste kerkenradendag werden we uitgedaagd door zeven kenmerken van een gezonde gemeente uit een boek van Robert Warren. Hij beschrijft daarin wat hij heeft ontdekt in de diversiteit van heel verschillende maar tegelijk allemaal bloeiende geloofsgemeenschappen.

Zij blijken:

1. bezield door geloof
2. gericht naar buiten
3. vragend en zoekend naar antwoord op: 'Wat wil God van ons?'
4. bereid de kosten van verandering onder ogen te zien
5. echte gemeenschappen
6. ruimte scheppend voor iedereen
7. in staat keuzes te maken en prioriteiten te stellen.

Met de vier deelnemers aan die dag, in een latere fase met de voltallige kerkenraad en weer later met de gemeente, onderzoeken we waar onze

kwaliteiten liggen én wat nog ontwikkelgebied is. Het verbaast me niet dat vooral punt 1 en 3 om nadere invulling vragen: woorden vinden voor geloof en afstemmen op de Eeuwige in zoeken naar wat zijn weg met de gemeente is.

Op zoek naar woorden voor geloof?

Een volgende stap lijkt dan eigenlijk vrij eenvoudig: ga met kerkenraad en gemeente op zoek naar woorden voor geloof en bid. Oefen samen op alle mogelijke manieren het geloofsgesprek, zodat gemeenteleden worden toegerust dat gesprek ook buiten de muren van de eigen kring te voeren. Formuleer vanuit het geloofsverhaal van de gemeente vervolgens wat de motivatie is om missionair te zijn. Dat is een praktisch stappenplan. Maar eenvoudig? Ik voel enige aarzeling.

Woorden vinden voor geloof is nog niet zo eenvoudig

In de periode dat ik in de Ontmoetingskerk werk, ruim drieënhalve jaar, leer ik de gemeenteleden steeds beter kennen. Kenmerkend is hun warmkloppend hart voor elkaar en voor de samenleving. Er is grote betrokkenheid op elkaar, maar ook op de dorpen, de politiek, de Voedselbank en bijvoorbeeld Schulphulpmaatje. Ik zie gemeenteleden als vrijwilliger in verpleeghuizen. In een kerkdienst zei ik eens: 'Wanneer er vanavond tien pannen soep nodig zijn, staan ze hier, maar voor een gesprek over geloof moet ik wel wat langer zoeken.' Mijn aarzeling zie ik bevestigd in de toespraak van Gert Noort over vrijmoedigheid en bescheidenheid. Ik hoor hem zeggen: 'Laat vrijmoedigheid geen nieuw gebod worden dat tot missionaire kramp leidt of noodzakelijke randvoorwaarde wordt voor een gezonde kerk.' Op zoek naar woorden voor geloof? Ik citeer nogmaals Gert Noort: 'Bescheidenheid, integriteit en dienstbaarheid vormen minstens zo belangrijke elementen van ons discipelschap in de publieke ruimte.' Dat stappenplan, dat er in eerste instantie eenvoudig uitziet, vraagt blijkbaar toch nadere doordenking.

Terug naar de basis

In de kerk vieren we als gemeenschap iets wat voor een groot deel onzegbaar is: het geheim van Gods liefde voor alle mensen. In onderlinge ontmoeting ontdekken we daar iets van. In liederen zingen we dat van harte en uit volle borst uit. In gebed proberen we woorden te vinden van

dankbaarheid en delen we onze zorgen met de Ander, die groter is dan wij. Uit het woord leren we iets verstaan van God, Jezus en de Geest. In de stilte zoeken we de verbondenheid met God en met elkaar. De zondagse eredienst is ons huis om in te wonen, onze basis, ons geloofsvertrek. Daar worden we bevestigd in ons bestaan, ontvangen we hoop, delen we lief en leed als broeders en zusters. De kerkdienst scherpt onze visie op de zin van het leven. We leren er zien dat vanzelfsprekendheid niet altijd vanzelfsprekend is. We proberen samen te leven en elkaar te aanvaarden. We hebben soms hete hoofden en koude harten, maar willen elkaar ook vasthouden. We ontdekken er keer op keer dat God mensen niet uitsluit maar aanvaardt. Met dat alles vormen we een gemeenschap, verbonden in Jezus' naam. Daar ligt onze basis. Het is ons startpunt. Die basis hebben we nodig, want we weten dat het leven daarna pas begint. Of beter: verdergaat. Wanneer de deuren van de kerk open gaan en we ieder naar onze eigen plek in onze dorpen terugkeren. Gezegend en gezonden. Met die deels onzegbare schat in ons hart delen we ons leven met wie op onze weg komt. Is dat niet ten diepste onze missionaire roeping?

Missionair? Van harte!

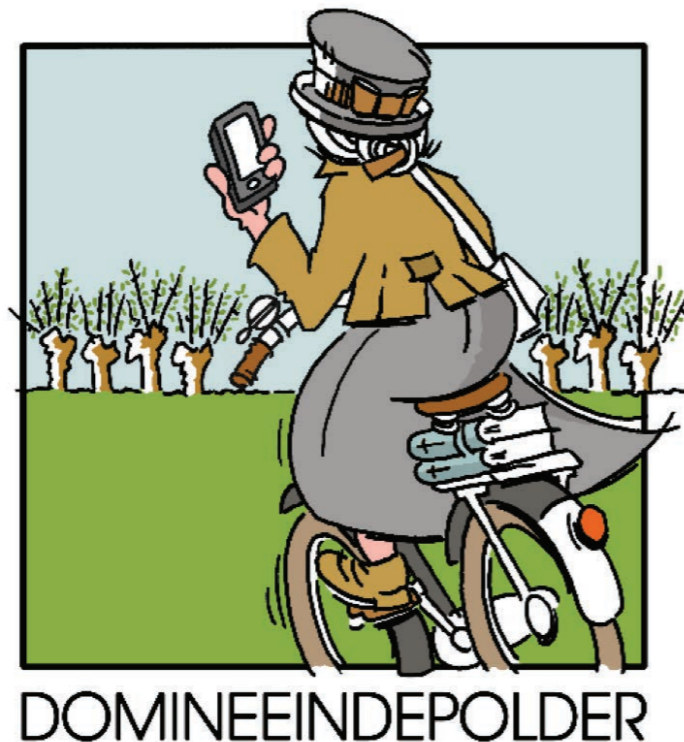
De boekenlegger die ik eerder noemde, is aan de achterkant leeg. Dat was voor Nynke Dijkstra, initiator van de Missionaire Specialisatie, blijkbaar te weinig. Onder de vlag van het missionair werk van de Protestantse Kerk kwam er een nieuwe boekenlegger. Met op de ene kant dezelfde opsomming als eerder genoemd, maar op de andere kant wat missionair-zijn wél is. Daar staat onder andere:

- luisteren naar mensen
- luisteren naar God
- leren van anderen
- leren van God
- relaties leggen en onderhouden
- mensen dienen en liefhebben
- weten wie je bent en wat je gelooft
- eerlijk zijn over je vragen.

Dat is een rijtje dat de Ontmoetingskerk past. Het is een lijstje dat weinig weerstand oproept. Zo kunnen en willen we een missionaire gemeente zijn. Missionaire roeping is daarmee ten diepste verbonden aan het profiel van een gemeenschap: Wie zijn wij met elkaar? In de Ontmoetingskerk herkennen en vinden we elkaar in ons mens-zijn vanuit de liefde van God. Niet meer en niet minder.

Ja, maar ...

Mijn verhaal lijkt rond. Toch blijft er iets knagen. Met de spiegel van zelfkritiek neem ik mijzelf onder vuur. Is dit het antwoord op je vragen: Waarom willen we eigenlijk missionair zijn en wat betekent dat dan? Blijf je met de conclusie van hierboven niet te veel weg van de eerste vraag? Is dat niet gewoon lekker veilig voor jezelf en voor het geloofsgesprek in de gemeente? Daar kom je als predikant niet mee weg! Daarom nog een afsluitend woord. Als predikant voel ik mij deel van de gemeenschap van de Ontmoetingskerk en wil ik tegelijk een stem als 'tegenover' zijn. Ik merk dat missionair-zijn op deze manier werkt: vanuit het 'huis-op-zondag' het leven tegemoet. Meer dan ooit kom ik als 'dominee-in-de-polder' in contact met mensen van buiten de kerk en deel iets van leven en geloof met hen. Tegelijk realiseer ik mij dat mijn plek als 'tegenover' meer vraagt dan dat. Daarom blijf ik in de gemeente verwoorden wat de basis van mijn leven is. Ik heb ontdekt dat de liefde van God voor de wereld in Jezus ten volle zichtbaar is geworden. Dat heeft mijn leven geraakt en een diepe basis gegeven. Ik geloof dat de Geest van God werkzaam is in het leven en mij in beweging houdt en uitdaagt om te zien waar en hoe die Geest ook anderen roept en drijft. In dat geloof ligt mijn missionaire motivatie. Vanuit deze overtuiging leef ik. Op deze overtuiging mogen mensen mij aanspreken. Met deze overtuiging treed ik mensen tegemoet, zonder 'dubbele agenda'. Ik weet waar ik in geloof voor sta

en wat het fundament onder mijn leven is. Dát kan ik laten zien, merken en horen in de hoop dat er iets aanstekelijks van uitgaat, dat het nieuwsgierig maakt of desnoods irritatie oproept.

Voor mijzelf, voor de gemeente van de Ontmoetingskerk en voor ieder die zich groepen voelt om missionair te zijn, blijf ik bidden, met woorden uit Medemens:

God, wij bidden om uw Geest.

Laat ons onze handen lenen als handelen nodig is.

Stuur ons op pad als uw liefde onze voeten nodig heeft.

Leer ons woorden spreken die uw Geest ons ingeeft.

Leer ons in daden te beamen wat uw Woord ons meegeeft.

Literatuur

- Bouwman, A. en Van der Rijst, R., *Per Missie. Pionieren rond de kerk*, Zoetermeer, Boekencentrum, 2015.
- Dijkstra-Algra, N. en Stoppels, S., *Back to Basics*, Utrecht, Boekencentrum, 2017.
- Fijen, L., *Daarom blijf ik bij de kerk*, Baarn, Adveniat, 2020.
- Medemens 6, *gebed van Rein Algera*, Utrecht, Kerk in Actie, 2018.
- Noort, G., *Onbevangingen in de marge*, toespraak op de synode van de Protestantse Kerk, 2019.
- Stoppels, S., *Heil zien in missionaire initiatieven*, Ede, CHE, 2019.
- Warren, R., *Handboek gezonde gemeente*, Gorinchem, Ekklesia, 2010.

'Dáár bent u Gods kerk'

Over 'gathered and scattered church' en de roeping van een missionaire gemeente

Hans van Walsum is predikant in de wijkgemeente Ontmoetingskerk van de Protestantse Gemeente Alblasterdam. De gemeente hoopt binnenkort samen te gaan met de wijkgemeente Havenkerk. De nieuwe wijkgemeente weet zich geroepen om kerk in en voor het dorp te zijn en is op zoek naar een nadrukkelijk missionaire identiteit.

Hans van Walsum

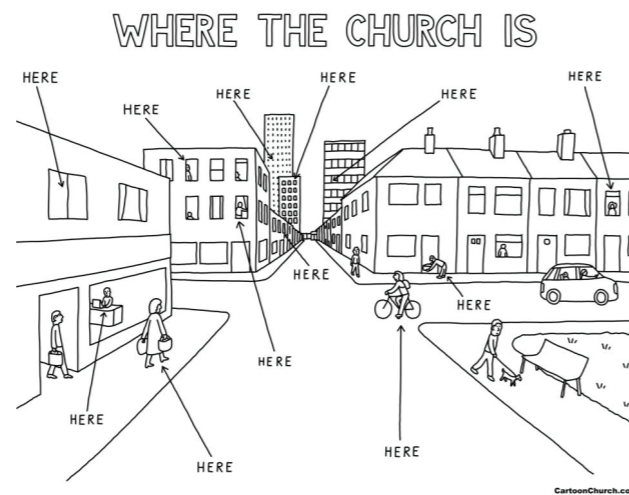
'De kerk moet gelovigen leren hun geloof zonder schroom bloot te stellen aan het dagelijks leven. Pas als je dat doet kun je een getuigenis zijn voor de mensen om je heen.'

Julián Carrón¹

Inleiding

In mijn jeugd werd aan het slot van jeugddiensten vaak het lied 'Ga nu heen in vrede' gezongen, met daarin deze regels: 'Aan uw daag'lijks leven, uw gezin, uw werk, wil u daaraan geven, daar bent u Gods kerk.'² In mijn bezig zijn met en nadenken over de missionaire roeping van de kerk is voor mij het onderscheid van en de samenhang tussen de 'gathered and scattered church' steeds belangrijker geworden, de gemeente die samenkomt en de gemeente die daar is waar gemeenteleden zijn, verspreid in de samenleving.

Een missionaire gemeente houdt zich niet alleen bezig met het organiseren van allerlei activiteiten waar 'buitenstaanders' voor kunnen worden uitgenodigd maar juist ook met het toerusten van gemeenteleden om op de plaatsen waar zij zich bevinden gelovig mens te zijn, volgeling van Jezus Christus. Het gaat om het aanleren van 'whole-life-discipleship'. Voor veel mensen is dat

ingewikkeld. Ze ervaren een diepe kloof tussen hun leven op zondag en door de week. Ons leven is gefragmenteerd.

In een artikel over het nieuwe boek van Erik Borgman, *Alle dingen nieuw*, lees ik: 'De plek van religie in onze cultuur lijkt op die van alcohol en partydrugs, zoals "beschaafde mensen" daarmee omgaan. Ze genieten ervan, ze gaan zich er weleens aan te buiten in het weekend. Maar het mag geen invloed krijgen op hun dagelijks leven. Dat moet gewoon door kunnen gaan.'³ Een rake omschrijving. Het kan een keuze zijn. Maar vaker is het onmacht. Is zoiets als 'whole-life-discipleship' mogelijk? Met onze gemeente in Alblasterdam hebben we in de periode 2016-2018 meegedaan met het Focustraject van de protestantse missionaire organisatie IZB.⁴

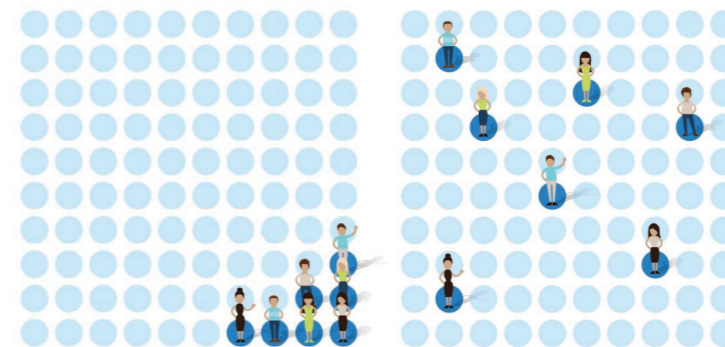
Het Focustraject helpt om verbindingen te leggen. Hoe kunnen wij in plaats van ons terug te trekken heel bewust onze plaats innemen waar we werken, wonen, leven, en juist dat te zien als de plek waar we worden geroepen om als een volgeling van Jezus te leven?

In een prachtig artikel in de *Groene Amsterdammer* over de toekomst van het christendom in Nederland schrijft Frank Mulder: 'Irrelevante dingen gaan naar de rommelmarkt, het geleefde geloof blijft over (...)' In de breedte van het christendom groeit een nieuw besef dat christen zijn niet betekent dat je een aantal leerstellingen aanhangt, op zondag, maar dat het een keuze is die je hele leven in een ander licht zet en waardoor je lid wordt van een nieuwe familie.'⁵ Neil Hudson, iemand die veel gepubliceerd heeft over de 'gathered and scattered church' en verbonden is aan het LICC,⁶ zegt dat we daarom aan nieuwkomers in de kerk niet in de eerste plaats moeten vragen wat zij voor de gemeenschap kunnen betekenen maar wat de gemeenschap voor hen kan betekenen om op de plaatsen waar zij zich bevinden volgeling van Jezus te kunnen zijn.

'Gathered and scattered' – twee plaatjes ...

Het ligt dan ook voor de hand om in de bezinning op missionair gemeente-zijn daar veel meer aandacht voor te hebben. Mensen lopen er tegenaan hoe lastig het is, hoe moeilijk soms de verbinding te leggen valt tussen wat je op zondag in de kerk viert en belijdt, en je leven door de week waar God vaak nauwelijks een rol speelt. Verbinding dus tussen de 'gathered church' en de 'scattered church'.

Mijn belangstelling voor 'gathered and scattered' werd vooral getriggerd door onderstaande plaatjes.⁷

Op het linker plaatje zie je een groep mensen die samen kerk zijn, christenen die op zondag als gemeente verzameld zijn, zich afzonderen en samenkomen voor de eredienst. Daar worden ze 'opgeladen' voor de week die komt. Ze hebben het goed met elkaar. Ze worden bemoedigd. Ze zijn voor elkaar als een hand en een voet. De kerk zoals we die kennen, de 'gathered church'. Die kerk kan gesloten zijn (bij ons kom je niet zomaar binnen,

Verbinding leggen tussen het vieren op zondag en het leven door de week is lastig

tenzij ..., en dan volgen een aantal 'toelatingseisen') of open (iedereen is welkom, we willen het zo aantrekkelijk mogelijk voor je maken, 'kerk zonder drempels'), minder of meer missionair dus. Op het rechter plaatje zie je dezelfde mensen die zonet nog samen waren opnieuw, maar nu verspreid over de samenleving, 'scattered'. Gelovige mensen die hun plaats in de samenleving innemen, op allerlei plekken. De meeste mensen – op die paar beroepskrachten in de kerk na – zijn het overgrote deel van hun leven in dat rechter plaatje. Misschien ben je vijf procent van je tijd in de 'gathered church' en wel vijfennegentig procent van je tijd in die 'scattered church'.

'Making whole life missionary disciples is the core vocation of the church', zegt Neil Hudson.⁸ Daarvoor is de 'gathered church' belangrijk. Want dat is de plaats waar we als leerlingen van Jezus gevormd worden, toegerust om op de plaatsen waar we dagelijks zijn als herkenbaar gelovige mensen te kunnen leven. In zijn boek *Oefenruimte* voert Sake Stoppels een hartstochtelijk pleidooi voor een kerk die gelovigen wil leren om als discipelen te leven. 'Mij staat een kerk voor ogen die ruimte biedt aan de passant en de zoeker. Maar ook een kerk die nadrukkelijk oefenruimte is en vraagt om keuzes maken. Een plek waar toewijding en gastvrijheid gelijk op gaan, en niet in mindering komen op elkaar, en waar te proeven is dat er wat op het spel staat.'⁹

1. De Nieuwe Koers 2020/4. Julián Carrón is de leider van Italiaanse lekenbeweging 'Gemeenschap en Bevrijding'..
2. Onder andere te vinden in de bundel *Hemelhoog* (nr.472).
3. *Nederlands Dagblad*, 22 mei 2020.
4. Met de Focustrajecten wil de IZB gemeenten ondersteunen bij hun missionaire roeping. Zie voor meer info izb.nl/focus/over-izb-focus.

5. 'Een nieuwe familie – christendom: geloven over twintig jaar' *De Groene Amsterdammer*, 2020 /17,18 (april 2020).
6. LICC – London Institute of Contemporary Christianity.
7. Onder andere terug te vinden in het materiaal van Focus.
8. Op *ChristianToday.com*, augustus 2019.
9. *Nederlands Dagblad*, 7 november 2013: 'De kerk is geen servicebalie.'

Sportschool en ...

De functie van de 'gathered church' wordt wel vergeleken met die van een sportschool. Zo'n sportschool is voor de meeste mensen in de eerste plaats functioneel. Je gaat daarnaartoe om je conditie op peil te houden, aan de benodigde beweging te komen, gezond te blijven. De kerk heeft eenzelfde functie: trainingscentrum, sportschool. Je wordt er toegerust, getraind voor

In de kerk word je toegerust om gelovig mens te kunnen zijn

het leven van alledag, om daar gelovig mens te kunnen zijn. En zoals het belangrijk is om naar de sportschool te gaan en niet alleen maar een pasje te hebben om erheen te kunnen gaan, geldt dat ook voor de kerk. Het is fijn wanneer je er bent, dat je meedoet, dat je je inzet. Het is een rake vergelijking. Maar – en dat heeft ongetwijfeld te maken met mijn waardering van het fenomeen sportschool – ook wel een beetje armoedig en minimaal. De 'gathered church' is nog wel wat meer. Ze heeft ook waarde in zichzelf. Ze is geroepen om in deze wereld de lofzang gaande te houden. Het gaat ook om de Gloria Dei – dat God aan zijn eer komt. Niet per se nuttig of functioneel, maar waardevol in zichzelf. De kerk is lichaam van Christus in deze wereld,¹⁰ is een heilig priesterschap,¹¹ om maar twee van de vele beelden te noemen waarmee de kerk in het Nieuwe Testament wordt aangeduid. In deze beelden komt het mooi samen: de betekenis die uitgaat boven het functionele maar ook dat functionele, lid van het lichaam met een eigen taak in de wereld, priester geroepen om te dienen.

Samuel Wells gebruikt ergens een uitspraak van de Engelse hertog Arthur Wellesley, die hij gedaan zou hebben na zijn overwinning op de troepen van Napoleon: 'The battle of Waterloo was won on the playing fields of Eton.' Dat zijn officieren zich bij Waterloo zo dapper hadden gedragen, was volgens Wellesley te danken aan de teamspirit die zij zich als jongemannen op kostscholen als Eton College hadden eigen gemaakt. Wat in juni 1815

de doorslag had gegeven, waren moed, loyaliteit en doorzettingsvermogen, zoals gekweekt tijdens eindeloze sportcompetities op scholen als Eton.¹² Wells zegt naar aanleiding van deze anekdote belangrijke dingen over karaktervorming. In het christelijke leven wordt, naar zijn mening, te veel gefocust op 'Waterloo- momenten', momenten waarop het 'eropaan komt'. Die aandacht gaat vaak ten koste van de aandacht voor Eton, voor het vormende. De 'gathered church' is wezenlijk voor die karaktervorming. Maar dan moet daar wel aandacht zijn voor het concrete, geleefde leven, moeten verbindingen worden gelegd. De context van het alledaagse leven moet voluit binnen kunnen komen.

In de praktijk

De verbinding tussen de 'gathered' en de 'scattered' church moet in het DNA van een gemeente gaan zitten. Telkens weer moet die verbinding worden gelegd, moet ernaar worden gevraagd. Het hoeft niet altijd expliciet. Maar het kan wel helpend zijn om bijvoorbeeld bijeenkomsten te organiseren waar mensen die in eenzelfde sector werkzaam zijn elkaar ontmoeten en samen kunnen spreken waar hun uitdagingen liggen, als het gaat om gelovig-mens-zijn op de werkvloer. Het is ook een mooi idee om in een kerkdienst kort iemand te interviewen rondom deze vragen: waar ben jij morgen om deze tijd?; wat doe je daar?; welke uitdagingen kom je tegen?; hoe kunnen we voor je bidden?¹³ Zomaar twee ideeën.

Ten slotte

Ik schrijf dit artikel in een tijd waarin zoveel dingen anders zijn dan een paar maanden eerder. Een wereld die bepaald wordt door een virus dat rondgaat, slachtoffers maakt en samenlevingen stil zet. Eind mei 2020 is er al meer dan twee maanden geen sprake meer van 'gathered church'. We missen het samenkomen, we missen elkaar. Natuurlijk. Maar ook deze tijd biedt kansen. En in plaats van ons te concentreren op de vraag hoe we straks al onze oude 'gathering'-activiteiten weer kunnen oppakken in een anderhalvemetersamenleving, kunnen we ons juist nu ook druk maken over de vraag hoe we gemeenteleden blijvend kunnen toerusten om op de plaatsen waar ze zijn volgelingen van Jezus te blijven! Ik geef als oudere predikant aan het slot van dit

artikel graag het woord aan de jonge theoloog des vaderlands, Mark de Jager. In een column schrijft hij over christenen als lobbyisten en christenen als influencers: 'Het is theologisch juist om te zeggen dat christenen geen lobbyisten zijn, maar influencers. Dat viereen we met Hemelvaart en Pinksteren. Hemelvaart is het feest dat Jezus zelf

onze Voorspraak, onze lobbyist, is. En Pinksteren gaat erover dat je zo onder influence van de Heilige Geest bent, dat je het Goede Nieuws zichtbaar gaat maken. Onze taak is helder: niet lobbyen voor de kerk, maar het Goede Nieuws uitleven op de plek waar je bent.'¹⁴

Literatuur

- Hudson, Neil, *Imagine Church*, Nottingham, Inter-Varsity Press, 2012
- Hudson, Neil, *Scattered and Gathered*, Nottingham, Inter-Varsity Press, 2019
- Stoppels, Sake, *Oefenruimte*, Zoetermeer, Boekencentrum, 2013

10. 1 Korintiërs 12.

11. 1 Petrus 2:5-9.

12. Samuel Wells, *Improvisation. The Drama of Christian Ethics*, Grand Rapids: Brazos Press, 2004, p. 74.

13. Zie: licc.org.uk/resources/this-time-tomorrow.

14. *Nederlands Dagblad*, 12 mei 2020.

De herontdekking van de hemel

Erik van Halsema is predikant in de wijkgemeente Morgenster, in Hilversum-Noord/Oost. De mogelijkheid om een jaar na zijn intrede in deze boeiende wijk mee te doen met de Missionaire Specialisatie kwam precies op het juiste moment en werd van meet af aan met enthousiasme gedragen door zijn wijkkerkenraad.

Erik van Halsema

Vooraf

Wat gebeurt er als gemeente en predikant een gezamenlijke missionaire trektocht aangaan? Er blijkt in korte tijd veel te worden losgemaakt. We gaan anders kijken. Mensen spreken van een 'andere wind die er waait'. Misschien is het wel de wind van de Geest...? Maar er komen ook allerlei vragen op. We moeten gaan werken aan een duidelijker visie op wie we zijn en waar we naartoe willen. Maar we zijn wel op weg gegaan! En bidden daarbij om Gods zegen.

Een begin

In de winter van '16-'17 kom ik in contact met de beroepingscommissie van de Morgenster in Hilversum. Het klikt. Ook omdat ze niet iemand zoeken die alleen maar op de winkel wil passen, maar tevens voortrekker wil zijn in een proces van revitalisering. Op 9 juli 2017 doe ik intrede. Op het rooster staat deze tekst uit Matteüs 11: *'Kom naar mij, jullie die vermoeid zijn en onder lasten gebukt gaan, dan zal ik jullie rust geven.'* In mijn preek doe ik de suggestie om deze spreuk aan te brengen boven de toegangsdeur tot de kerk, als een signaal voor al die mensen die ook voor andere dingen ons prachtige kerkgebouw binnenkomen. De maanden erna fiets ik heel veel door de wijk en maak ik met velen kennis. Dan zie ik in november een flyer van de Missionaire Specialisatie. Daar ligt een kans voor ons, zo besef ik direct.

De buitenkant

Als ik najaar 2017 had voorgesteld om vlak voor Kerst beschuitjes met muisjes te gaan uitdelen bij het vlakbij gelegen winkelcentrum Seinhorst, om buurtbewoners uit te nodigen mee te doen met een van de kerstvieringen, dan hadden ze mij in de wijkkerkenraad glazig aangekeken: 'Erik, waar ben jij mee bezig?' Dingen hebben incubatietijd nodig. Maar ik was verrast hoe snel het kan gaan! Het is begonnen met ons in 2000 opgeleverde gebouw, de Morgenster. Dat is van een grote

schoonheid maar ziet er totaal niet uit als een kerk. Sommige buurtbewoners denken dat het alleen een concertzaal is. Voordeel als voorganger ergens nieuw beginnen is dat je allerlei naïeve vragen mag stellen: 'Waarom is nergens te zien dat we bij de PKN horen?' 'Waarom zien mensen die hier voor een koorrepetitie of concert komen niet dat ze in een kerkzaal zijn?' 'Is het misschien een goed idee een folder te maken over wie we zijn en wat we doen?' Dergelijke vragen blijken in vruchtbare aarde te vallen. Er wordt een communicatiewerkgroep opgericht die zeer voortvarend te werk gaat. Dus komt die folder er, wappert er nu dag en nacht een vlag met niet alleen ons logo maar ook dat van de PKN en is er bij de stoep een grote kast neergezet met goed bijgehouden informatie.

De binnenkant

Een klein groepje gemeenteleden doet mee met de kerkenraadsdagen van de Missionaire Specialisatie. Door die opleiding worden we uitgenodigd een missionair project, hoe bescheiden ook, te beginnen. Dat krijgt vorm in een aantal acties met de zojuist opgerichte afdeling van Present in Hilversum. Dit alles roept iets op, het maakt energie los! We gaan kritisch naar de visie op onze eigen wijkgemeente kijken, zoals te vinden op onze website. Die is wel erg breed... Hoe uitnodigend is dat eigenlijk? Durven we wel keuzes te maken? Zoals op een van de kerkenraadsdagen van de Missionaire Opleiding werd gezegd: "Het verschil tussen veelkleurig en kleurloos is niet zo groot." In mijn woorden: als je iedereen wilt bereiken zul je niemand trekken.

In juni 2019 beleggen we een breed beraad van kerkenraad en vertegenwoordigers van allerlei groepen. Op die bijeenkomst leg ik tien mogelijke projectjes voor, deels ontleend aan Dijkstra (2013). Een van de resultaten is – hoe is het mogelijk? – dat we op de zaterdag voor Kerst met een groepje enthousiastelingen beschuitjes met muisjes uitdelen

bij het winkelcentrum. We houden rekening met negatieve reacties. Maar niets van daarvan, het levert mooie gesprekken op! Het is een nieuwe ervaring: met vrijmoedigheid op straat staan en het gesprek aangaan.

Een proces

De weg die hierboven geschetst is, is niet zozeer een georganiseerde reis als wel een gezamenlijke trektocht, om met Jan Hendriks (2008) te spreken. Omdat we niet een missionaire werkgroep in het leven hebben geroepen voelt de hele kerkenraad zich medeverantwoordelijk. Ik zie dat als een groot voordeel. Steeds vaker komt het voor dat er vragen worden gesteld in de trant van 'wat kan de buurt daarvan merken?'

Intermezzo: over context gesproken

Dit essay schrijf ik als we twee maanden in de coronatijd zitten. Die tijd roept een gevoel van urgentie op. Bij het voorbereiden van mijn preken merk ik: 'Het gaat echt ergens over!' Het lijkt wel of geloof, liturgie en theologie aan relevantie winnen. Er is veel gemakkelijker een link met het dagelijkse leven te leggen. In deze chaotische tijd ervaren we dat er een gemeenschappelijke perceptie van het goede leven is. Wat er ook moge gebeuren: we zullen altijd op ons netvlies de streeploze blauwe luchten hebben van deze maanden, een tijd waarin de natuur kon opademen, en wij mensen ook.

Waar beginnen we?

Michael Moynagh is de grote voortrekker en theoreticus van de 'Fresh Expressions' beweging in de UK. De afgelopen jaren mocht ik hem tweemaal ontmoeten, wat beide malen zeer inspirerend was. 'Fresh Expressions' is een beetje te vergelijken met onze pioniersplekken.

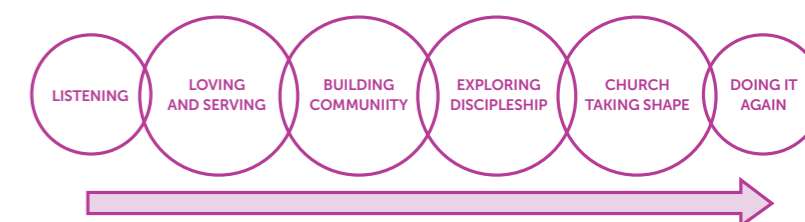
In 2012 publiceerde hij een groot systematisch werk dat hij in 2014 meer praktisch uitwerkte. Hij gaat uit van drie mogelijke missionaire modellen:

1/ 'Attractional': 'kom bij ons!' In onze tijd werkt dit model amper meer.

2/ 'Engaged': eerst *gaan* en dan hopen dat mensen ook komen.

3/ 'Incarnational': *gaan* en dan *blijven*. Dit laatste model lijkt het meest op dat wat in ons land in vele pioniersplekken te vinden is.

Voor een gevestigde wijkkerk als de Morgenster kijk ik vooral naar het tweede model. Dat is zowel een begaanbare weg als een grote uitdaging. Daarbij kunnen we gebruik maken van het model van de 'serving-first journey' (Moynagh 2012 p. 208). Het is een beschrijving van hoe het gaan er dan concreet uitziet: luisteren en dienen in liefde.

Belangrijk in dit plaatje is de laatste cirkel: 'doe het opnieuw'. Wat hier een lijn lijkt is in feite een cirkel die nooit ophoudt: steeds opnieuw ga je luisteren en dienen in je eigen context en stel je de vraag: waar is hier God te vinden? In dit model zie ik ook weerspiegeld hoe Jezus optrad. Met als bondig mission statement 'Het Koninkrijk van God is nabij' was hij dienend aanwezig. Dat bleek aantrekkelijk: al snel vormde hij een grote groep om zich heen. Als dit klopt, dan hebben we hier ook meteen één criterium voor hedendaags gemeente-zijn: we reageren op noden van mensen om ons heen; dat is de plek waar geloof te vinden is.

Deze reis van beginnen met dienend aanwezig zijn zit ook achter de prikkelende vragen uit Jones (2017):

- Oude vraag: 'Hoe krijgen we ze naar binnen?' Nieuwe vraag: 'Hoe sturen we ze naar buiten?'
- Oude vraag: 'Wat is onze visie en hoe geven we die vorm?' Nieuwe vraag: 'Wat heeft God in de zin en hoe raken we daarbij betrokken?'
- Oude vraag: 'Hoe kunnen we overleven?' Nieuwe vraag: 'Hoe kunnen we dienen?'

Dergelijke tegenstellingen kunnen overigens wel massief overkomen en daarmee averechts werken. 'Doen we het niet goed dan?' Missionair bezig zijn en werken aan gemeenteopbouw kan zo op gespannen voet met elkaar komen. Dat vraagt om fundamentele doordenking. Dat brengt mij op het volgende:

Het gaat wel om de inhoud

Vanaf het moment dat je denkt in termen van 'wij hebben iets kostbaars dat we willen delen' en je de blik naar buiten richt, komt dat hele uitgangspunt als een boemerang naar je terug. Want wat is dan precies dat kostbare? En hoe helder wil je daarover zijn? In diverse recente publicaties (**Heitink 2007** en **Mallon 2019**) treffen we een pleidooi aan om als kerk veel duidelijker grenzen aan te geven. Om duidelijker uit te spreken wat mensen van de kerk kunnen verwachten en wat de kerk van mensen verwacht. Denk bijvoorbeeld aan de kwestie van hoe gemakkelijk we zijn in het bedienen van de doop. De inhoud kan nooit een kwestie zijn van 'slikken of stikken'. Het lijkt mij belangrijk uit te stralen dat wat je gelooft en hoopt geen bezit maar een gave is. Borgman (2020) zet in met de 'Grammatica van

Christus' waar wij van leven. De kerk verwijst naar iets dat aan haar vooraf gaat. Het gaat om een bepaalde manier van kijken. De kerk is een van die zeldzame plekken die niet-geïnstrumentaliseerd zijn. Dat wil zeggen: geloof en kerk zijn goed in zichzelf en niet om iets anders, bijvoorbeeld dat je als kerk bij zou dragen aan waarden en normen. Dat is niet meer dan een bijproduct, het is niet de kern. Hierin lijkt geloof op kunst of poëzie: ook die zijn goed in zichzelf, niet om iets anders – als het goed is. John Caputo (2015) heeft mij geleerd daarin vrij radicaal te zijn. Als geloof werkelijk een geschenk is, dan ga je niet geloven om er zelf beter van te worden. We behoren de gedachte aan een beloning nu of later tussen haakjes te zetten. Je doet het goede omdat het goed is in zichzelf. Kijken met de blik van het geloof is goed in zichzelf. Is dat alles wel te doen? Het klinkt allemaal heel kwetsbaar en dat is het ook. Maar als we Jezus belijden als God-met-ons, dan is God inderdaad onder ons aanwezig in kwetsbaarheid: Jezus verscheen aan zijn leerlingen compleet met zijn littekens (Halík 2018). Dan maakt het dus echt uit met welk godsbeeld je op stap gaat. Met een God die ons succes zal brengen? Dat moesten we maar niet doen.

Een visje uitgooien

In 2017 publiceerde Moynagh nogmaals een groot werk: *Church in life*. Hierin beschrijft hij onder meer de leiderschapsstijl die bij onze tijd past: van 'predict and plan' naar 'act and reflect' (Moynagh 2017, 32).

Dit is een stijl van veranderen die moed vraagt om te experimenteren. Na geluisterd te hebben naar de waarden en behoeften in je eigen context gooi je een visje uit. Je durft te beginnen. Misschien 'vang' je iets. Misschien ook niet. Succes is niet verzekerd. 'Act and reflect' is in feite dat we ons durven te laten verrassen door het werk van de Geest. In het Nieuwe Testament gebeurde dat ook al. In het optreden van Jezus zat nog niet dat de kerk ook uit voormalige heidenen zou bestaan. Dat was een latere ontdekking, ingegeven door het werken van de Geest.

Bidden voor de stad

Bij mijn intredeprek had ik een troostende tekst gesuggereerd om aan te brengen bij de ingang van de Morgenster. Nu denk ik: dat is mooi maar laten we dan ook een meer prikkelende tekst aanbrengen die je ziet als je het gebouw weer verlaat: *comfort en challenge!* Bijvoorbeeld: 'Ga met Gods zegen en doe het goede.' Als iemand daardoor getroffen wordt, dan is dat een beetje als een herontdekking van de hemel.

Tot slot: wat we nodig hebben is ontspanning. Het hangt niet allemaal van ons af. Stefan Paas (2015) spreekt over de 'priesterkerk' als passend bij onze tijd. De dienst die wij aan onze buurten kunnen bewijzen begint met het gebed voor de stad: *'Bid tot de Eeuwige voor de stad waarheen ik jullie weggevoerd heb en zet je in voor haar bloei, want de bloei van de stad is ook jullie bloei'* (Jeremia 29:7).

Samen kliederkerken

Het gaat om onbevangenheid en ontvankelijkheid om de rijkdom van de christelijke (...) traditie toe te laten en opnieuw te laten spreken.

Richtsje Abma is werkzaam in de Oosterlichtkerk in Huizen, een van de drie wijken van de Protestantse Gemeente Huizen. Het is een grote en betrokken gemeente in een mooi en sfeervol gebouw. Er is veel talent op het gebied van muziek, jeugd, kunst en bezieling.

Richtsje Abma

In Huizen zijn we op veel manieren bezig met het vertalen van de kern van ons geloof naar mensen van nu. Ik denk aan activiteiten van de Kunst-in-de-Kerk groep en aan het jeugdwerk waar dankzij een aantal dynamische mensen op een heel creatieve manier wordt gewerkt. Creativiteit zie ik als een sleutelbegrip in missionair werk. In kliederkerk zien we ook hoe creativiteit op de voorgrond staat.

Het verlangen missionair te zijn

Zending en evangelisatie zijn begrippen die binnen de kerk gevoelig liggen. Er is weerstand tegen het doorgeven en aanprijzen van iets waar je zelf niet zeker van bent en tegen de hallelujasfeer die sommigen met evangelisatie associëren. Is een andere manier van kijken mogelijk? Is het mogelijk missionair-zijn te verstaan als het vrijmoedig delen van verhalen en inspiratie met mensen om je heen? En daarbij allebei in beweging te zijn, door te knutselen, spelen en bouwen, te praten, eten en vieren? Missionair zijn is de beweging maken naar buiten toe, meebewegen met God die voor alle mensen het goede op het oog heeft. Samen gericht zijn op het leven in al zijn volheid, zoals Jezus ons dat aanreikt. Je wilt het goede nieuws delen omdat je ertoe geroepen bent. Kerk-zijn doe je niet alleen voor jezelf of de mensen met wie je al iets hebt, maar ook voor komende generaties en mensen om je heen die er onbekend mee zijn. Je gunt ook hen manieren om met 'leven en geloven bezig te zijn'. Zo formuleert pionier Hinne Wagenaar het doel van zending: 'Zending is niet het streven naar volle kerken maar het vinden van manieren om het evangelie handen en voeten te geven in de context waarin wij leven' (*woord&weg*, april 2020).

Achtergronden

De Wereldraad van Kerken bezon zich in 2013 op zending. Dat leidde tot het document *Together towards life*. De bijbeltekst Johannes 10:10 speelt

daarin een rol: Ik ben gekomen om hun het leven te geven in al zijn volheid. Een prachtige tekst. Wie in Jezus gelooft, is door hem op het spoor gebracht van 'het leven in al zijn volheid'. Hem dienen is gaan in dat spoor en voor en met de wereld zoeken naar 'het leven in al zijn volheid'. De kerk, zegt Busan, is: een cadeau van God om de wereld te veranderen en te bewerken richting Gods koninkrijk. Missionair zijn is het vrijmoedig en bescheiden delen van ons geloof (artikel 8). Het is een onvermijdelijke vrucht van oprecht geloof.

Missionair zijn is het vrijmoedig en bescheiden delen van ons geloof

Twee andere bijbelteksten die hierin met mij meegaan, zijn Handelingen 4:37 en Psalm 96:2. In Handelingen gaat het over vrijmoedig spreken. De apostelen krijgen kracht om vrijmoedig te spreken over God. Vrijmoedig zijn betekent dat je taal vindt voor je geloof, dat je het lef hebt om te zeggen waaruit je leeft. Het is altijd teer om te spreken over diepere dingen. Mensen voelen schroom, want het geloof is iets kostbaars, je wil niet dat je verkeerd begrepen wordt. De andere kant is dat het aanstekelijk kan zijn als jij vertelt hoe je je eigen weg gaat met God en geloof. Het is nodig om erover te kunnen vertellen. Dat kan met enthousiasme zijn. Het kan ook zijn dat het gaat over vragen en twijfels, dingen die je tot verdieping brengen. Het is altijd goed om er iets van te delen. Het geloof in God hoeft niet ondergronds te gaan. Psalm 96 is een loflied. Zing en jubel voor de Eeuwige – en boodschap zijn heil van dag tot dag. Een onverwachte combinatie van de blik omhoog en de blik naar buiten. Misschien hangen die twee wel nauw

Literatuur

- Borgman, Erik, *Alle dingen nieuw. Een theologische visie voor de 21ste eeuw*, deel I. KokBoeken-centrum, Utrecht, 2020.
- Caputo, John D., *Hoping against hope. Confessions of a postmodern pilgrim*. Fortress, Minneapolis, 2015.
- Dijkstra, Nynke e.a. (red.) *100 tips en stops voor de missionaire gemeente. Wat je vandaag al kunt doen én laten om missionair te zijn*. Protestantse Kerk, Utrecht, 2013.
- Halík, Tomáš, *Raak de wonden aan. Over niet zien en toch geloven*. KokBoekencentrum, Utrecht, 2018 [oorspr. 2013].
- Heitink, Gerben, *Een kerk met karakter. Tijd voor heroriëntatie*. Kok, Kampen, 2007.
- Hendriks, Jan, *Verlangen en vertrouwen. Het hart van gemeenteopbouw*. Kok, Kampen, 2008.
- Jones, Jeffrey D., *Krimp onderkennen. Hoop hervinden*. Ekklesia, 2017 [oorspr. 2015].
- Mallon, James, *Als God renoveert. De parochie van onderhoud naar bloei*. Adveniat, Baarn, 2019 [oorspr. 2013].
- Moynagh, Michael, *Church for every context. An introduction to theology and practice*. SCM Press, London, 2012.
- Moynagh, Michael, *Being church. Doing life. Creating gospel communities where life happens*. Monarch Books, Oxford, 2014.
- Moynagh, Michael, *Church in life. Innovation, mission and ecclesiology*. SCM Press, London, 2017.
- Paas, Stefan, *Vreemdelingen en priesters. Christelijke missie in een postchristelijke omgeving*. Boekencentrum, Zoetermeer, 2015-3.

samen: het loflied brengt je immers buiten jezelf. Je richt de blik naar buiten en verlegt je grens. Zingen en missionair werk brengen je allebei voorbij de stilte.

Hoe werkt dat?

We zijn nu ongeveer twee jaar bezig met kliederkerk. We hebben gekeken bij een andere kliederkerk in het land. We zijn aan het woord gaan wennen. Na één keer proef hebben we twee keer een kliederkerkbijeenkomst gehad. Een derde was in de planning maar is doorkruist door het coronavirus. Driemaal per jaar is voorlopig onze insteek. Op zondagmiddag van 16.00 tot 18.30 uur. We kozen tweemaal een bijbelverhaal als thema (Noach, David en Goliath) en sloten een keer aan bij een kunstexpositie in de maand november – over verlies en verder gaan. Toen stond het verhaal van Ruth centraal.

Een grote vreugde is het interactieve. Kliederkerk 'is' van niemand. Het is heel erg 'samen'. Een ark bouwen door het aan elkaar knopen van bamboe, uit de knoop komen met twee touwen om de polsen, pijlen schieten op krachtpatser Goliath (zie de foto), broodjes bakken boven een vuurkorf. Een linkje naar scouting helpt ons aan stoere buitenopdrachten. Een aantal beesten uit de ark – kip, konijn en duif – mocht in de kerk op schoot zitten en geknuffeld worden. We richten ons op ouders en grootouders met kinderen in de basisschoolleeftijd. Wat hielp is dat we een jaarlijkse midwintermaaltijd voor jonge gezinnen hadden en daarop kunnen voortbouwen.

Ik zie een aantal bijeffecten. Kliederkerk is ontspannen en laagdrempelig. Je kunt je eigen activiteit kiezen. Kinderen komen in aanraking met het heilige, met een ritueel van een kaars, een gebedje, een zegenlied. Ze ontvangen de zegen van alle volwassenen onder een groot gekleurd doek. Er is ontmoeting. Er is een gerechtje dat aanhaakt bij het thema, en boven alles is er plezier. Het geheel is speels en serieus tegelijk. Creativiteit is hierbij onmisbaar, zowel in de voorbereiding als in de uitvoering.

Wartoe?

We beseffen dat kliederkerk meer moet zijn dan een leuke middag, een verwenmoment van jonge gezinnen. Je hoopt dat het mensen voedt en op het spoor zet van bijbelverhalen. Je hoopt dat er nieuw enthousiasme ontstaat ('het is leuk om bij een kerk te horen ...'). Je hoopt op gesprekken die te denken geven. Dat het smaakt naar meer. Het officiële doel van kliederkerk is: een plek zijn waar jongere en oudere mensen leren om in het voetspoor van Jezus te gaan. Dat is een flinke ambitie. Het zet ons allemaal aan het werk. Het

biedt aan de deelnemers ook vertrouwen. Je kunt op jouw manier in het voetspoor van Jezus gaan. Ook op zondagmiddag. Je kunt er nieuwe moed ontdekken om aan de slag te blijven met bidden en geloofsopvoeding. Samen ontdekken – samen vieren – samen eten zijn vaste bestanddelen van iedere kliederkerk.

Het is een leerproces voor het kliederkerkteam dat hieraan begint. Zie je zelf kans om een gewoon levensmoment te verbinden met een diepere laag? Met een voorbede of dankmoment? Kun je zelf een gouden moment aanwijzen? Kun je liefde uitstralen, en zou dat dan de liefde van God kunnen zijn voor het kind dat je ontmoet bij de kliederkerk? Hoe vrij en dicht bij God voel je jezelf? Hoe gastvrij kun je zijn zonder iets terug te verwachten? Waar het precies toe leidt, is bij ons (nog) niet duidelijk. We zijn bescheiden en ontspannen aanwezig in onze kliederkerk. Zegen en wees tot een zegen. Hoop niet te veel op succes. Dat is de nieuwe houding van een christen. Het gaat om een 'spiritualiteit van de kleine dingen', zoals Stefan Paas dat noemt. Een mooie ontwikkeling is dat in de coronatijd er stoepkrijt is rondgebracht bij gezinnen met de vraag een fotootje te maken – zo is er gewerkt aan het besef een verbonden gemeenschap te zijn.

Uitdagingen

Kliederkerk is een succesvol missionair concept. Er zijn intussen (mei 2020) meer dan 160 kliederkerken in Nederland. In een landelijk onderzoek wordt beschreven hoe er in vijf jaar verschillende vormen van kliederkerk zijn ontstaan. In dit rapport worden de volgende ambities geformuleerd:

Het eerste doel gaat over 'geloofsontwikkeling'. De onderzoekers komen tot de conclusie dat zes kliederkerkmomenten per jaar te weinig zijn om de ontdekkingstocht met gezinnen naar gemeenschap en geloofsverhalen blijvend te verankeren. Er is meer nodig 'om de beoogde geloofsontwikkeling bij mensen te realiseren'. Geloofsontwikkeling is hier, simpel en mooi, omschreven als: deelnemers praten vaker over God en Jezus, gebruiken de Bijbel, zingen en bidden en kijken om naar anderen. Het landelijke team wil daarvoor thuisproducten realiseren die gezinnen stimuleren om aan de

gang te blijven met bijbelverhalen, feesten en verwondering.

Ook community is een doel. Het doel is dat mensen niet alleen een kliederkerk bezoeken, maar ook buiten de kliederkerk om dingen met elkaar doen – en kwetsbare zaken delen. Je kunt denken aan een appgroep, een gespreksgroep jonge ouders, of gezamenlijke acties op het gebied van vrijwilligerswerk (NL doet).

Ten slotte de missionaire impact. Het doel is dat een deel van de deelnemers buiten- of randkerkelijk is en dat er ieder jaar nieuwe mensen betrokken raken bij een kliederkerk. Hiertoe wordt op enkele plaatsen in Nederland samengewerkt met een school of een buurthuis. Het is misschien ook mogelijk in een nieuwgebouwde wijk – met vaak veel kinderen – met kliederkerk te beginnen.

Ik waardeer de doelen, ze houden ons goed scherp, maar ik lees deze ambities ook selectief. Wat is haalbaar in de plaatselijke context? Als het goed is, is kliederkerk geen zwerfsteen maar ingebed in ander kerkenwerk en andere ontmoetingen. Het is hoe dan ook winst als er in de gemeente nieuwe aandacht en gastvrijheid ontstaat voor gezinnen. Met oog voor een kindvriendelijke inrichting van speelhoek/crècheruimte in de kerk, stoeltjes en toiletten.

De plek van bidden

In de handleiding voor kliederkerk staat dat het opzetten van kliederkerk niet gaat zonder gebed. Afstemmen op Gods werk in en om de gemeente. Zodat het niet alleen een organisatie is, een project dat je 'zelfstandig' uitvoert, maar een onderdeel van al het kerkenwerk, waarin een klik nodig is, een klik tussen mensen en een klik met de Geest. In al het missionaire werk wordt hier op gehamerd: doe het niet alleen. Zie het niet als 'jouw' werk, iets dat alleen op jouw schouders ligt. Je voegt in, in de beweging van de Geest die het met je uithoudt, je eropuit stuurt en mensen doet bloeien en groeien. Het is de geest van grotere wijsheid ... en durende kracht.

Slotsom

Beelden uit de ontmoetingen bij kliederkerk zorgen voor een glimlach om de mond. Een konijn op schoot (het eerste konijn dat je zo dichtbij zag!), de Goliaths/enge tegenstanders in ons leven (het gat bij zwemles), hoeveel kinderen passen er samen in de zelfgebouwde ark? Iemand die wat blokken haalt voor een peuter om mee te spelen tijdens het viermoment, zodat de ouders niet opgelaten hoeven weg te lopen met een peuter met een huilbui. Het grote brood en kleine broodjes om op te peuzelen. Veel vreugde.

De sfeer van kliederkerk zou je willen doortrekken naar de omgang met tieners, twintigers en dertigers, single of niet. Ontspannen, vol vertrouwen dat we zonder moeite kunnen instappen in Gods verhaal met mensen. De een met wat meer voorzichtigheid dan de ander, precies zoals je bent. Een weg van zegen!

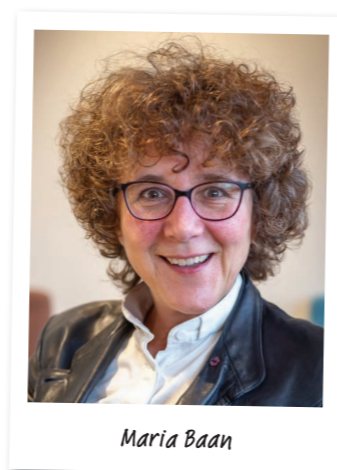
De kleine David en de grote Goliath

Literatuur

- Dijkstra-Algra, Nynke en Sake Stoppels, *Back tot Basics. Zeven cruciale vragen rond missionair-kerkzijn*, Boekencentrum 2017.
- Noort, Gert, *De wil tot vrijmoedigheid. Over missionair-zijn als gave en verwachting*, Kok-Boekencentrum 2020.
- Kerk 2025: *Waar een Woord is, is een weg*, Visienota PKN 2018 – het motto boven dit artikel komt uit deze visienota, pag. 9.
- Kliederkerk: *creatief kerk-zijn met alle leeftijden. Bevindingen en lessen na ruim vijf jaar kliederkerk*, PKN Utrecht 2020.
- The Five Marks of Mission, anglicancommunion.org/mission/marks-of-mission.aspx.

'Kerk voor het dorp willen we zijn, open en gasturij'

Maria Baan is sinds 2009 predikant in de Protestantse Gemeente Kerkdriel, een kleine protestantse gemeente van zo'n 400 leden in een overwegend katholiek dorp. Deze gemeente wil graag actief betrokken zijn bij de lokale samenleving. De vraag bij de start van de opleiding missionaire specialisatie was onder meer de vraag naar hoe mensen en middelen in te zetten in een proces van gastvrijheid en betrokkenheid naar het dorp. En daarbij de tweede vraag: wat levert het op?

Een kleine gemeente in het dorp

Kerkdriel is een dorp in de Bommelerwaard, ten zuiden van Zaltbommel, ten noorden van Den Bosch. Komend vanaf de A2 zie je dat de 'verdozing' hier ook heeft toegeslagen: grote distributiecentra van Mainfreight of van fruit- en champignon telers doen een aanslag op de schoonheid van het landschap. Tegelijkertijd wordt duidelijk waar de lokale industrie uit bestaat: het transport en de land- en tuinbouw. Rijd je Kerkdriel verder in tot in het centrum, dan ontwaar je daar een gezellig plein met kroegen en diverse winkels aan de ene kant.

De ambitie is groot: we willen kerk zijn voor het dorp, open en gasturij

Aan de andere kant zie je een groot kerkterrein met daarop een ruim en modern kerkgebouw, het verenigingsgebouw, de kosterswoning en de pastorie. Het terrein is ommuurd, en oogt hierdoor weinig toegankelijk voor buitenstaanders.

Het betreft hier het kerkterrein van de Protestantse Gemeente Kerkdriel. Deze gemeente telt zo'n 400 leden, waarvan er op een reguliere zondagmorgen zo'n 30-35 mensen naar de kerk komen. De ambitie is groot: 'we willen kerk zijn voor het dorp, open en gasturij'. De realiteit is echter dat de gemeente al jaren te kampen heeft met grote zorgen over de vraag wie de vacatures binnen de kerkenraad kunnen invullen. Sinds 2009 ben ik als predikant verbonden aan deze gemeente, en de meeste kerkenraadsleden zitten vanaf het begin van mijn aanstelling nog steeds op hun post, veelal uit loyaliteit naar de overgebleven ambtsdragers en

uit vrees dat wanneer zij hun ambt neerleggen, de gemeente geen kerkenraad meer zal hebben. Veel taken van kerkenraadsleden zijn al overgedragen naar vrijwilligers, waardoor de zwaarte van het ambt qua tijdsinvestering aanzienlijk is afgenomen, maar dit heeft niet geresulteerd in de bereidwilligheid van mensen om plaats te nemen in de kerkenraad. Bestuurlijk zit onze gemeente in zwaar weer, terwijl de ambities zo hoog zijn. Hierdoor ontstaat de situatie dat de kerkenraad meer bezig lijkt te zijn met het nadenken over het eigen overleven dan dat zij zich richt op de taak van de gemeente naar de lokale context: kerk zijn voor ons eigen dorp, onze regio. Want de vraag blijft staan: hoe blijven we als kerk aanwezig in het dorp met zo'n klein kerkelijk bestuur, van wie de meeste leden het liefst het stokje zouden willen overdragen aan een opvolger? Deze vraag houdt de kerkenraad en de diverse kerkleden in haar greep, en weerhoudt hen ervan al die goede dingen die deze kleine gemeente wél tot stand brengt op waarde te schatten.

Anders kijken

Theoloog Jacobine Gelderloos deed promotie-onderzoek naar de betekenis van kerken voor de leefbaarheid van het platteland. Haar bevindingen heeft zij opgetekend in het boek 'Sporen van God in het dorp, nieuwe perspectieven voor kerken op het platteland'. Het boek is een pleidooi om anders naar dorpskerken te kijken. Dorpskerken kunnen namelijk veel bijdragen aan het vergroten van de leefbaarheid in een dorp: waar kunnen we in het dorp sporen van God vinden, waar zijn tekenen van zorg, aandacht en liefdevol handelen aanwezig, en hoe speelt een kerkelijke gemeente een rol in dit handelen? Hoe verbinden christenen hun geloof met de werken van barmhartigheid in hun lokale context? Dat zijn vragen die zij zichzelf stelt in haar boek, en de antwoorden op deze vragen

kunnen verrassend bemoedigend blijken voor al die kerkelijke gemeenten die kerk voor het dorp willen zijn. Dat geldt ook voor onze kleine gemeente in Kerkdriel.

Leefbaarheid

Wanneer we spreken over de leefbaarheid in een bepaalde omgeving, dan gaat het om het beantwoorden van deze vraag: Wat is van waarde en van belang voor een goed leven? Je kunt antwoorden dat werk en inkomen hier een rol spelen, maar ook of er voldaan is aan de basisvoorzieningen in een dorp, of er sprake is van een mooie woonomgeving, of er gemeenschapszin is, en activiteiten die de gemeenschapszin bevorderen. Vanuit de kerk denken we dan veelal aan levensbeschouwelijke zaken: hoe zien mensen hun leven en welke idealen streven mensen na? Hoe krijgt een gelovige levenshouding vorm bij het alledaagse leven waarin gewerkt moet worden, kinderen moeten worden opgevoed, er anderen van onze zorg afhankelijk zijn en we in verbinding zijn met dorpsgenoten om ons heen?

Mensen zoeken naar zingeving en een zinvol leven, willen ertoe doen; ze zoeken naar vrede en welzijn in hun hart, en naar een gevoel van eenheid en harmonie met de mensen om hen heen. Een gemeente die kerk voor het dorp wil zijn leeft vanuit de overtuiging dat Jezus Christus als belichaming van God ons eraan herinnert dat de kerk is geroepen om hart te hebben voor de lokale context. Zij wil bijdragen aan de leefbaarheid van het dorp, niet door het opdringen van religieuze overtuigingen, maar door het dichterbij brengen van het ideaal van het Koninkrijk van God. Om met J.C. Hoekendijk te spreken: om 'tekenen van het Koninkrijk van God' op te richten in het dorp.

Wisseling van perspectief

Vaak ontbreekt het kerken aan visie en tijd om na te denken over de vraag hoe een kerkelijke gemeente op deze manier aanwezig kan zijn in het dorp; er leven nostalgische verlangens naar een volle kerk op de zondag, naar een grotere groep jongeren die belijdenis van het geloof afleggen op Eerste Pinksterdag, aan een complete kerkenraad. Pas wanneer aan deze voorwaarden is voldaan is er ruimte voor zorg voor het dorp. In de kerkelijke gemeente in Kerkdriel hoor ik ook van deze verlangens. Tegelijkertijd ervaar ik ook een enorme openheid naar het dorp toe en zijn er veel lijnen en verbindingen naar buitenkerkelijke en oecumenische organisaties en activiteiten. Kennelijk ligt er zo'n nadruk op de vraag naar nieuwe

ambtsdragers om de kerkenraad weer voltallig te krijgen dat de tekenen van kerkelijke presentie in het dorp over het hoofd worden gezien. Het wordt tijd voor een wisseling van perspectief, om deze lokale betrokkenheid in het oog te krijgen en te waarderen.

Kerkelijke betrokkenheid op de lokale omgeving

Onze kerkelijke geloofsgemeenschap komt samen op zondagmorgen om God te eren, om te bidden en te danken, Hem lof toe te zingen en te luisteren naar hoe het Woord van God begrepen kan worden, en toegepast in het leven van alledag. Maar de geloofsgemeenschap omvat veel meer: er lopen veel lijnen naar buiten: er zijn diaconale, maatschappelijke en regionale verbindingen aan te wijzen die buitengewoon waardevol blijken te zijn waar het gaat om gedeelde ervaringen, echte ontmoetingen en gedeelde projecten. Kortom: het zijn verbindingen die in alle bescheidenheid bijdragen aan het vergroten van de leefbaarheid in het dorp. De vraag die ik wil beantwoorden in het gedeelte dat volgt is deze: hoe kunnen we de deze veelkleurige kerkelijke betrokkenheid zien en waarderen als betekenisvol voor het dorp? Voor het beantwoorden van deze vraag wil ik gebruikmaken van de vier vormen van verbinding die Gelderloos opsomt in haar boek. Deze vormen van verbinding zijn:

1. gemeenschap van mensen
2. activiteiten
3. evenementen
4. kerkgebouw

Gemeenschap van mensen

ad 1. Onze geloofsgemeenschap bestaat voor een deel uit autochtone bewoners van Kerkdriel, aangevuld met 'import' uit andere delen van Nederland, en mensen uit de regio die zich thuis voelen in deze kerk. In de regel ervaren de kerkgangers de gemeenschap als een 'warm bad': 'je voelt je er welkom' is een vaak gehoorde waardering. De betrokken leden van de kerk, maar ook de randkerkelijken zijn voor een groot deel erg betrokken bij diverse organisaties als Vluchtelingenwerk, de KBO, de lokale harmonie, 'Steun de Missionarissen' of zijn actief als taaldocenten voor statushouders. Deze dwarsverbanden versterken elkaar in hoge mate: de harmonie speelt een belangrijke rol in de diensten rond Kerst, de taalcursisten (veelal moslim) zijn diverse keren per jaar aanwezig in de kerk en participeren ook daarin. Er ontstaan op deze manier ontmoetingen die van grote waarde zijn, en zo ook worden ervaren.

De gemeenschapszin komt ook tot uitdrukking in het bezoekwerk door de vrouwen van de HVD: zij bezoeken iedere oudere van de gemeente, ongeacht de mate van kerkbezoek. Andere zichtbare vormen van kerkelijke/oecumenische presentie in het dorp zijn onder meer het vredesonderwijs dat door de voorgangers van de rooms-katholieke parochie en de protestantse kerk wordt gegeven aan de basisscholen in de vredesweek. In december is het op de tweede zondag Wereldlichtjesdag: op die zondag wordt een bijeenkomst georganiseerd door de lokale uitvaartorganisatie, de parochie en onze gemeente, voor ouders die een kind hebben verloren. Het is een waardevolle uiting van gedeeld verdriet en de gesprekken na afloop zijn van grote waarde.

Gedeeld geloof inspiratiebron voor maatschappelijke betrokkenheid

De protestantse gemeente is qua aantal niet groot, maar je kunt met recht stellen dat het gedeelde geloof de inspiratiebron vormt voor maatschappelijke betrokkenheid. Niet dat mensen het op deze manier zouden omschrijven: er bestaat een zekere verlegenheid om over het geloof te spreken. Liever steekt men de handen uit de mouwen.

Activiteiten

ad 2. Het samen organiseren van activiteiten houdt een gemeenschap bij elkaar. Er worden ervaringen met elkaar gedeeld en herinneringen gemaakt. De kerkelijke activiteiten kunnen in het kerkgebouw plaatsvinden maar vaak is voor randkerkelijken de drempel te hoog om het kerkterrein te betreden. Dan is het de moeite waard om te kijken naar plekken buiten de kerk, om de zichtbaarheid van de gemeente in het dorp te vergroten. Denkend aan de activiteiten die plaatsvinden binnen onze gemeente zijn daar de gebruikelijke activiteiten als huiskamer-avonden, filmavonden, kliederkerkzondagen, het gezamenlijke liturgische koken met aansluitend het gezamenlijk eten, ouderenmiddagen in het zorgcentrum.

Meer naar buiten gerichte activiteiten vinden op regionale basis plaats: een maandelijkse meditatie-bijeenkomst in Hurwenen, de jaarlijkse regionale viering met Hemelvaartsdag, met dauwtrappen en een gezamenlijk ontbijt vooraf. Ook zijn er in de regio de afgelopen jaren themabijeenkomsten

georganiseerd, bijvoorbeeld in het kader van het Lutherjaar of rond het thema 'ouder worden'. Het is een breed aanbod aan activiteiten, waardoor mensen de gelegenheid krijgen op hun eigen manier het geloof te beleven en hun betrokkenheid bij de kerk te tonen.

Evenementen

ad 3. Ook incidentele evenementen kunnen ervoor zorgen dat mensen zich betrokken voelen bij de kerk. Eén bijzonder evenement wil ik graag uitlichten: namelijk onze aanwezigheid op de twee bijzondere markten die in Kerkdriel worden gehouden. Doordat het kerkterrein zich bevindt in het centrum van deze twee markten ligt het voor de hand om ook tijdens deze markten een blijk van kerkelijke aanwezigheid te tonen. In de zomer werken we hiertoe samen met Stichting Kompas uit Zaltbommel, die ook de taallessen aan statushouders organiseert in Kerkdriel, waar een aantal gemeenteleden aan meewerkt. Maar ook werken we op die dag samen met andere partners: de parochie, Wereldmuziek, een aantal goede doelen en de muziekschool: zo kan het gebeuren dat er in de kerkdienst een orkest is van internationale en interreligieuze musici, en dat de feestelijkheden worden voortgezet op het marktterrein: de statushouders hebben heerlijk eten bereid, de musici spelen wereldmuziek; mensen komen wat te eten en te drinken halen, en het is één groot feest van diversiteit en verbinding. De deuren van de kerk staan open, en binnen geven leerlingen van de muziekschool een concert voor familie en vrienden. Tijdens de adventsmarkt is de kerk ook open: een sfeervol verlichte kerk biedt ruimte aan een moment van bezinning, in de vorm van een viering van Lezingen en Liederen. Komend jaar zou het smartlappenkoor participeren, maar dit kan vanwege corona waarschijnlijk niet doorgaan.

Het kerkgebouw

ad 4. Twintig jaar geleden is er sprake van geweest dat het kerkgebouw verkocht zou worden aan een projectontwikkelaar. Deze wilde op het terrein een ALDI-winkel zetten, met daarboven appartementen. De kerktuin zou dan verbouwd worden tot parkeerterrein, en de geloofsgemeenschap zou kunnen kerken in het verenigingsgebouw. Een golf van protest was het gevolg: niet alleen onder kerkgangers, ook onder de randkerkelijke en niet-kerkelijke dorpsgenoten. De kerk zat afgeladen vol toen er een protestavond werd georganiseerd en het werd al gauw duidelijk: het kerkgebouw hoort bij het dorp en bij de dorpsaanblik.

De kerkelijke gemeente wil dan ook de kerkgebouwen openstellen voor een breder publiek: het verenigingsgebouw biedt de buitenkerkelijke bejaardensoos onderdak, in dit gebouw worden typelessen aan de jeugd gegeven, en onlangs kwam de vraag om het gebouw open te stellen voor de taallessen aan statushouders. Ieder vrijdagmiddag vindt de voedseluitgifte van de voedselbank daar plaats.

Ten slotte

Deze activiteiten zijn van groot belang voor de dorpsgemeenschap als geheel omdat het mensen van verschillende achtergronden samenbrengt en verbindt. De activiteiten zijn relatiegericht: gericht op het ontmoeten en samen delen van ervaringen

om een relatie te ontwikkelen en te bestendigen. Natuurlijk klinken er vragen of deze activiteiten de gemeenteopbouw stimuleren, resultaatgerichte vragen of mensen zich gaan aansluiten bij de kerk en er een geestelijk thuis vinden. Dit zijn terechte vragen, want het heeft in ons geval niet geleid tot een uitbreiding van de kerkenraad of een groter aantal kerkgangers op een reguliere zondagse eredienst. Wél kan een analyse van naar buiten gerichte activiteiten uiterst nuttig zijn: het laat zien waar de wens om een open en naar buiten gerichte houding toe kan leiden: tot bijzondere contacten en verbinding, tot presentie in de samenleving in een tijd van verdergaande secularisatie. Deze resultaten hebben hun eigen waarde en bestaansrecht.

Literatuur

- Gelderloos, Jacobine, *Sporen van God in het dorp, nieuwe perspectieven voor kerken op het platteland*, Utrecht 2018.
- Reader 'Bruggen bouwen: present zijn in wijk of dorp', Postacademisch Onderwijs PThU, 2015-2016.
- Roest, Henk de, *Een huis voor de ziel*, Zoetermeer 2010.

Wees verschillig

Hoe de 'buitenstaander' de kerk helpt kerk te zijn

Martin Snaterse (1960) is protestants predikant in Hoogland-Amersfoort Noord. Hij volgde met veel plezier de missionaire specialisatie. Het leert hem met een beetje meer lef en iets minder solistisch God en het goede leven op het spoor te komen. Met mensen buiten en binnen de kerk. Je komt hem tegen in de kerk (natuurlijk) maar ook buiten, fietsend en wandelend. En (ook binnen) in de kroeg.

Martin Snaterse

De opleiding missionaire specialisatie heeft mij geholpen ontvankelijker te zijn voor signalen van Gods aanwezigheid in het gewone leven en in ontmoetingen met anderen. Het geeft me meer lef in gesprek te gaan met afhakers en het verlangen achter hun kritische vragen te horen en te honoreren.

Een grootvader loopt op een doordeweekse dag met zijn kleindochter langs De Inham, het kerkgebouw van de Protestantse Gemeente Hoogland. "Kijk, opa." Ze wijst naar het bord langs de kant van de weg. "Waarom is de kerk open?" "Er zal wel een bruiloft of een begrafenis zijn", is zijn reactie.

De gastvrouw die zojuist het bord buiten heeft gezet, vangt toevallig het gesprek op. Ze legt uit dat de kerk elke dag open is voor gebed en stilte. "Nu alles zo anders is, vinden mensen het fijn om een kaarsje aan te steken voor iemand die ziek is of die ze missen." "Mooi" zegt opa, en na een korte stilte: "Nu weten we waarom de kerk open is."

De meeste inwoners van Hoogland lopen aan de kerk voorbij. Het voorval waarmee dit artikel opent, is vanuit missionair oogpunt bezien piepklein. Ook de kerkdeur doordeweeks openzetten is een klein gebaar. Maar die deur staat symbool voor mensen die een pleisterplaats voor de ziel zoeken. En voor kerkgangers die de wereld ingaan en wat daar leeft en speelt verbinden met wat ze gevierd hebben. Laten we zeggen dat in de meeste kerken die deur op een kier staat. Het biedt een opening: een mogelijkheid voor ontmoeting. Een volgende vraag is: met wie wil je in gesprek? En vanuit welke visie? Daarover gaat dit artikel.

1. Lazarus biedt dagelijks inspiratie aan mensen die vragen durven stellen over, worstelen met, maar ook houden van het christelijk geloof. Lazarus is er voor christenen binnen én buiten de kerk die zoeken naar relevantie, vernieuwing, emancipatie en sociale gerechtigheid. Zie lazarus.nl.

Ik ga in gesprek met zoekende twintigers en dertigers die de kerk verlaten hebben. Iets van geloof hebben zij in hun DNA als een herinnering die ze niet kwijt willen maar die hen weinig of niets meer zegt. Ze hebben geen aansluiting meer met de kerk. Ze aarzelen of ze zich gelovig (mogen) noemen. Het gesprek voer ik aan de hand van de documentaireserie 'Holy Shit' die Marjon Moed maakte voor Lazarus, online-magazine van de EO.¹ Deze kijkervaring verbind ik met een m.i. belangrijk aspect van het missionaire karakter van de kerk, namelijk de contemplatieve. Met dit laatste aspect begin ik.

Meedoen met God

Als het thema missionair gemeente-zijn ter sprake komt, hoor ik vaak de verzuchting: 'We doen al zoveel en nu komt dit er ook nog bij.' Dat begrijp ik. Maar bij 'missionair' denk ik niet aan activiteiten maar aan een houding. Aan een kerk die zich mee laten nemen in de missie van God. Ik zie mensen die aangestoken zijn door Jezus' liefde. Zij bewegen mee op de dans van de Geest die hemel en aarde verbindt. Het is God zelf die het goede leven, het Koninkrijk van God, voor alle mensen op het oog heeft. In Jezus wordt dat goede leven tastbaar. En de Geest wekt het verlangen naar heelheid. Zij geeft ons het lef en de creativiteit leven-zoals-het-bedoeld-is vorm te geven.

Boodschap aan de wereld

De 'neergang' van de kerk vraagt niet om nieuwe pr-strategieën, maar om bezinning op de vraag wat kerk eigenlijk is, zegt de katholieke theoloog Erik Borgman. 'Het gaat niet om efficiency, succes,

uitstraling, bereik.'² Waar het om gaat, is het besef dat de wereld niet los van God is. Borgman benadrukt dat de kerk de taak heeft de tekenen van de tijd te lezen in het licht van het Evangelie.³ De kerk is er om in gebeurtenissen, behoeften en verlangens die zij deelt met alle andere mensen de tekenen van Gods aanwezigheid en van het Koninkrijk te onderscheiden.⁴ Het is de taak van de kerk om wat God in de wereld doet, aan het licht te brengen, te verwoorden en te vieren.⁵

Het gaat om het besef dat de wereld niet los van God is

De kerk heeft een boodschap aan de wereld. Ik bedoel dat in de dubbele betekenis. Zij brengt een boodschap maar minstens zo belangrijk: ze luistert naar het wenken van de Geest in alles wat gebeurt. De kerk ontvangt wat God ons in de wereld schenkt: zijn heil. Sake Stoppels beschrijft dit als een omvormingsproces: "Leerlingen van Jezus Christus begeven zich in een leerproces waarin ze steeds dieper gestempeld worden door het weerbarstige geheim dat de dragende grond van hun bestaan is."⁶ Dit is een mystagogisch (inwijdend in het geheimen van Gods liefde) proces: "De discipel wordt ingevoerd in het geheim van een leven met Christus. En dan gaat het niet om een geheim dat je moet zien te ontrafelen, maar juist om een geheim dat je moet bewaren, of beter, dat jou bewaart."⁷

Boodschap aan mensen

De gesecculariseerde context waarin we leven vraagt om een houding van verbinding met de mensen met wie we het samenleven vormgeven. Ik loop daarin aan de hand van theatermaker Marjon Moed (33) in haar zoektocht naar geloof. In de documentairereeks Holy Shit⁸ vraagt deze creatieve

'mogelijkmaker'⁹ zich af: 'Moet ik nog iets met het christelijk geloof?' De serie leert me een aantal lessen met het oog op de missie van de kerk.

Ga op taalles

De taal en vorm van 'Holy Shit' prikkelen. Het format van een vlog en de aanstekelijke persoonlijkheid die Marjon is, maken het thema licht en toegankelijk. Humor combineert zij met inhoud, openheid met diepgang.

Ik kan denken: het is mijn taal en stijl niet. Maar het is te gemakkelijk om het gesprek niet aan te gaan omdat de vorm die je gesprekspartner kiest je niet aanstaat. Leer hun taal spreken. Bovendien kan ik ervan leren wat betreft de manier waarop ik me als predikant presenteer: het mag best wat spannender en uitdagender.

Voel de pijn

Marjon staat model voor al die mensen die geruisloos door de achterdeur van de kerk verdwijnen. Het is de pijn van ouders en grootouders. Het is mijn pijn als ik de Marjons hoor zeggen dat het in de kerk niet over hen gaat. Het is de pijn van gemis en verlangen dat ook ik ken, al ben ik gebleven. De blijvers houden het uit, de ene keer geduldiger dan de andere keer, bij wat onaf is en teleurstelt, bij lege vormen en onverschilligheid. De eerlijke vragen die Marjon stelt, zijn ook de vragen van andere generaties. Al zal niet iedereen die vragen zo duidelijk stellen. Het sluit aan bij een breed ervaren gesecculariseerd levensgevoel: we leven in een wereld waarin God niet te vinden is.¹⁰

Heb lef

Het raakt me in positieve zin dat Marjon niet kiest voor vrijblijvendheid. Ze trekt niet onverschillig, schouderophalend de kerkdeur achter zich dicht. De Marjons zijn het waard dat ze gehoord worden. En de kerk is geen knip voor de neus

2. Erik Borgman in *Trouw*, 29-10-2015.

3. Borgman ontleent deze gedachte aan Gaudium et spes, een van de documenten van het Tweede Vaticaans Concilie, pag 4.

4. *Gaudium et spes*, pag 11.

5. Erik Borgman, *Leven van wat komt*, pag. 32.

6. Stoppels, S., *Oefenruimte, gemeente en parochie als gemeenschap van leerlingen*, pag. 22.

7. idem.

8. Ik raad je aan de serie eerst zelf te bekijken en je indrukken op te schrijven en dan pas verder te lezen.

lazarus.nl/holy-shit.

9. <http://marjonmoed.nl>.

10. Stefan Paas, 'Opleiden van theologen voor de missionaire praktijk', in: *Kerk en Theologie* 67.3 (2016), 267-283).

waard als ze daar niet eerlijk op ingaat. "Het bastion van het christelijke gelijk kraakt onder de stille kritiek van de millennial die onbegrepen uit beeld verdwijnt."¹¹ Zij doet een beroep op een ferme kerk die geen geloofswaarheden herhaalt maar werkelijk het gesprek aangaat. Een kerk die zich knus in haar eigen gelijk nestelt, is lui of bang voor haar eigen vragen. Dat je met dat laatste verlegen bent, is niet het probleem. Wel als jou dit onverschillig maakt.

Heb lief

Het gesprek over de betekenis(loosheid) van Jezus, het Evangelie, kerk, geloof sluit niet uit. Het omvat de persoon met wie je in gesprek bent en haar context en cultuur. De Anglicaanse kerk formuleerde vijf kenmerken van zending/missie¹² vertellen-onderwijzen-verzorgen-veranderen-liefhebben (in het Engels aan te duiden met vijf t's: tell-teach-tend-transform-treasure). Het zijn houdingen en activiteiten die inzichten van 'buiten' bewust opnemen. Met 'buiten' bedoel ik niet alleen buiten de kerk, maar ook buiten mijn kader en comfortzone. Ze verdienen gehoor en weerklank.

Een kerk die zich knus in haar eigen gelijk nestelt, is lui

Niet omdat ik het antwoord weet, maar omdat het (voor een deel) ook mijn eigen vragen zijn. Een voorbeeld. Marjon vraagt in aflevering twee: "Hoor ik bij de kerk?" Ds. Marleen Blootens reageert: Je hoort erbij als je gedoopt bent. Dat is het officiële antwoord. Maar belangrijker is een tweede antwoord: je hoort erbij als je je wilt verbinden met Jezus. En dat kun je alleen zelf bepalen. Ze laat merken dat de vragen van Marjon ook de hare zijn. En wat maakt dat zij gebleven is. "De kerk is mijn huis en gastvrijheid die ik daar heb

geleerd van de eigenaar is meer dan een beleefde uitwisseling van overtuigingen."¹³

Terug tot de kern

Het buitenperspectief waar Holy Shit mee werkt ('ik kan me niet verbinden met de kern van het geloof') helpt mij om te verwoorden wat wezenlijk is voor mijn geloof. Ik heb dat nodig. Het daagt me uit verantwoording af te leggen van de hoop die in me leeft.

In de laatste aflevering is Marjon in gesprek met Stef Bos. Zij besluit haar eigen geloofsbelijdenis te maken. De zanger moedigt haar aan, maar met een waarschuwing: als je dat doet, kun je wel bezig blijven. Want zo'n belijdenis verwoordt kernachtig waar je voor staat. Het gaat als het ware door een trechter. Maar dan ben je er nog niet. Want eens in de zoveel tijd gaat wat je gelooft door zo'n trechter heen. Telkens opnieuw. Zo zullen we ook in de kerk telkens weer nieuwe taal en vorm moeten zoeken om te verwoorden waar het op aan komt. In gesprek met de tijd waarin we leven en vooral met de mensen om ons heen.

Blijf geen buitenstaander

Met haar onbevagen houding is Marjon niet alleen maar een inspirerend vragensteller, ze wordt zelf ook bevraagd en uitgedaagd. Ze blijft geen buitenstaander maar ondergaat en doorleeft wat haar gesprekspartners aanreiken. Ze zingt de aanbiddingsliederen mee, laat zich masseren en door een groot levend kruis omarmen. Dat is wezenlijk omdat er een omkering plaats vindt: de buitenstaander wordt iemand die ervaart en van binnenuit kijkt. En het laat zien dat een ervaring voorafgaat aan de duiding ervan.¹⁴

Missionaire voorgangers zijn geen ondernemers in religieuze zaken of begeleiders bij godsdienstige rituelen. Zij zullen zich moeten bekwamen in 'de kunst van mystagogische begeleiding: reisgenoten zijn die mensen helpen Gods stem te horen in een onttoverde wereld'.¹⁵

Tot slot: de opening

De serie Holy Shit begint met een hilarisch moment als de interviewster 'opent' met gebed. Ik versta de knipoog ook als een belangrijke hint. Want gebed verbindt met het belangrijkste buitenperspectief, dat van de Eeuwige. 'De huidige kerkcrisis is bovenal een gebedscrisis'.¹⁶

En daarmee ben ik terug bij af. De missie van de kerk is de missie van God. Als we beginnen bij God komt de hele wereld in beeld.

Wees verschillig, open je voor God en de ander, laat je raken, blijf geen buitenstaander. Zo werd God mens. En wij ook.

Literatuur

- Blootens, M., *Kerk, luister naar kerkverlaters, verlaat denkluiheid*, in ND 4 juni 2020, nd.nl/opinie/opinie/975687/kerk-luister-naar-kerkverlaters-verlaat-denkluiheid.
- Borgman, E., 'De kerk is veel te modern geworden' in *Trouw*, 29 oktober 2015, trouw.nl/nieuws/de-kerk-is-veel-te-modern-geworden~bf951776.
- Borgman, E., *Leven van wat komt. Een katholieke uitzicht op de samenleving*. Zoetermeer, Boekencentrum, 2017.
- Pickerell, E., *The Secular Mystique. Mysticism and the Future of Faith in the West*, MA scriptie Vrije Universiteit, 2013 (online op kerklab.nl/resources).
- Paas, S., 'Opleiden van theologen voor de missionaire praktijk', in: *Kerk en Theologie* 67.3 2016.
- Stoppels, S., *Voor de verandering. Werken aan vernieuwing in gemeente en parochie*. Zoetermeer, Boekencentrum, 2009.
- Stoppels, S., *Oefenruimte. Gemeente en parochie als gemeenschap van leerlingen*. Zoetermeer, Boekencentrum, 2013.

11. Marleen Blootens, predikant in Rotterdam-Overschie, in reactie op een kritische column van Reina Wiskerke over de serie Holy Shit, nd.nl/opinie/opinie/975687/kerk-luister-naar-kerkverlaters-verlaat-denkluiheid.

12. anglicancommunion.org/mission/marks-of-mission.aspx 1996 en voortdurend aangepast.

13. idem.

14. "A mystagogical approach for secular seekers will presuppose that an experience with God comes prior to, or is at least inextricably bound up with, believing in God, and certainly orienting one's life around the gospel." Eric Pickerell, *The Secular Mystique. Mysticism and the Future of Faith in the West*, MA scriptie Vrije Universiteit, 2013 (online op kerklab.nl/resources), pag 46.

15. Stefan Paas, 'Opleiden van theologen voor de missionaire praktijk', in: *Kerk en Theologie* 67.3 (2016), 267-283).

16. Rob van Kessel in: Sake Stoppels, *Voor de verandering, werken aan vernieuwing in gemeente en parochie*, pag. 64.

Colofon

Dienstenorganisatie Protestantse Kerk
Joseph Haydnlaan 2a
Postbus 8504
3503 RM Utrecht

Telefoon: (030) 880 18 80
E-mail: info@protestantsekerk.nl

De opleiding Missionaire Specialisatie

De opleiding Missionaire Specialisatie is een tweejarig opleidingstraject voor predikanten en kerkelijk werkers. De opleiding ondersteunt in het ontwikkelen van missionaire leiderschapskwaliteiten en na de opleiding zijn deelnemers in staat om inspirerend leiding te geven aan een missionair veranderingsproces in de gemeente, de eigen geloofstraditie te communiceren met anderen, en de gemeente toe te leiden naar uitnodigend, ondernemend en proactief aanwezig zijn in de samenleving.

Gevarieerde opzet

Het programma van de opleiding kent een gevarieerde opbouw. Naast de benodigde kennis en vaardigheden staan ook groei in de eigen houding, spiritualiteit en geloof centraal. Via verschillende sporen wordt gewerkt aan de missionaire vaardigheden; theologische verdieping, praktijkbezoeken, geloofsverdieping, contextverkenning, nadenken over missionair leiderschap in veranderingsprocessen en werken aan eigen presentatie en communicatie. Dit wordt gedaan via vaste studiedagen, een studiereis naar Engeland, intervisiegroepen, werkplekbezoeken en retraitemomenten. Het werken aan een eigen missionair project binnen de gemeente loopt als rode draad door de hele opleiding. Protestantse theologen, universitair docenten van onder meer de PThU en de VU, en verschillende experts uit binnen- en buitenland doceren in de opleiding.

Betrokken kerkenraden

Ook de kerkenraden van de deelnemers zijn actief betrokken. Zij komen vier zaterdagen mee naar de opleiding en krijgen input uit de verschillende sporen aangereikt. Het op deze wijze koppelen van de opleiding aan de context van de deelnemers biedt naast vier intensieve en gezellige dagen op Hydepark houvast voor de missionaire koers en een stevige verankering voor het eigen missionaire project.

Organisatie

De organisatie van de opleiding is in handen van de Academie van de Protestantse Kerk. De jaargang 2018-2020 is de derde specialisatie sinds de start in 2014.

Meer informatie op protestantsekerk.nl/training > Missionaire Specialisatie.

Ida van Aller, Academie Protestantse Kerk